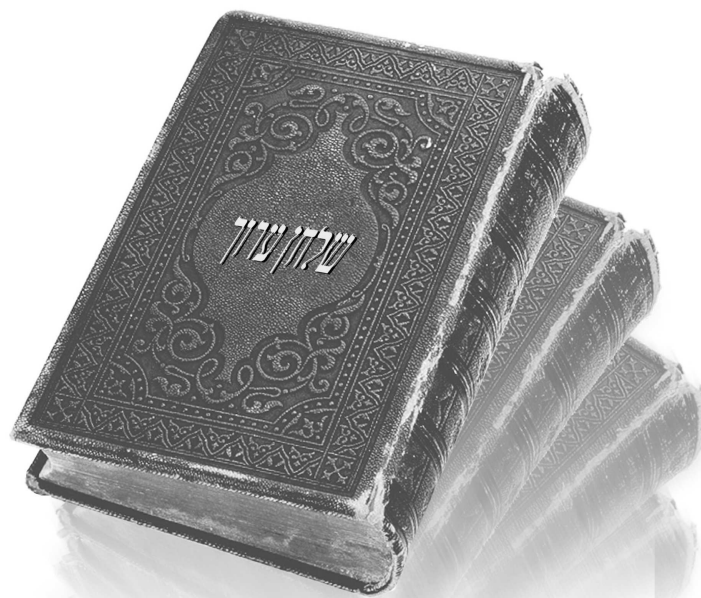

קנין הלכה

2

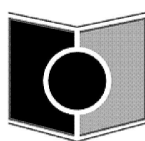
מראי מקומות

מס' 26-27

חודש אייר סיון תשע"ד

יו"ד הלכות בשר בחלב

סימן פז, פח, פט, צז

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן פז

הקדמה

נאמר בתורה ג' פעמים לא תבשל גרי בחלב אמו, ודרשו חז"ל [חולין דף קטו:]: חד לאיסור בישול וחד לאיסור אכילה וחד לאיסור הנאה.

שיעור בישול הוא בכזית, והיינו שאם יש בבשר ובחלב יחד כזית לוקה על הבישול, וכן האוכל כזית מבשר וחלב שנתבשלו יחד לוקה. אמנם גם בפחות מכזית יש איסור, דחצי שיעור אסור מהתורה.

איתא בגמ' חולין [דף קח.]: דלא נאסר בשר בחלב אלא באופן שהחלב נתן טעם בבשר או איפכא שהבשר נתן טעם בחלב, אבל אם נבלעה טיפת חלב בחתיכת בשר באופן שאין טעמה נרגש אין בזה איסור, ונתבאר בגמרא שני טעמים לדין זה: א. אביי אמר דלא נאסר בשר בחלב אלא באופן שיש בו טעם כעיקר, [ולשיטתו ילפינן מבשר בחלב דטעם כעיקר דאורייתא].

ב. רבא אמר דמה דבעינן שיתן טעם הוא משום דלא אסרה תורה אלא דרך בישול, וכל שאינו נותן טעם אינו דרך בישול¹.

סעיפים א – ב

משנה חולין דף קיג. ר"ע אומר וכו' עד סוף המשנה. גמרא דף קטו: דבי ר' ישמעאל תנא וכו' עד ואחד לאיסור בישול.

איסור בישול

לענין צליית בשר בחלב אם דינה כבישול ותיאסר עצם הצלייה מן התורה, עיין ברעק"א שהביא דהפר"ח ציין מהר"ן דאין בזה איסור, אך הפר"ח בעצמו הסיק דיש בזה איסור בישול, וכן סובר הפלתי. והחזו"ד [ס"ק א] סובר שאין בצלי איסור תורה כיון שאין רוטב. [ועיין עוד בדבריו (סי' צב ס"ק ח) שהביא מרש"י ותוס' (סנהדרין דף ד:)] וכן מדברי הר"ן דיש בזה רק איסור אכילה מדרבנן, ונפק"מ שאין בזה איסור הנאה. ויש להעיר שרש"י ותוס' עוסקים במיגון דהיינו שמיגון בשר בחלב, ולא בצלי. ולענין מיגון כגון בשר בחמאה, הביא הפמ"ג בפתיחה [ד"ה עוד] שנחלקו הפוסקים, דעת הפר"ח דמיגון אסור מהתורה, ודעת המנחת יעקב והמהר"ם שיף [בחולין] דאסור רק מדרבנן.

חתיכה רותחת של בשר שהוסרה מן האש שנעשה בגבינה חמה, כתב היש"ש [המובא ברעק"א שם] דאסור רק מדרבנן כיון שאינו

❦ ביאורים והערות ❦

1. תוספת עיון

עיין שו"ת רעק"א [ח"א סי' רז] שהביא את דברי הרמב"ן המובאים בר"ן בסוגיא דנ"ט בר נ"ט, שמבואר מדבריו יסוד כללי בדיני בשר בחלב, שלא נאסר אלא כאשר החלב והבשר נותנים טעם זה בזה, אבל לו יצוייר שהבשר יתן טעם בחלב אך החלב לא יתן בו טעם אין בזה איסור. [ובמקרה שנפל כזית בשר ליורה של חלב שיש בו ששים נגד הבשר דאמרינן שהבשר אסור (משום שקיבל טעם מהחלב) והחלב מותר (שלא קיבל טעם מהבשר דיש בו ששים נגדו), כתב רע"א שלפי הרמב"ן צ"ל דכיון שנבלע חלב בבשר, והוא אינו נידון כמקושר לשאר החלב שביוורה, נמצא שהחלב הזה מקבל טעם מהבשר, ויש כאן נתינת טעם זה בזה].

אמנם כתב רע"א, דהרמב"ן הוכרח לחדש יסוד זה מכא ביאורו בדין נ"ט בר נ"ט, אך לפי תוס' [זבחים דף צז.]: ושאר הפוסקים שביארו דינא דנ"ט בר נ"ט באופן אחר אין הכרח ליסוד זה של הרמב"ן, ושפיר אפשר לומר שאם יצוייר שהבשר יקבל טעם מהחלב אך לא יתן בו טעם, הבשר יאסר והחלב יהא מותר.

קנין הלכה

מראי מקומות

דרך בישול, וכן כתב הפמ"ג [פתיחה], והיר יהודה [ארוך ס"ק א] נקט דגם זה אסור מהתורה.²

בשר שנכבש בחלב

עיי' רע"א [ס"ק ג] ופת"ש [סוס"ק ג] שכתבו דאם נכבש בשר בחלב אין זה דרך בישול ואין איסור אכילתו אלא מדרבנן, וכן אין בו איסור הנאה, אבל אסור לבשלו עתה, דאם יבשל יעבור בזה איסור תורה של בישול בשר בחלב, וגם יאסר באכילה ובהנאה מן התורה.

כתבו הפוסקים דהמבשל בשר במים בתוך קדירה חלבית בת יומה, יש בזה איסור תורה כאילו בישל בחלב ממש, וכן המבשל חלב בקדירה בשרית בת יומה ה"ז כמבשל בבשר ממש, [איסור והיתר כלל ל' דין ה', פמ"ג ש"ד ס"ק יח, רעק"א תשובה סי' רז].⁽⁶⁾

❧ ביאורים והערות ❧

2. תוספת עיון

בישול אחר בישול בבשר בחלב

עיי' פמ"ג [ש"ד ס"ק ב] שהביא משו"ת שער אפרים שכתב דאם בישלו חמאה בקדירה בשרית בת יומה ונאסרה החמאה בהנאה, מ"מ מותר להדליק בה נר חנוכה הואיל ומצוות לאו ליהנות ניתנו. והביא הפמ"ג את קושיית האליהו זוטא [או"ח סי' תרעג] דיאסר להדליק את התערובת משום איסור בישול בב"ח שהרי מבשל שוב את החמאה הזו, ונמצא עובר בבישול בב"ח. והנה האליהו זוטא נקט את קושייתו דהחמאה היא דבר לח [כשהיא נימוחה ומתבשלת] ולמד מדיני בישול בשבת [סי' שיח] שבדבר לח שנתבשל ונצטנן יש בישול אחר בישול, והפמ"ג כתב שלא הוצרך לזה, דלענין בב"ח גם דבר יבש כמו חתיכה של בב"ח אסורה לבשלו שנית.

ובגוף דין זה אם יש איסור בישול אחר בישול בבשר בחלב, הפמ"ג נקט כאן בפשיטות שיש בזה איסור, [וכן פשוט להחת"ס סי' צב ומובא בפת"ש ס"ק ו] וכן משמע בש"ך להלן [ס"ק יח] ועיי"ש בגליון המהרש"א, אמנם בסי' קה נקט הפמ"ג [מ"ז סוס"ק ב] דאין איסור בישול אחר בישול בבשר בחלב. וע"ע בדברי רע"א [גליון השו"ע אות א] שדייק מהגהת או"ח [כלל ל אות ד] דאין איסור בישול אחר בישול בבב"ח. ועיי' בפמ"ג [הנ"ל] שהוסיף דבאופן שהבשר נתבשל לחוד והחלב לחוד יש איסור לבשלם יחד, ואין זה דומה לדיני שבת, וביאור דבריו הוא דלענין בב"ח התורה הקפידה על בישול המרכיב יחד את הבשר והחלב באופן שנותנים טעם זה בזה, ולענין זה אף שכל אחד בפני עצמו מבושל אסור לבשלם יחד, משא"כ אם כבר נתבשלו יחד וחוזר ומבשלם אין בזה איסור, כיון שכבר נתבשלו והורכבו הבשר והחלב יחד. [ובאופן שבישל חתיכת בשר בחלב, ובא ליתן אותה חתיכה לקדירה שיש בה חתיכות בשר נוספות, באופן שהחלב הבלוע בחתיכה הראשונה יתן טעם בחתיכות הנוספות, בזה יש איסור בישול מצד החתיכות הנוספות].

ובעיקר מה שהעתיק הפמ"ג מהשער אפרים שהתיר להדליק נר חנוכה מהחמאה שנאסרה בהנאה, עיי' בפת"ש [ס"ק ד] שהביא דהשער אפרים כתב שאין יוצאים בזה ידי נר חנוכה, דנר חנוכה בעי שיעור ואיסורו"נ אין להן שיעור, דאמרינן כתותי מיכתת שיעוריה. וע"ע בשע"ת או"ח סי' תרעג [ס"ק א] שהאריך בזה.

❧ ליקוט תשובות האחרונים ❧

(6) בישול בב"ח במיקרוגל ובקיטור

לגבי בישול בשר בחלב במיקרוגל הביא בספר שבות יצחק [על דיני מיקרוגל] בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שדינו כבישול גמור ואסור מהתורה, וטעמו משום שמה שדנו הפוסקים לגבי בישול בחמי טבריה [לקמן סעיף ו] הוא אם חשוב דרך בישול, וכיון שבני אדם רגילים לבשל מאכלים במיקרוגל ה"ז דרך בישול, וכיון שיש בזה איסור בישול נאסר התבשיל גם בהנאה. והוסיף דלפי"ז מה שמצוי מזון לעגלים המורכב מחלב עם שומן בקר מבושלים יחד, ה"ז אסור בהנאה אף אם התבשל מזון זה במיקרוגל ולא באש.

לגבי בישול בשר בחלב בקיטור, עיי' בשו"ת שבט הלוי [ח"ט סי' קנו] שכתב דיש בזה איסור בישול מדאורייתא, כיון שהקיטור הוא תולדת האש. ועוד הוסיף דאף אי נימא דבישול זה הנעשה ע"י לחיצה על כפתור חשיב גרמא, מ"מ יש בזה איסור, ונסתפק אם הוי איסור דאורייתא, [דלא נאמר בפסוק לא תעשה רק לא תבשל, ואולי רק כשכתוב לשון עשייה ממעטינן גרמא], או דרבנן מטעם גרמא.

קנין הלכה

מראי מקומות

שיעור הבישול

עיי' פמ"ג [פתיחה ד"ה וכמה] שהביא מהפר"ח דאין איסור בישול אא"כ נתבשל הבשר בחלב לכל הפחות כמאכל בן דרוסאי. וכתב הפמ"ג דהיינו שבפחות ממאכל בן דרוסאי אינו לוקה על הבישול, אבל להיאסר באכילה ובהנאה נאסר מיד, וכמו שנקטו הפוסקים בסתמא [סי' צב ס"א] דאם נפלה חתיכת בשר לתוך חלב רותח נאסר הכל בהנאה אף אם סילק מיד את החתיכה. ועיי' בחוות דעת [סי' צא ס"ק ז] שכתב הטעם, משום שהבשר מוציא מיד טעם לחלב וטעם זה מתבשל מיד בתוך החלב ונאסר החלב מיד בהנאה. והכרתי ופלתי [סי' צב ס"ק ג] כתב שגם בחתיכת הבשר עצמה יש איסור הנאה, דהלחלוות שבתוכה מתבשלת מיד אף שעצם הבשר עדיין אינו ראוי לאכילה, ולחלוות זו אסורה בהנאה.

סעיף ג

משנה חולין דף קיג. בשר בהמה טהורה וכו' עד סוף המשנה.

במשנה מבואר דאין איסור לבשל בשר טמאה בחלב, וכן אין איסור לבשל בשר טהורה בחלב טמאה, וכן מותר ליהנות מהתבשיל. ולענין איסור אכילת בשר בחלב כשהבשר או החלב טמאים, כתב בטור דיש איסור מדרבנן, ועיי' במ"ז [ס"ק יב] וש"ך [ס"ק ג] שהאריכו.

המבשל בשר נבילה או חלב בחלב

הדין הנ"ל הוא במבשל בשר טמאה או חלב טמאה, שהוא מין טמא לגמרי, אך לענין המבשל בשר נבילה בחלב או שבישל חלב בחלב דין זה לא נתמעט מהך מיעוטא שנתמעט בשר טמאה או חלב טמאה, שהרי מיירי בבהמה טהורה. והגמ' [דף קיג:] עוסקת בזה איתמר המבשל חלב בחלב וכו', ונקטין להלכה ברמב"ם [פ"ט מאכ"א ה"ו] דלוקה על בישולו ואינו לוקה על אכילתו, דלענין האכילה אמרין דאין איסור חל על איסור.³

ולענין איסור הנאה, ציינו הדגמ"ר [הובא בפת"ש ס"ק ו] והפמ"ג [פתיחה לבב"ח ד"ה ולענין חלב בחלב] לדברי הרמב"ם בפיהמ"ש [פ"ג כריתות סוף מ"ד] שכתב דאין איסור הנאה חל, וקרא לזה הרמב"ם נקודה הנפלאה, וביאר שאיסור ההנאה נובע מאיסור האכילה, וכל שלא חל איסור אכילה לא חל גם איסור הנאה, וכתב הדגמ"ר שבמקום הפסד אפשר לסמוך על הרמב"ם. אמנם הפמ"ג [שם] כתב דנקטין שחל בזה איסור הנאה מהתורה דכן כתב בספר בית הילל וכן משמעות המנחת יעקב, וכן כתב גם החת"ס [שו"ת סי' צב הובא דבריו בפת"ש ס"ק ו].

בשר חיה ועוף בחלב אינו אסור בבישול ובהנאה, רק אסור באכילה מדרבנן. [וכתב הפמ"ג דמטעם זה אזלינן בספיקו להקל].

ביאורים והערות

3. תוספת עיון

לכאורה מה דאמרין דאין איסור חל על איסור קאי רק על הבשר של הנבילה או על החלב, אבל לגבי החלב לכאורה צריך לחול איסור בשר בחלב ויאסר לאוכלו מן התורה, וכן נקט רעק"א בספר דרוש וחידוש [מערכה ז ד"ה ואלום]. אמנם בשו"ת חת"ס [סי' צב] כתב דגם החלב אינו אסור באכילה מדין בב"ח, דעיקר איסור בשר בחלב חל על הבשר, והחלב נאסר בגררא, אך באופן זה שהבשר אינו נאסר משום דאין איסור חל על איסור גם החלב אינו נאסר. והחזו"א [סי' כב ס"ק א] כתב דאפשר דאין לוקה גם על החלב כיון שאיסור בב"ח הוא על ההרכבה של הבשר עם החלב, וכל שטעם הבשר שבתוך החלב אינו נאסר [דאין איסור חל על איסור] חסר כאן צורת בשר בחלב ואין לוקין על החלב.

קנין הלכה

מראי מקומות

וה"ה בשר בהמה בחלב חיה אינו אסור מהתורה [פת"ש ס"ק ז בשם התפארת למשה].

דגים בחלב

הב"י והלבוש כתבו דיש בזה סכנה, והט"ז [ס"ק ג] כתב דמ"ס הוא, וגם הש"ך [ס"ק ה] התיר בפשיטות וכתב דכן נוהגין, ועיין פת"ש שהאריך בזה וסיים, דכיון שהאידנא כל העולם מבשלים בחלב הרי זה מותר כיון דדרשו בה רבים, ובספר יד יהודה [פירוש הקצר ס"ק ו] כתב דכיון שאין לדבר זה יסוד בחז"ל אין זה אלא מהלכות הרופאים, ולכן יש להורות דהכל לפי המקום והזמן. [וכע"ז כתב בכף החיים (ס"ק כד), ועיי"ש שכתב דבמקום שלא דשו רבים לאכול דגים בחלב או בגבינה יש להחמיר, אבל בחמאה יש להתיר].

מראית העין

עיין רמ"א שכתב שמותר ליתן בשר עוף בחלב שקדים, ואין לחוש משום מראית עין כיון שבשר עוף בחלב אינו מהתורה, וכתב הש"ך [ס"ק ז] שלפי הרמ"א נראה שדוקא בבשר בהמה מבושל בחלב שקדים יש חשש מ"ע, ולא באכילה יחד בלי בישול. והש"ך [ס"ק ו] נחלק על הרמ"א והביא ראיות שגם בדרכנן חיישינן למראית העין. והפרי חדש [ס"ק ז] כתב דיש להקל כהרמ"א, והמעם משום דמעיקר הדין היה נראה דאין לנו לגזור מעצמנו חששות של מראית העין, דהא לא גזרו לאסור בשר חיה בלי ניקור מחשש שיסברו הרואים שהוא בשר בהמה, ולכן אף שלענין מעשה אין להקל נגד הרשב"א [בתשובה המובא בסעיף ד] שחידש למ"ע בבישול בחלב אשה, אך עכ"פ בדרכנן כתב הפר"ח דפשוט דיש להקל ועיין פת"ש [ס"ק י] שהתיר לעשות כן לאדם בביתו ואסר בסעודה גדולה. וביאור דבריו הוא ע"פ מש"כ תוס' בכתובות [דף ס. ד"ה ממעכן] דאף שבדרכנן חיישינן למראית העין, מ"מ לא אסרו אלא בפרהסיא ולא בחדרי חדרים, ובדאורייתא גזרו גם בחדרי חדרים. [חילוק זה בין סעודה גדולה לבין אוכל בביתו מבואר כבר בפמ"ג (ש"ד סוס"ק ו)]. וע"ע ברמ"א או"ח [סי' רמג ס"ב העוסק בדיני מראית עין לענין הלכות שבת] דלענין בני ביתו היוודעים שמן הדין אין איסור אין חשש מ"ע, [עיי"ש דמיירי בחשש דרכנן שיחשדוהו שיאמר לנכרי להסיק המרחץ].⁴

סעיף ד

מקור הדין בתשובת הרשב"א ח"ג סי' רנו.

נחלקו הרמ"א והש"ך אם יש איסור מראית עין על מעשה הבישול או רק על האכילה, דברמ"א מבואר שיש איסור מ"ע גם בבישול, ולכן אסר לבשל בשר טמאה בחלב, והש"ך [ס"ק ז] נקט דלא גזרו על עצם הבישול.⁵

❧ ביאורים והערות ❧

4. תוספת עיון

עיין בספר כרתי ופילתי שכתב בדבר השכיח להיתירא לא חיישינן למראית העין. ולמד זאת מהא דבמקומו של ר' יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב, ואמאי לא חששו למראית העין דמיחזי כבשר בהמה. עיין בכנה"ג דחשש מ"ע הוא שלא לאכול את חלב השקדים עם בשר, אך מותר לאוכלו אחרי הבשר, אם אין הבשר לפנינו בשעה ששותה את החלב.

עיין בספר דעת תורה למהרש"ם שכתב דכדי לצאת מחשש מראית העין די להניח עטיפת המאכל, שהרואה אותה יודע שזה חלב שקדים. 5. בטעם דלא גזרו על הבישול, כתב הש"ך שאין בזה כ"כ חשש מראית עין, משום דהרואה אינו יודע אם מבשלו לאוכלו, או לצורך אחר. ומשמע לכאורה בש"ך שאיסור תורה של בישול בשר בחלב נאמר רק כאשר מבשל לצורך אכילה ולא כאשר מבשל לצורך אחר. ובאחרונים לא משמע כן, שהרי נקטו שאף בהדלקת נר יש חשש בישול בב"ח אם מדליק חמאה שבלוע בה בשר [עיין לעיל סעיף א], וכן כתב המשנה ברורה [סי' רסד ס"ק יד] להזהר מלהדליק נרות שבת בחמאה, כיון שפעמים נשאר בנר שומן בשר ונמצא מבשל בשר בחלב, ומבואר שאף כשאינו מבשל לצורך אכילה ה"ז אסור.

קנין הלכה

מראי מקומות

אמנם כבר ציין רעק"א שבתשובת הרשב"א שזה מקור הדין של השו"ע מפורש שהאיסור הוא גם על מעשה הבישול. ולענין חשש מ"ע על הנאה, ברמ"א ובש"ך לא התפרש הדין ורעק"א הניח בצ"ע למה לא יאסר בהנאה משום מראית עין, [וחקשה זאת אף לדעת הש"ך].

כתבו המ"ז [ס"ק ה] והש"ך [ס"ק ז] בשם הרש"ל דלצורך רפואה א"צ לחוש למראית עין.

סעיף ה

גמ' ביצה דף ז. גופא השוחט את התרנגולת וכו' עד אם היו מעורות בגידין אסור.

בגמרא הנ"ל נחלקו חכמים ור' יעקב בדין ביצים שנמצאו בתרנגולת לאחר השחיטה, דעת חכמים שאם הביצים גמורות מותר לאוכלן בחלב ואם אינן גמורות אסור, ודעת ר' יעקב דאם היו הביצים מעורות בגידין אסור לאוכלן בחלב. ולענין פסק הלכה במחלוקת זו, כתב הב"י שרוב הראשונים פסקו כחכמים דכל שהביצים גמורות שרי, אך הש"ך [ס"ק י] הביא שהבה"ג והרי"ף ועוד הרבה ראשונים החמירו כר' יעקב שאם היו מעורות בגידין אסורות.

ביצים גמורות

הראשונים נחלקו מאימתי נחשבות הביצים כגמורות:

- א. שיטת רש"י [ביצה דף ו: ד"ה ביצים גמורות] ותוס' [שם דף ז. ד"ה ומצא] והרא"ש [שם ס' ח] דמשעה שנגמר החלמון מיקרי ביצים גמורות.
 - ב. שיטת הרשב"א [תורת הבית] דרק אם נגמר גם בחלבון של הביצה מיקרי ביצים גמורות. [עיין ברמ"א ס' עה ס"א דבעינן שנגמר החלבון ואין די בזה שהתחיל החלבון ליגדל, וכ"כ הש"ך בספרו הארוך].
 - ג. שיטת הרשב"ם והמרדכי ועוד כמה פוסקים, דרק אם נגמרה הקליפה הקשה שסביב הביצה אז מיקרי ביצים גמורות, אבל אם אותה קליפה היא עדיין רכה אין זו ביצה גמורה.
- השו"ע הביא רק את דעת הרשב"א, והיינו שאם נגמר גם החלבון ה"ז ביצה גמורה, וגם פסק דלא כר' יעקב והיקל אף אם הביצים מעורות בגידין. והש"ך הביא גם את שיטת הרשב"ם וסיעתו שהצריכו קליפה קשה וגם את שיטת הבה"ג שפסק כר' יעקב. ואלו הם פסקי הש"ך:

א [לכתחילה יש לחוש לשיטת הרשב"ם דכל שאין הקליפה של הביצה קשה אין לאכול את הביצה בחלב.

ב [בדיעבד אם כבר עירב את הביצה בחלב אין להקל אלא בשני תנאים:

- א. נגמר החלמון והחלבון.
 - ב. אין הביצים מעורות.
- אבל אם נגמר רק החלמון ה"ז אסור אף בדיעבד אף אם אינו מעורה, וכן אם מעורה בגידין ה"ז אסור אף אם נגמר גם החלבון וגם יש קליפה חיצונית שעודנה רכה, דאפ"ה כיון שמעורה ה"ז אסור.⁶
- ג. במקום הפסד מרובה היקל הש"ך כשיטת רש"י וסיעתו, דאף אם נגמר החלמון לבד וגם הביצה מעורה בגידין יש להקל. מלבד הפסקים הנ"ל הביא הש"ך את מש"כ מהרא"י בהגהות שער דורא, דמנהג הנשים שלא ליתן בחלב

ביאורים והערות

6. והחכמת אדם כתב בסתמא להקל בדיעבד כל שיש חלמון וחלבון, ולא חילק בין מעורות לאינן מעורות וכפסק השו"ע [וכ"כ הפר"ח].

קנין הלכה

מראי מקומות

אפילו ביצה שנמצאה עם קליפה קשה, והובא מנהג זה ביש"ש ובתורת חמאת, אמנם כתב הש"ך שכיון שאין זו אלא חומרא, לכן במקום שלא נהגו כן אין להחמיר.

ומה שכתב השו"ע דאם אכל את הביצים האלו [שאסור לערבן בחלב] בפני עצמן מותר לאכול אחריתן גבינה או חלב, מקורו באורחות חיים בשם רבינו יהונתן, והובאו דבריהם בב"י. ועיי"ש בב"י שהביא מלשונם דא"צ גם קינוח והדחה ביניהם.

במעם הקולא לאוכלן בזאח"ז כתב הב"י, והובאו דבריו בבאור הגר"א [ס"ק יב] שהוא משום דאיסור בשר עוף בחלב אינו אלא מדרבנן, [וכתב הב"י שה"ה דלענין מליחת הביצים האלו יש להקל כיון שהוא איסור דרבנן, וכוונתו דדם שבישלו אינו אלא מדרבנן, ועיין בזה בפמ"ג (מ"ז אות יא)].

סעיף ו

בסעיף זה מובאים כמה אופנים של בשר בחלב שאין לוקון עליהם:

א. המעושן

מקור הדין הוא בירושלמי [פ"ו דנדרים], ועיי"ש שהירושלמי הסתפק בדין מעושן הן לענין דיני בשר בחלב והן לענין דיני בישול בשבת, ופסק הרמב"ם [פ"ט] דאין לוקין, ומבאר המ"מ דהיינו מחמת הספק של הירושלמי, והוי ספק דאורייתא. ולפי"ז יש ספק איסור תורה גם לענין איסור מעשה הבישול וגם לענין איסור הנאה.

והפר"ח כתב דכיון שמצינו בירושלמי [פ"ז דשבת] שכתב דחייבין בשבת על עישון, א"כ נמצא שהירושלמי פשט את הספק, וא"כ ה"ה דחייבין משום בשר בחלב.

עיין פרישה שכתב שהכוונה בעישון היינו ששרה בשר בחלב ואח"כ תלאו בעשן, ולא נתפרש בדבריו אם מיירי שהעשן המגיע אל הבשר מחממו עד שהיד סולדת בו, או דמיירי אף כשאינו מחמם את הבשר כ"כ.

ב. המבשל בחמי טבריה

לא מצינו בזה גידון מפורש, והמ"מ [פ"ט ה"ו] כתב שמשמע מהירושלמי שדין בישול בחמי טבריה דומה לדין עישון, ולפי"ז נמצא דהוי ספק דאורייתא וגם יאסר בבישול ובהנאה. אמנם הגר"א ציין מקור לפטור זה מהא דלענין שבת ולענין קרבן פסח פטרינן את המבשל בחמי טבריה, ואין בזה אלא איסור דרבנן, וא"כ מסתבר דה"ה לענין בשר בחלב אין זה כבישול דאורייתא. [וכן הביא הפר"ח, וכתב דלפי"ז מותר בהנאה, והוסיף דנראה דאף מעשה הבישול מותר, ורק אכילת הבשר שנתבשל בחמי טבריה בחלב אסורה מדרבנן].

ג. מי חלב

מקור הדין הוא בבבלי חולין דף קיד., ולהלן [סעיף ח] יתבאר מה הן מי חלב.

עיין בדברי רעק"א דמשמע דפשוט לו שיש איסור דרבנן על מעשה הבישול במי חלב, והביא כן גם בשם התפארת למשה. [וכתב בספר תפל"מ הנ"ל דכיון שהבשר והמי חלב הן ממין בהמה טהורה, לכן גזרו בזה על הבישול טפי מאשר גזרו על בישול בשר עוף בחלב]. ומשמע בדברי התפל"מ דיש גם איסור הנאה. אמנם היר"ד יהודה התיר בהנאה.

ד. חלב בחמה מתה

מקור הדין הוא בגמ' דף קיג: בחלב אמו ולא בחלב שחומה. ויש בזה איסור בישול מדרבנן, וכמבואר להלן בדברי הרמ"א, וכן

קנין הלכה

מראי מקומות

ציין הש"ך לגבי כהל [ס' צ ס"א], דאין היתר לצלות את החלב בלי לקורעו ולהוציא את חלבו. וכתב הש"ך [ס"ק יד] דאין ג"מ לענין דיני בשר בחלב בין חלב שחוטף לבין חלב של בהמה שמתה. ועיין בפמ"ג [ש"ד ס"ק יד] שכתב דחלב של בהמה שנתנבלה אסור מהתורה רק אין לוקין עליו, [ובשם הפרישה הביא דס"ל דאיסורו מדרבנן, ובשם הב"ח הביא דס"ל דאסור מהתורה ולוקין עליו].

ה. חלב זכר

מקור הדין הוא בגמ' דף קיג: בחלב אמו ולא בחלב זכר. וכתב המ"מ [פ"ט ה"ו] דמשמע מהרמב"ם שיש בזה איסור דרבנן, והביאו הש"ך [ס"ק מז]. והרמ"א להלן [בסמוך] כתב דחלב זכר לא מיקרי חלב כלל, [ועיין בהגר"א (ס"ק יז) שכתב דחלב זכר אינו נחשב משקה אף לענין הכשר זרעים וגרע ממי חלב], ומשמע דאין בזה אף איסור דרבנן. וכתב הש"ך [ס"ק מז] דיש ליישב דאין מחלוקת בין הרמ"א לבין המ"מ, די"ל דהמ"מ [והשו"ע] איירי בזכר של בהמה ובזה ס"ל דגזרו איסור דרבנן, והרמ"א איירי בזכר של אדם ובזה לא גזרו כלל. והפמ"ג כתב דבספר איסור והיתר [שהוא מקורו של הרמ"א] בדין זה משמע להדיא דקאי גם על זכר בהמה, ואפ"ה כתב דלא מיקרי חלב כלל.

ו. המבשל דם בחלב

הגמ' [דף קיג:] מביאה גדי להוציא את הדם. ועיין במ"מ [הנ"ל] שכתב דמשמע ברמב"ם שבכל אלו יש איסור דרבנן. ועיין בחכמ"א שכתב דגם מעשה הבישול אסור מדרבנן. וגם בהגהת רעק"א [אות יא] נקט שיש בזה איסור דרבנן, ותמה כיון שבלא"ה לא יאכל דם שנתבשל בחלב משום איסור דם, א"כ ניהוי כבשר טמאה דמותר בבישול ובהנאה, והניח בצ"ע.

חלב טריפה

עיין הגהת רעק"א שהסתפק למאי דקו"ל דטריפה אינה יולדת, האם נתמעט חלב טריפה כשם שתנמעט חלב שחוטף מקרא דבחלב אמו, פרט לזו שאינה ראויה להיות אם. וכתב דמצא בספר איסור והיתר שיש בזה איסור תורה משום שראויה ללדת אם נתעברה קודם שנטרפה. וכתב רעק"א דלפי"ז אם היתה טריפה מלידתה אין איסור תורה בחלבה, שהרי מעולם לא היתה ראויה להיות אם. [ובשם הפמ"ג הביא דתמה על האו"ה אמאי לא נימא דראויה להיות אם הכוונה שראויה להניק, ולכן אף שאינה מתעברת ויולדת, מ"מ ראויה להניק ולדות אחרים].

בדברי הרמ"א בסעיף זה

מה שכתב הרמ"א בתחילת דבריו בדין חלב זכר ובדין חלב מתה ומי חלב נתבאר לעיל בדברי השו"ע.

ארבע החומרות המובאות ברמ"א

הרמ"א הביא כמה הנהגות חומרא שנאמרו בפוסקים, וכתב שבדיעבד אין לחוש לכל זה ואף לכתחילה המיקל לא הפסיד: [א] הדין הראשון שכתב הרמ"א הוא שלא לחתות תחת קדירת נכרי שמא ימצא מבשל בשר בחלב, ומקורו בתשובת רבינו ברוך [המובאת בשלטי הגבורים על המרדכי פ"ב דע"ז אות ט]. ועיין בש"ך [ס"ק יח] שכתב דגם כאשר מתבשל בקדירה עתה מאכל שאינו בשר ואינו חלב מ"מ יש בזה איסור, והיינו דס"ל שאם בלועים בקדירה בשר וחלב הרי הם מתבשלים עתה ע"י חיתויו.

קנין הלכה

מראי מקומות

ועיין בגליון מהרש"א שכתב דמזה יש ללמוד שהש"ך סובר שיש בישול אחר בישול בחלב, דאל"כ אין כאן איסור, שהרי הבשר והחלב הבלועים בקדירה כבר נתבשלו יחד.

והנה הש"ך הוסיף דאין בזה אלא חומרא בעלמא, והבינו האחרונים בדבריו דזה קל יותר מהדין הנזכר ברמ"א [שגם לגבי כתב רמ"א דהוי חומרא], ולא פירש את דבריו. והפלתי [ס"ק יג] כתב לפירוש שכוונת הש"ך הוא שאם מבשל כעת מאכל פרווה, ובאנו לאוסרו משום בישול הבליעה של החלב בבליעה של הבשר, אין בזה איסור מן הדין משום שאין דרך בישול בכך, [והובאו דבריו בפמ"ג]. ולפי דברים אלו רק אם מבשל עכשיו בשר בעיין או חלב בעיין יש בזה איסור מן הדין, שהבלוע יוצא ומתבשל עמו וזה נחשב דרך בישול.

ובהגהת אמרי ברוך ביאר, דמה שכתב הש"ך דהוי חומרא בעלמא קאי על עיקר מה שהביא בתחילת דבריו שאין להניח לנכרי לבשל קדירה בבית הישראל שמא הישראל יחתה, דזו אינה אלא חומרא, אבל אין הש"ך מתייחס למקרה שאכן הישראל בא לחתות.

בעיקר דברי הרמ"א האלו עיין בהגהת רעק"א שהקשה דהא הישראל החותה בגחלים אינו מתכוין לבישול, וכיון שאין זה מבורר שיש בקדירה בשר בחלב א"כ ה"ז בגדר דבר שאינו מתכוין בלי פ"ר וצריך להתירו, ודן רעק"א לומר דספק פ"ר דלשעבר לא מיקרי שאינו פ"ר, אלא על צד שיש כאן בשר בחלב ה"ז פ"ר שיתבשל בב"ח. ובסוף דבריו ציין לדברי הט"ז [או"ח סי' שמו ס"ק ג] שמדבריו מבואר דספק פ"ר דלשעבר ה"ז כמו שאינו פ"ר ומותר מדין דשא"מ. [ועיין בביאור הלכה (סי' שמו ס"ג ד"ה ולכן) שהאריך בדברי הט"ז הנ"ל, ובתחילה כתב שהדברים מחודשים, ובסוף ד"ר ציין לדברי הרמב"ן בסוגיא דמצרף דמשמע לכאורה בדברי הט"ז, עיי"ש].

עוד דן רעק"א לומר, שדברי הרמ"א האלו הם דלא כשיטת הערוך המתיר פ"ר דלא ניחא ליה.

בטעם הא דאין בחיתוי זה איסור מן הדין, כתב החת"ס [יו"ד סי' צב] דהוא משום שיש כאן כמה וכמה ספיקות, דמי יאמר שבישלו בקדירה זו בשר, ומי יימר שבישלו חלב, ומי יימר שהבשר והחלב נתבשלו היום ולא נפגמו, ומי יימר שאין ששים כנגד הבשר או כנגד החלב.

[ב] הדין השני שברמ"א מקורו במהרי"ו, דאין לערב מים שהדיח בהן כלי בשר עם מים שהדיחו בהן כלי חלב וליתנם לבהמה, כיון דאסורים בהנאה.

ונחלקו הפוסקים בביאור דין זה:

[א] הש"ך [ס"ק יט] ביאר דמיירי כשהמים רותחים, וכאשר מערב את המים מתבשלים הבשר והחלב יחד, ולכן יש איסור הנאה. [ב] התורת חטאת [כלל פה דין ג] הביא את דברי האו"ה בזה, ועיי"ש במנחת יעקב [אות יט] שכתב דבאו"ה מבואר דמיירי באופן שהמים אינם רותחים ואין בזה איסור הנאה מן הדין, ואעפ"כ יש מחמירין שלא לגרום תערובת כזו של בשר בחלב וליהנות ממנה. [ואה"נ דאין בזה איסור מן הדין רק חומרא, וכמו שסיים הרמ"א בסוף דבריו].

והנה האחרונים נתקשו בשיטת הש"ך:

[א] רעק"א [בהגהותיו] תמה דאם אכן המים רותחים, א"כ אסור לערבם משום איסור בישול בשר בחלב, ולא רק מחמת איסור הנאה, [ועיי"ש מה שדן לתרץ].

א. עוד הקשה המנחת יעקב [הנ"ל] דאם מיירי ברותחין, א"כ ה"ז אסור בהנאה מן הדין, ולמה כתב הרמ"א שאין זו אלא חומרא.

קנין הלכה

מראי מקומות

ולדינא כתב היר יהודה דאם אכן המים רותחים בכלי ראשון שהוא בישול גמור יש לאסור בהנאה מן הדין ולא רק מחמת חומרא.

[ג] הדין השלישי שברמ"א מקורו במהרי"ל, ועניינו שהכלי שנותנים בו אפר מהכירה לצורך חפיפת הראש יש לנהוג בו ככלי טרף ואין להשתמש בו לאוכלין, והטעם משום שיש לחוש שבאפר הכירה מעורב בשר בחלב.⁷ הא דלא אסר הרמ"א את המאכל הזה בדיעבד, הוא משום שהכלוע בכלי נותן טעם לפגם במאכל, שהרי הבשר והחלב פגומים מחמת האפר המעורב בהם.

[ד] הדין הרביעי ברמ"א הוא שלא להשתמש בקדירות הקבועות בתנורי בית החורף למאכלים, משום שניתן עליהם לפעמים בשר ולפעמים חלב. והטעם שמן הדין אין בזה איסור, כתב בדרכי משה [ס"ק א'] שהוא משום דריעותא דלא חזינן לא מחזיקין, ולכן מן הדין אין לחוש שמא קדירה זו בלעה באותו יום בשר וחלב.

סעיף ז

גמ' חולין דף קיג: גדי לרבות את השליל גדי להוציא את השליא וכו' ואידך שליא פירשא בעלמא. דף קיד. העצמות והגידין והקרנים והטלפים שבישלן בחלב פטור.

ביאורים והערות

7. תוספת עיון

הכו"פ הקשה דאם אכן יש באפר בשר וחלב, איך שרי לבשלו בכלי לצורך חפיפה והרי מבשל בשר בחלב. ותירץ דכיון שבשעת הבישול של הבשר והחלב מעורב אפר לכן אין זה דרך בישול, כיון שבשעת הבישול הבשר והחלב נפגמים ע"י האפר. אמנם אם כבר נתבשלו בשר בחלב באופן שלא היה דבר הפוגם, ואח"כ נתערב בהן אפר כתב הכו"פ דבזה אין היתר, משום שבגמ' פסחים [דף כד:]: איתא דבבשר וחלב יש איסור אף שלא כדרך הנאתו, ולכן פסק הרמב"ם [פי"ד מאכ"א] דבבשר בחלב חייב אף אם אכלן כשהן רותחין, ואף אם עירב בהן דבר מר. ולכן אנו חוששים שמא נתערבו הבשר והחלב בכירה קודם שנתערבו באפר, ואז חל בהן דין בב"ח, ומעתה אסורים אף שאח"כ נתערב בהן האפר, וממילא הכלי נאסר מהן אף שבלע בב"ח פגומים. ועיין חו"ד [סי' קג ס"ק א'] שחולק על דברי הכו"פ, דאף בבשר בחלב יש היתר של אוכל שנפסל מאכילה ושל נותן טעם לפגם, וטעמו דב' עניינים חלוקים הן:

[א] אכילה שלא כדרך, בזה אכן בבשר וחלב חייבין אף שלא כדרך כמבואר בגמ' פסחים [דף כד:], ומה שכתב הרמב"ם שאם עירב דבר מר במאכל דאינו לוקה בשאר איסורים והטעם משום דהוי אכילה שלא כדרך, מיירי באופן שאפשר לתקנו ע"י תיבול או שאפשר להוציא ממנו את הדבר המר, אבל אם א"א לתקנו הוי כמאכל שנסרח ודינו מבואר להלן.

[ב] אוכל שנסרח ונפסל מאכילה באופן שא"א לתקנו, כגון נבילה שנסרחה, פקע ממנו איסורו משום דהוי נבילה שאינה ראויה לגר, ולכן דין נותן טעם לפגם שנאמר בבליעת כלים אחר כ"ד שעות נאמר גם בכלים שבלעו בב"ח, ולכן גם אם הבשר והחלב נאסרו קודם שנתערבו באפר, מ"מ כאשר נותנם עם האפר בכלי המיועד לחפיפה נבלע בכלי טעם של בב"ח פגום, שהרי האפר פוגם את הבב"ח, ולכן בדיעבד אם כבר נתן דבר מאכל בכלי זה לא נאסרו אף אם עדיין לא עבר מעת לעת משעת בליעת הבב"ח, דהא פגומים הם.

ובעיקר ביאורו של הכו"פ בדברי הרמ"א דחיישינן שמא הבשר והחלב נתערבו קודם שיגיעו לאפר, הנה מקור הדין הוא בספר מנהגי מהרי"ל הלכות איסור והיתר [אות ג'], ושם מפורש שהבשר או החלב נשפכים מיד לתוך האפר, וא"כ גם תערובת הבשר והחלב היא בתוך האפר, וכבר העיר בזה החיד"א בספר מחזיק ברכה. והא דמ"מ אסר המהרי"ל, כתב בשו"ת צמח צדק [הקדמון סי' צא] דאף שהבשר והחלב פגומים, מ"מ לכתחילה אין להשתמש בכלי שבלועים בו בשר וחלב פגומים, וככל נותן טעם לפגם שאסור להשתמש בו לכתחילה. ועיין בספר בדי השולחן [ביאורים לסעיף זה ד"ה דמכלין] שהאריך להביא מקורות לנידון זה דנטל"פ אסור לכתחילה.

קנין הלכה

מראי מקומות

בביאור תיבת "פירש"א שנאמרה על השליא, הביא בספר בדי השולחן מהאור זרוע שכתב ב' פירושים:

א. דבר מאוס שאינו ראוי כ"כ לאכילה, [ולכן אין בו תורת בשר לענין בשר בחלב].

ב. דבר שאינו מגוף הבהמה.

וכתב הש"ך [ס"ק כב] דיש בשליא איסור מדרבנן.⁸

והחכמת אדם הוסיף דכמו"כ יש איסור מדרבנן על מעשה הבישול, והטעם משום דסו"ס השליא נוצרת ממין האסור.

לענין הנאה מהתבשיל הזה כתב חיד יהודה דנראה דלא גזרו, דהנאה היא כעין דיעבד.⁹

לגבי עצמות מצינו כמה חילוקים:

א. עצמות קשות - העצמות עצמן אסורות מדרבנן, אך החלב מותר [פמ"ג ש"ד ס"ק כב].

ב. עצמות רכות - גם החלב נאסר מדרבנן.

א. עצם שיש בו מוח - המוח נחשב כבשר גמור, ואם אין בחלב ששים נגדו יש כאן בב"ח גמור מן התורה.¹⁰

סעיף ח

מקור הדין הוא ברא"ש [פרק כל הבשר סי' נא], ועיי"ש שהביא קושיית התוס' [דף קיד. ד"ה המבשל] דאמאי אסרין כותח כדין חלב והרי אין בו חלב רק נסיוכי דחלבא. ותירצו תוס', דאיסורא מיהא איכא גם במי חלב. והרא"ש תירץ דנסיוכי דחלבא אינם מי חלב אלא הם חלב גמור ויש בו איסור תורה, ומי חלב שנתמעטו הן המים שנשארו אחרי שבישלו את הנסיוכי, והאוכל שבהם צף למעלה והוציאוהו ונשארו רק המים.

והפרי חדש [הובא בפמ"ג ש"ד ס"ק כג] חלק על השו"ע, ופסק דגם נסיוכי דחלבא הן מי חלב ואין בהן איסור מן התורה, אמנם הפמ"ג נקט לעיקר כהשו"ע, ואף בהפסד מרובה יש לאסור בהנאה. אמנם הסתפק הפמ"ג במקרה שמצטרף ספק נוסף אם עבדין ס"ס משיטת הפר"ח, ואינו מכריע.

סעיף ט

משנה דף קטז. קבת עובר כוכבים וכו' עד המשנה הבאה בסוף ע"ב.

❦ ביאורים והערות ❦

8. תוספת עיון

כתב בספר בדי השולחן דנראה דרק השליא אסורה מדרבנן אך החלב מותר, וראייתו ממש"כ הפר"ח והכו"פ [סי' פא] לבאר דינא דהג"א שאם בישל שליא של נבילה עם בשר כשר לא נאסר הבשר, וכתבו הטעם משום דלא חשיבא אוכל ואינה נותנת טעם בבשר.

9. תוספת עיון

ציר שיצא מבשר ע"י מליחה נחלקו בו הפוסקים [הובאו בבדי השולחן ס"ק קה]:

א. הפמ"ג סי' פא [ש"ד ס"ק א] כתב דדינו כבשר ממש, וכ"כ חיד יהודה [סי' צא ס"ק כו].

ב. החת"ס [שו"ת סי' פא] והחוו"ד [סי' צא ס"ק ט] נקטו דאין דינו כבשר אא"כ נמלח הרבה עד שדין הבשר עצמו כרותח, [עיי' סי' צא ס"ה מתי דין הבשר כרותח]. ולדעת החת"ס אסור מדרבנן, ולדעת החוו"ד אף מדרבנן אין איסור.

❦ ליקוט תשובות האחרונים ❦

(3) עיי' פמ"ג שכתב דעור ששלקו בחלב אסור מדרבנן. ובתשובת אג"מ [חיו"ד סי' לז] האריך להוכיח ממשמעות הגמ' דבעור לא גזרו אף מדרבנן, אמנם לדינא החמיר כהפמ"ג.

קנין הלכה

מראי מקומות

הראשונים נחלקו בדיון בהמה שנשחטה ונמצא בקיבתה חלב:10

- א. דעת הרמב"ם והרי"ף דחלב זה אינו נחשב חלב כלל אלא הוא פירשא ומינופת בעלמא, [וגם אינו נחשב כלל כדבר מאכל, ולשיטתם גם אם הבהמה ינקת את החלב הזה קודם שנשחטה מבהמה שהיא טריפה אין זה נחשב כחלב טריפה ואינו אסור].
- ב. דעת רש"י [דף קמז:]: דחלב הנמצא בתוך קיבת הבהמה דינו כחלב גמור, בין אם הוא צלול ובין אם הוא קרוש. [ולשיטתו מה שאמרו שהחלב נחשב פירשא, הכוונה שאינו נחשב כחלק מהבהמה שנשחטה, ונפק"מ דאם הבהמה שנשחטה היא טריפה, אין החלב נחשב כחלב טריפה ואינו אסור].
- ג. שיטת ר"ת [תוס' דף קמז:]: היא דהחלב הצלול [חלב נוזלי] הנמצא בקיבת הבהמה חשיב חלב, והחלב הקרוש אינו נחשב חלב כיון שכבר נתעכל ונשתנה.

להלכה: השו"ע נקט כהרי"ף והרמב"ם שהחלב מותר לגמרי, והרמ"א חשש לשיטת ר"ת שחלב צלול נחשב כחלב [והיקל בחלב קרוש, כמבואר בס' פא סעיף ו]. והמהרש"ל [יש"ש פ"ח דחולין סי' קז הובא בט"ז ס"ק ז ובש"ך ס"ק כה] פסק כרש"י, דאף קרוש חשיב חלב לכל דבר.

[וכתב החכמת אדם (כלל מ ס"ח) שיש לחוש לדברי המהרש"ל אא"כ הוא הפסד מרובה שאז יש להקל בחלב קרוש, אך בחלב צלול אוסרין אף בהפסד מרובה. והנה מה שחשש החכמ"א לדעת הרש"ל היינו לענין דינים דאורייתא, כגון אם בישל את החלב הקרוש עם בשר, אבל לענין דינים דרבנן כתב החכמ"א (כלל נג סעיף לה) דאין לחוש לשיטת הרש"ל ואין לאסור בקרוש, ולכן אם נמלח החלב הקרוש עם עור הקיבה ואח"כ העמיד בו חלב אחר, אין חגיגותו שנוצרו אסורות].

עיי' בש"ך [ס"ק כה] שכתב דאף דנקטינן שבקרוש אין דין חלב, מ"מ יש איסור משום מראית העין, וצ"ח לס"ק ז. וכתב הפמ"ג דבספר תורת חטאת משמע שלא חשש בזה למראית העין, משום שהחלב קרוש וחזותו מוכיח עליו.

והוסיף הפמ"ג דיתכן שמה שצ"ח לס"ק ז כוונתו למה שהאריך שם הש"ך שאיסור מראית עין נאמר רק על האכילה, שלא לאכול בשר עם חלב שקדים, ולא על הבישול, דלענין מעשה הבישול לא חשש הש"ך למראית עין, וא"כ כתב הפמ"ג שלענין מעשה הבישול יש להתיר בחלב קרוש ולא לחוש למראית העין ממ"ג, לפי התו"ח אין חשש מראית עין משום שחזותו מוכיחה עליו, ולפי הש"ך אין איסור מ"ע על הבישול, רק על האכילה.

סעיף י

לצורך הבנת סעיף זה יש להקדים כמה כללים בדיני בליעה ופליטה:

א] כבוש במבושל

איסור שנכבש בהיתר דינו כאילו נתבשל עמו, והוא פולט מעמו לתוכו ואוסרו אם אין ששים נגדו, והבליעה מפעפעת בכל ההיתר, כמו בבישול.

אין כבישה אלא בתוך דבר לח, אך אם הכל יבש אין דין כבישה כלל. [דיני כבישה מבוארים בס' קה ס"א].

ביאורים והערות

10. בלשון המשנה והפוסקים נקרא חלב זה לפעמים בשם קיבה, [וכלשון המשנה דף קטז. קיבת עובד כוכבים ושל נבילה, דהכוונה לחלב הנמצא בקיבה], ובשר הקיבה עצמה מכונה בשם עור הקיבה. אמנם לפעמים מצינו בפוסקים שגם בשר הקיבה מכונה בשם קיבה, [וכלשון השו"ע והרמ"א בסימן זה סעיף י חלב הנמצא בקיבה].

חלב זה הנמצא בקיבה היתה בו חריפות מחמת מיצי הקיבה ואם היו נותנין ממנו בתוך חלב רגיל היתה נוצרת גבינה, וחלב זה שבתוך הקיבה הוא זה שמעמיד ויוצר את הגבינה.

קנין הלכה

מראי מקומות

לענין שיעור הזמן שייחשב כבוש חילקו חכמים בין שני אופנים:

א. אם נכבש בדבר חריף, כגון ציר [היוצא ע"י מליחה] או חומץ, ה"ז נחשב ככבוש אם שהה שיעור שיתננו על האור

וירתיח,¹¹

ב. אם נכבש במים או בשאר משקין אינו נחשב כבוש עד שיעברו עליו כד שעות.

ב. מליח ברותח [דינים אלו מבוארים בס' קה ס"ט].

איסור שנמלח עם היתר דינם כאילו נצלו יחד, והאיסור נבלע בהיתר.

לענין כמות הבליעה, מעיקר הדין יש חילוק בין דבר שמן שמפפפע בכלול לבין דבר כחוש שאוסר רק כדי קליפה. והרמ"א כתב שהיות ואין אנו בקיאים להבחין בין כחוש לבין שמן, לכן יש לשער בשישים. [אמנם גם אם יש שישים צריך לקלוף את מקום המגע שמא אינו שמן, והאיסור מגיע רק למקום הקליפה ואינו בטל בשישים].

ג. כמות המלח

מן הדין אין מליח נחשב כרותח אלא אם ניתן מלח בכמות כזו שאין המאכל נאכל מחמת ריבוי המלח, [וזהו השיעור שמולחין בשר להוציא ממנו את דמו], אך בפחות משיעור זה אין מליח כרותח.

אמנם הרמ"א [ס' צא ס"ה] הביא ד"א דאין אנו בקיאים בדבר, ויש לנו להחשיב אף מליחה בכמות מועטת יותר, כדרך שמולחין מעט לצורך צליית בשר, כרותח.

ד. שיעור הזמן שישתה במלח וייחשב רותח

עיי' ש"ך [ס"ק כז] שציין לדברי הב"י, שרק אחרי ששהה במלחו שיעור זמן כדי שיתננו על האור וירתיח אז הוי כרותח ולא קודם לכן. והש"ך ציין לדברי הרמ"א [סו"ס ע] דבמליחה נאסר מיד.

השו"ע והרמ"א נחלקו בסעיף זה בדין החלב הנמצא בקיבה שבלע טעם מעור הקיבה [ע"י שנמלח עמו או נכבש עמו]. לדעת השו"ע לכתחילה אסור להעמיד בו חלב משום שבלוע בו טעם בשר מעור הקיבה וטעם זה מתערב בחלב, אך בדיעבד אין בזה איסור כיון שהשו"ע סובר שהחלב שבתוך הקיבה חשיב פירשא אף אם הוא צלול, [וכדלעיל ס"ט]. והרמ"א סובר, שאם העמידו בחלב הצלול שיש בו טעם בשר, ה"ז אוסר אף בדיעבד אם אין שישים בחלב שהועמד כנגד החלב המעמיד. אך אם העמידו בקרוש גם הרמ"א אינו אוסר משום דהוי פירשא.

ביאור דעת השו"ע

ובביאור הא דלדעת השו"ע אין איסור בדיעבד ומטעם דחלב הוי פירשא, [וכן להרמ"א אין איסור בקרוש מטעם הנ"ל], כתב הדרכי משה שהוא משום שגם טעם הבשר הנבלע בפירשא חשיב פירשא, וכ"כ הגר"א [ס"ק כז]. והש"ך [ס"ק לא] כתב סגנון אחר "דאין כח בטעם שקיבל פרש זה מן העור לכשיתחבר אח"כ עם חלב גמור שממנו נעשה הגבינה שיוליך עמו טעם בשר". [ואין לשונו של הש"ך ברורה היטב, ומלשון הב"י המובאת בש"ך [בהמשך] משמע שאין כח בפרש להוליך את טעם הבשר ולהכירו עם החלב שמעמידים].

❧ ביאורים והערות ❧

11. כתב היד יהודה [סי' סט ס"ק פד] דמשערין באש בינוני, ומשערין בכמות הנוזל שיש בכבישה זו, בכמה זמן יגיעו המים [או המשקה האחר] לידי רתיחה אם יתנו אותם על האש. [ונראה שהכוונה אם יתנו אותם יחד עם האוכלים הנכבשים בהם].

קנין הלכה

מראי מקומות

ביאור דעת הרמ"א

בענין מה שכתב הרמ"א דבעינן שישים בחלב שהועמד כנגד החלב המעמיד, עיין ט"ז [ס"ק י'] שהקשה למה בעינן שישים כנגד כל החלב המעמיד, והרי להרא"ש מליחה אינה אוסרת יותר מכדי קליפה, וא"כ החלב הצלול שנמלח עם עור הקיבה ועי"ז בלע טעם בשר, לא נאסר כולו רק כדי קליפה ממנו [שהיה סמוך לעור הקיבה], וא"כ די לשער שישים כנגד הכדי קליפה הנ"ל וא"צ לשער כנגד כל החלב שנמלח בעור הקיבה. וכתב היר יתורה בפירוש הארוך [ס"ק כ'] דאין קושיא זו קשה לפי מש"כ הרמ"א [סי' קה ס"ט] דאנו נוהגין שמליחה אוסרת כולו ולא רק כדי קליפה, אלא הקושיא היא רק לדעת הרא"ש הסובר שמליחה אוסרת רק כ"ק, ולא חשש להא דאין אנו בקיין בין שמן לכחוש.

והש"ך [נקודות הכסף] יישב את דברי הרמ"א בכמה אופנים, והטעם העיקרי הוא דהכא לא דיינינן לה כמליחה בעלמא אלא ככבישה בחומץ ובדבר חריף, כיון שהחלב הצלול כנוס בתוך הקיבה, ומכא המלח שנמלח עמה בשיעור שיתננו על האור וירתיח ה"ז כאילו החלב הזה נכבש בעור הקיבה ונאסר כולו.

עוד יש להוסיף דבציור של הרמ"א שנמלח חלב צלול שבקיבה עם עור הקיבה, שהצריך הרמ"א שישים בחלב שהועמד כנגד החלב הצלול, כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק ל'] שדין זה הוא אף במקרה שעור הקיבה היה מועט באופן שהיה בחלב שהועמד שישים נגדו דאין די בזה, אלא בעינן שישים בחלב שהועמד כנגד החלב הצלול שבקיבה. והטעם משום דיש בזה חתיכה נעשית נבילה, שהחלב הצלול שנמלח עם עור הקיבה ולא היה בו שישים נגד העור נאסר ונעשה נבילה, ומעתה בעינן שישים בחלב שהועמד כנגד החלב הצלול שנמלח עם עור הקיבה.

וכתב הש"ך [ס"ק ל'] דהא דסגי בשישים כנגד החלב הצלול ולא אמרינן דהוי דבר המעמיד שאינו בטל אף באלף [וכדלקמן סעיף יא], היינו משום שלא נאמר דין דבר המעמיד אלא בדבר שאיסורו מגופו, כגון שהעמיד בעור קיבת נבילה, אבל כאן שהחלב הצלול לא נתבשל עם עור הקיבה רק נמלח או נכבש עמו, ולא חל בו דין בשר בחלב מן התורה, לא חשיב איסורו מגופו לענין דין דבר המעמיד, [אף שנאמר בו דין חתיכה נעשית נבילה להצריך שישים נגדו].

ועי"ש בש"ך שהביא דבתשובת הר"ש בן אברהם שבמרדכי החמיר טפי, שאפילו העמיד בעור קיבת בהמה כשירה ג"כ אינו בטל אף באלף, דס"ל דין מעמיד גם כשהמעמיד אינו אסור כלל, אך להלכה קי"ל [סעיף יא] דלא כהתשובה הנ"ל. [אמנם בתשובת חת"ס סי' פא המובאת בפת"ש ס"ק יט חשש גם לתשובה זו, עיי"ש].

ומה שכתב הרמ"א שלא להשהות לכתחילה את החלב בתוך עור הקיבה עד שיצטנן, מקורו בספר או"ח, וטעמו משום דלכתחילה דיינינן הך חלב כחריף וחמוץ [שהרי מעמידין בו], ובדבר חריף שיעור זמן הכבישה הוא קצר, בכדי שיתננו על האור וירתיח, ועדיין לא נתברר מהו שיעור זה ד"עד שיצטנן" שכתב האו"ח. ובדיעבד אין איסור בזה כיון שמעיקר הדין אין חלב זה נידון כחריף.

עור הקיבה שהתייבש

מה שכתב הרמ"א דעור הקיבה שהתייבש אינו אוסר את החלב שהכניסו בו משום שהוא כעץ בעלמא, מקורו בדברי השבלי הלקט [ח"ב סי' לד].

בטעם ההיתר כתב בשו"ת נודע ביהודה [סי' כו] דהוא משום שכאשר נתייבש העור כעץ פקע ממנו תורת בשר ותורת אוכל, והו"ל כאיסור שנסמך וכנבילה שאין ראוייה לגר שאין בהן איסור. ובספר בדי השולחן הביא דגם בשו"ת שבות יעקב [ח"ב סי' ע] כתב כן, דכאשר נתייבש כעץ פקע איסורו. והפמ"ג [סי' קג ש"ד ס"ק ב'] כתב דמהעור עצמו לא נפקע האיסור, אלא דכיון שנתייבש אין יוצאת ממנו לחלוטית ופליטה ואינו נותן טעם כלל, ונפק"מ באופן שהעור נמחה ונתערב במים, שהפמ"ג כתב דבאופן זה יש

קנין הלכה

מראי מקומות

איסור לאוכלו, דהא העור עצמו איסור הוא, ולפי הנוב"י לכאורה אין בזה איסור. 12

ברין בשר שנתייבש אם דינו בעור שנתייבש

עיי' פמ"ג [ש"ד ס"ק לג] שכתב דרק עור שנתייבש אינו אוסר, אבל בשר שנתייבש אוסר. ועיי' פת"ש [ס"ק כא] שהביא דגם בשו"ת נוב"י [יו"ד סי' כו] מבואר דבשר איסור [כגון נבילה] שהתייבש אינו נהפך להיתר [ורק לענין דיני בשר בחלב ס"ל להנוב"י דאינו יכול להיאסר אחר שהתייבש]. ועיי' ש"ש בפת"ש שהביא דבש"ך [סי' קיד ס"ק כא] מבואר דלא כהפמ"ג והנוב"י אלא גם בשר שהתייבש הותר, והביא עוד דכך נקט גם בשו"ת תפארת צבי. [ובשו"ת שב"י ח"ב סי' ע כתב דדם שנתייבש כעין הותר]. עיי' ש"ך [ס"ק לג] שכתב דלכתחילה אין להשתמש בעור או בבני מעיים יבשים. וכתב רע"א [שו"ת סי' רז] דטעמו של הש"ך הוא משום דיש לחוש שמא לא התייבש היטב, ולכן כתב רע"א דהיכי שיש שישים נגר העור ואין כאן נתינת טעם, וכל החשש הוא רק משום דמבטל איסור לכתחילה יש להתיר, כיון שאין כאן ודאי איסור וגם אינו מתכוין לבטל את האיסור רק להעמיד את החלב. (ג)

סעיף יא

משנה חולין דף קמז. המעמיד בעור של קיבה כשירה אם יש בה בנותן טעם ה"ז אסורה. דף קמז: אין מעמידין בעור קיבה נבילה.

מקור דברי השו"ע הוא בדברי הר"י מיוגש שנפסקו להלכה ברמב"ם [פ"ט מאכלות אסורות הט"ז], ומתבארים בו שתי הלכות:

❦ ביאורים והערות ❦

12. תוספת עיון

החזרתו לאיסור ע"י שריית העור שהתייבש במשקה

עיי' פמ"ג [ש"ד ס"ק לג] שכתב, דאם בישלו את העור שהתייבש או שראוהו במים כד שעות הרי הוא חוזר ונותן טעם. וכ"כ בשו"ת חת"ס [סי' פא] המובא בפת"ש [ס"ק יט]. ולפי שיטה זו צ"ל דהרמ"א שכתב דין עור הקיבה שהתייבש איירי דוקא כשלא נכבש העור בחלב למשך כד שעות, וקצ"ע דהיה צריך להזהיר ע"ז.

גם בש"ך [סי' קיד ס"ק כא] משמע שאין הריכוך מחזירו לאיסורו, עיי' ש"ש שדן בכרכום שמעורבים בו חוטי בשר, שכתב בתוך הדברים דכיון שהבשר התייבש תו אין בו איסור וכדין עור הקיבה שהתייבש, ועיי' ש"ש שמבואר שזה גם באופן שאח"כ חוזר ונהיה לח, ועוד דהא היו רגילים ליתן את הכרכום גם בתבשילים, וא"כ מבואר דהש"ך לא חשש לומר דחוזר לאיסורו. וע"ע בפת"ש [ס"ק כא] שהביא אחרונים המתירים גם אחר בישול.

ועיי' בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה דמאחר] שדן לומר שנידון זה תלוי בטעם ההיתר של עור שהתייבש, דאם הטעם משום שפקע איסורו משעה שהתייבש כע"ז א"כ לא יחזור ויאסר גם אם חזר ונתרכך, וכעין מש"כ החו"ד [סי' קג] באוכל שנסרח ואינו ראוי למאכל, דפקע איסורו אף אם חזר ותיקנו לאכילה, אך לפי הפמ"ג שהעור עצמו לא הותר רק שאינו נותן טעם, כל שחזר וריככו י"ל דחוזר ונותן טעם. ונמצא דהפמ"ג אזיל לשיטתו במש"כ דהבישול חוזר ואוסר, משום דס"ל דהאיסור לא פקע כלל והייבוס רק גרם שלא יתן טעם.

❦ ליקוט תשובות האחרונים ❦

(ג) השימוש בג'לטין

כתב בשו"ת אחיעזר [ח"ג סי' לג ס"ק ה] דיש להתיר להשתמש בג'לטין המיוצר מעצמות נבילה שהתייבשו לגמרי. ועיי' ש"ש שכתב ב' טעמים להתיר, והטעם השני הוא דהוי כמו עור הקיבה שהתייבש וה"נ עצמות אלו שהתייבשו אינן אוסרות.

אמנם יש אחרונים שאסרו את השימוש בג'לטין, עיי' שו"ת אג"מ [יו"ד ח"ב סי' לב] שכתב שהג'לטין הוא בגדר ספק איסור או שהוא אסור מדרבנן, וכן אסר הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל בשו"ת משנת ר' אהרן [נח"א סי' יז].

קנין הלכה

מראי מקומות

[א] דבר המעמיד אפילו באלף לא במיל:

אם העמיד גבינות בעור קיבה שיש בו איסור כגון בעור של קיבת נבילה, אסורות הגבינות שנוצרו מהעמדה הזו. דין זה שדבר המעמיד אינו בטל אף באלף אינו מהתורה אלא מדרבנן, כך כתבו הפמ"ג [מ"ז ס"ק יג] והחכמת אדם [כלל נג סל"ג].

במעם הדין כתב הרשב"א דהדבר המעמיד חשיב כאילו הוא נמצא בעין, וכבר ציין הגר"א מקור לסברא זו בגמ' ע"ז [דף לה]. גבי גבינות עובדי כוכבים, דר' יהושע אמר [במשנה דף כמ:]: דמעם איסורן משום שמעמידים אותה בקיבת עגלים שנשחטו לעבודה זרה, ושאל אותו ר' ישמעאל א"כ למה לא אסרו אותן גם בהנאה, והקשו בגמ' דלחדר ליה משום דליתיה לאיסורא בעיניה, ותירצו כיון דאוקומי קא מוקים כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה. 13. עיין פמ"ג [ש"ד ס"ק לה] שכתב דאם הדבר המעמיד אינו אסור מצד עצמו רק משום שבלע איסור [כגון עור קיבת כשירה שבלע טעם נבילה] אין בו דין דבר המעמיד, דדין דבר המעמיד הוא רק כשהמעמיד אסור מצד עצמו.

[ב] הדין הנוסף בסעיף זה הוא דאם העמיד חלב בעור קיבה כשירה ובאנו לאוסרו מדין בשר בחלב, אין הגבינות שנוצרו אסורות אלא בנותן טעם, ואין בזה חומרא של דבר המעמיד.

טעם דין זה שרק בנותן טעם יש איסור ולא בפחות מזה הוא משום שעור הקיבה הכשירה אינו אסור מצד עצמו, ואם באנו לדון ולאסור משום שעצם ההעמדה יוצרת תערובת בשר בחלב וה"ז איסור מצד עצמו, זה אינו, דלא אסרה תורה בשר בחלב אלא דרך בישול, והיינו שהבשר נותן טעם בחלב והחלב נותן טעם בבשר, והכא שאין שיעור נתינת טעם של הבשר בחלב אין זה דרך בישול ואינו אסור.

כתב הרמב"ם [פ"ט הט"ז] דאף שאין ההעמדה בעור קיבה כשירה אוסרת בדיעבד, מ"מ לכתחילה ה"ז אסור. וכתב בשו"ת רע"א [סי' רז] המעם משום שאין מבטלין איסור לכתחילה, דכיון שבשעת ההעמדה יוצאת פליטה מועטת מעור הקיבה אל החלב, [אלא שהיא במילה ברוב כיון שאינה נותנת טעם] אמרינן בזה דאין מבטלין איסור לכתחילה. [ועיי' ש בשו"ת רע"א מה שכתב בענין זה]. 14.

❦ ביאורים והערות ❦

13. תוספת עיון

בעיקר יסוד איסורו של דבר המעמיד, כתב הכרתי ופלתי דזה אף שלא נתערבה שום פליטה מעור הקיבה לתוך החלב, [כגון שעור הקיבה לא שהה כד שעות בתוך החלב, דבכה"ג אין שיעור כבישה וממילא אין פליטה מעור הקיבה אל החלב] ומ"מ הגבינות אסורות דסו"ס הועמדו מכח נבילה, וכן מבואר בתוס' רי"ד [ע"ז דף לה. במהדורא תניינא]. והיד יהודה כתב דאף כאשר עור הקיבה לא שהה כד שעות בתוך החלב, מ"מ מתוך חריפותו וחוזקו הוא פולט משהו לתוך החלב, [ולגבי אותו משהו נתחדש דאף שיש שישים נגדו מ"מ אינו בטל משום חשיבותו, דהוי דבר המעמיד].

14. תוספת עיון

הש"ך [ס"ק י'] כתב דהשו"ע שכתב שהמעמיד בקיבת כשרה נידון בנותן טעם, אזיל לשיטתו [סי' צח ס"א] שגם אנו סומכים על טעימת קפילא נכרי, [משא"כ הרמ"א שנקט דלא סמכין על טעימת קפילא נקט דמשערין בשישים]. ובהגהת רע"א על השו"ע הקשה דמלבד טעם עור הקיבה הנכנס לחלב יש לאסור מטעם נוסף, דעור הקיבה בולע חלב ונעשה חלב זה אסור מדין בשר בחלב, וכשהחלב הזה חוזר ונפלט לחוץ הרי הוא אסור את שאר החלב אם אין שישים נגדו, וכיון שאין אנו יודעים כמה חלב נבלע בעור הקיבה ויצא משערין בכל עור הקיבה, וחלב זה הוי תערובת מין במינו בשאר החלב ולא שייך לטועמו, וא"כ גם להשו"ע לא יוכל קפילא נכרי לטעום ולהתיר. וכתב היד יהודה [ס"ק כא] דיש ליישב, דהש"ך איירי באופן שעור הקיבה לא שהה שיעור כד שעות בתוך החלב וממילא לא נכבש בתוכו ולא נבלע חלב בעור הקיבה כלל. ואף שהיד יהודה שהובא בתחילת סעיף זה כתב שעור הקיבה משום חריפותא פולט מטעמו לתוך החלב אף בפחות משיעור כבישה, מ"מ אין הוא בולע מן החלב בפחות משיעור כבישה.

קנין הלכה

מראי מקומות

בדברי הרמ"א בדין זה וזה גורם

הרמ"א הביא את דברי המרדכי סוף פרק כל הבשר [סי' תשל"ג] שכתב בשם רבינו ברוך, דאם העמידו בקיבת היתר ובקיבת איסור אמרינן דזה וזה גורם את ההעמדה ומותר. והט"ז [ס"ק יג] הביא את דברי התוס' [ע"ז דף סח: ד"ה ולרבי שמעון] שכתבו דכל שיש באיסור לחוד כדי להעמיד ה"ז אסור ואין זה בגדר זוז"ג, ורק היכי שאין באיסור כדי להעמיד וההיתר מצטרף אליו אז אמרינן דזוז"ג מותר. ולכן תמה הט"ז על לשון הרמ"א שכתב שכל שההיתר משתתף בהעמדה ה"ז מותר, דמשמע שזה אף כשיש באיסור לבד כדי להעמיד.

והש"ך [ס"ק לו] כתב בדברי התוס' מתייחסים לשאור של תרומה ושל חולין, ובזה פשוט טפי שאם יש בשאור של האיסור לבדו כדי להעמיד ה"ז אסור, אך לגבי דין מעמיד הניח הש"ך בצ"ע אם גם בזה אמרינן דכל שיש באיסור לחוד כדי להעמיד ה"ז אסור, אף אם יש גם מעמיד של היתר המסייע בהעמדה, [והפמ"ג כתב דהש"ך הסכים לט"ז דאסור].

בטעם החילוק בין מחמץ לבין מעמיד כתב הש"ך דמחמץ היינו נותן טעם ממש, וכאשר יש באיסור כדי ליתן טעם פשוט דאסור אף אם גם ההיתר נותן טעם בתערובת, משא"כ בדין מעמיד שאינו ענין לנתינת טעם, בזה י"ל דכל שההעמדה נפעלה גם ע"י מעמיד של היתר הוי זוז"ג ומותר, אף שיש במעמיד של האיסור לבד כדי להעמיד. ולדינא נקטו האחרונים לאסור בזה [פר"ח וברתי ופלת"י] (ד).

סימן פח

סעיף א

משנה דף קג: כל הבשר אסור לבשל בחלב וכו' ואסור להעלות על השולחן וכו'. גמ' דף קד. אמר רב יוסף וכו' עד ע"ב בסוף המשנה.

דין העלאת בשר על שלחן שאוכל בו גבינה

בטעם איסור העלאת בשר על שולחן שאוכל בו גבינה, כתב רש"י במשנה [דף קג:]: דהוא משום חשש שמא יבוא לאכול משניהם ע"י שהם נוגעים זה בזה ובולעים זה מזה. והר"ן כתב הטעם שמא יאכל משניהם יחד.

בהא דאסרו גם העלאת בשר עוף על שולחן שאוכל עליו גבינה אף שבשר עוף בחלב אסור רק מדרבנן, משמע בגמ' [דף קד:]: שבאופן זה גזרו גזירה לגזירה, וכך הביא הט"ז [ס"ק א], וביאר הכו"פ דלפעמים גזרו חז"ל גזירה לגזירה. הפמ"ג [מ"ז ס"ק י] הביא לשון רש"י [ד"ה אבל הכא] שכתב שגזרו העלאת בשר עוף אטו העלאת ואכילת בשר בהמה, וביאר הפמ"ג שכוונתו לומר דכולה חדא גזירה היא, שאם יעלה בשר בהמה בודאי יאכל ממנו.

כתב בערוך השולחן דאיסור זה נאמר גם כשאינו מעלה בשר ממש רק תבשיל בשרי.

עיין בפמ"ג [מ"ז ס"ק ב] שהביא מתשובת בית יעקב שכתב דמי שאכל בשר לא ישב תוך שש שעות ליד מי שאוכל גבינה, שמא

ליקוט תשובות האחרונים

(ד) תערובת אבקה העשויה מעצמות שחוקות בקמח

שו"ת מנחת יצחק [ח"א סי' יא] בדין קמח התופח מאליו שמעורבת בו אבקה העשויה מעצמות שחוקות, והיא נועדה להעמיד את העיסה, וכתב שם דכיון שהמומחים מעידים שאין בכח האבקה הזו לבדה להעמיד את העיסה רק בצירוף חומרים נוספים שנועדו להעמיד והם כשרים, לכן הוי זה וזה גורם ומותר בדיעבד, אך לכתחילה יש איסור גם בזוז"ג, ועוד דהא אין מבטלין איסור לכתחילה.

קנין הלכה

מראי מקומות

יתן לו לאכול, אא"כ יודיענו שאסור לו לאכול גבינה. (ה) אמנם הסיק הפמ"ג שלא ראיתי נוהרים בזה. כתב רע"א בשם ספר גן המלך דהבא לא מהני העמדת שומר שישגיח עליו שלא יאכל מהבשר, ומעמו דלא נאמר היתר של העמדת שומר אלא בגזירת קריאה לאור הנר בשבת שמא יטה, שהחשש הוא רק שמא יכהה אור הנר ואז יבוא להטות, ולענין זה מהני שומר, אבל במקום שצריך שמירה תדירית במשך כל הזמן לא מהני שומר.

דין העלאת שאר איסורין על שולחן שאוכל עליו

לגבי הנידון אם האיסור להעלות מאכלים על שולחן שאוכל עליו נאמר גם בשאר איסורין, עיין ש"ך [ס"ק ב] שמבוארים ממנו כמה כללים:

א] מותר להעלות בשר נבילה על שולחן שאוכל עליו וכמ"ש הר"ן, ודלא כספר ארחות חיים דמשמע ממנו שיש גזירה אף בדבר איסור. [הא"ח איירי לענין חמץ המונח על שולחן שישראל אוכל עליו, ועיין לקמן].

ב] ומדייק הש"ך מהרא"ש, דאין להעלות על השולחן שאוכל עליו מאכל שהוא נדור ממנו, וביאר בזה דכיון שהמאכל בעצמו מותר ורק בגלל נדרו אסור, לכן דמי לבשר וחלב שגזרו בזה, כיון שכל אחד בפ"ע מותר לא בדילי מיניה.

ג] ולענין החמץ הביא הש"ך שהרשב"א אסר להעלות על השולחן, והטעם משום חומרא דחמץ, דכיון דחמץ במשחו רחוק הוא שלא יתערב פירור אחד משל גוי בשל ישראל, אבל הש"ך בעצמו חלק ע"ז וכתב דלא ראה שנוהרים בזה, וכתב הטעם משום דהוי גזירה לגזירה וכולי האי לא חיישינן.

ולכאורה כוונתו דבאיסור זה של אכילת גבינה אחר בשר אינו חמור כ"כ שגזרו בו העלאת אטו אכילה, והיד יהודה כתב הטעם להקל, משום דבאופן זה שאינו אוכל עכשיו בשר אין חשש שמא יעלה באילפס רותח.

אך לולי זה היה צריך להיחשב כבשר נבילה בדילי מיניה, [ועיין פמ"ג ש"ד ס"ק ב שהביא דבספר מנחת יעקב נקט דגם חמץ נחשב איסור דלא בדילי מיניה כיון שרגילים בו כל השנה].

ד] לענין לחם של איסור [כגון שהפריש חלה, א"נ לחם חמץ], כתב הש"ך שיש להחמיר מפי כיון שעל הלחם יחיה האדם, ורגיל בו יש לחוש מפי.

סעיף ב

משנה דף קז: רבן שמעון בן גמליאל אומר שני אכסנאין וכו' עד המשנה דף קח:

דין חיבר בשנים המכירים זה את זה

כתב החכמת אדם דלשון השו"ע דלא גזרו אלא בשנים המכירים זה את זה אינה בדוקא, דעיקר האיסור הוא באדם אחד

ליקוט תשובות האחרונים

(ה) העלאת על השולחן אחרי שגמר לאכול בשר אמנם עדיין עסוק בסעודה

עיין בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה חיה ועוף], דנראה דאף מי שעדיין עסוק בסעודה אלא שסיים את אכילת הבשר ואוכל עכשיו שאר מאכלים, מותר להעלות על השולחן גבינה ולא גזרינן בזה.

עוד הביא את דברי הכנפי יונה והתשובה מאהבה שכתבו דמי שאכל בשר מותר להתעסק תוך שש שעות בהכנת מאכלי גבינה, ולא חיישינן שמא יאכל מהם, והטעם כדלעיל דעיקר איסור אכילת גבינה תוך שש שעות לבשר אינו חמור כ"כ ולכן אין לגזור בזה, ועוד דיחש ראשונים שלא הצריכו כלל המתנת שש שעות. גם ביד אפרים כתב כן, אך הוסיף דבאותן מאכלים שהדרך הוא שהמתעסק בהם אוכל מהם בשעת ההתעסקות יש להימנע מזה, שמא אידי דסריד בעבידתיה יבוא שיאכל מהן.

קנין הלכה

מראי מקומות

האוכל גבינה שלא יעלה על השולחן בשר, וכפרטי הדינים דלעיל [סעיף א]. ובסעיף זה נוסף, דאיסור זה הוא גם בשני בני אדם אם הם מכירים זה את זה.¹⁵

דין שנים המכירים, אך מקפידים אחד על השני

בענין שני אכסנאים המכירים זה את זה אך מקפידים זה על זה, הטור והשו"ע אסרו, וכן הסכימו הט"ז [ס"ק ב] והש"ך [ס"ק ב], דלא כהמהרש"ל שכתב דבשני בנ"א שאינם אחים לא שייך דמכירים ומקפידים, דאם מקפידים ה"ז כמו שאינם. אמנם כתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק ב] שאם הם נדרו הנאה זה מזה הרי הם שונאים זה את זה ופשוט דמותר, דכן מבואר ברא"ש המובא בש"ך [ס"ק ב].

השו"ע לא הביא כלל את דעת הי"א המובאים בטור שכתבו דאם יש לשני אנשים הוצאה אחת ה"ז אסור ולא מהני היכר, וגם הט"ז [ס"ק ג] והש"ך [ס"ק ה] לא פסקו כשיטה זו. [מקור השיטה הזו היא י"מ בתוס' חולין (דף קז:), ועיי"ש בתוס' דכל שמכירים זא"ז הוי כיש להם הוצאה אחת, ולשיטה זו לא נזכר בגמ' שום היתר של היכר. ועיי"ן בב"י באו"ח (סי' קעג) שהביא שהרי"ף והרמב"ם לא חילקו כלל בין תפיסה אחת לב' תפישות, ורצה ללמוד מזה דס"ל להרי"ף והרמב"ם כשיטת הי"מ בתוס', אמנם סיים הב"י שהמנהג להקל].

הדין בשאוכלים עמם אנשים נוספים

עיי' פת"ש [ס"ק ד] שהביא בשם שו"ת משאת בנימין שאם אוכלים עמהם אנשים נוספים יש להקל. ובספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה אם] כתב להעיר דלא התיר המ"ב אלא לענין דיני הרחקות באשתו נדה, דבזה אמרינן דאם יושבים אחרים עמהם אין כאן קירוב, אבל לענין הרחקה דבשר בחלב לא מצינו היתר.

דיני היכר בין האוכלים:

היכר של מפה לכל אחד

מקור הדין של היכר הוא בתוס' [דף קז: ד"ה כעין] וברא"ש [פ"ח סי' כ] שכתבו, דכיון שמבואר בגמ' שהאיסור הוא רק בכעין תפיסה אחת ולא בכעין שתי תפישות, לכן מהני אם אוכל כל אחד על מפה בפ"ע, דהוי כעין ב' תפישות.¹⁶

❦ ביאורים והערות ❦

15. תוספת עיון

אם מהני היכר [כגון שהניח דבר מפסיק בינו לבין הבשר] באדם אחד או דהיכר מהני רק בשנים האוכלים

עיי' בחידושי ההפלאה שכתב דלא מהני בזה היכר, וכך הביא הדרכ"ת [ס"ק יח] בשם כמה אחרונים. וע"ע בספר בדי השולחן [ציונים ס"ק לב] שכתב דכן נראה מלשון הראב"ן, ושורש הדין הוא בסוגיא שבת [דף יג.] דמבואר דהא דבשני אכסנאין מהני היכר הוא משום דאיכא נמי "דיעות", פירוש שיש שני בנ"א שיזכירו זה לזה, ולפי"ז באדם אחד לא מהני שינוי.

ובאוכל עם נכרי והם מכירים זה את זה ואין מקפידים זה ע"ז, [כגון שהנכרי אוכל גבינה כשירה, דאם אוכל מאכל אסור בלא"ה בדיל מיניה] כתב בחידושי ההפלאה, דיש לאסור כיון שהנכרי לא יזכיר לישראל שלא לאכול מהגבינה שבידו. אמנם בספר בדי השולחן הביא שבספר ארחות חיים המובא בב"י [או"ח סי' תמ] מבואר דהפסק מפה מהני בנכרי האוכל חמץ, וכן משמע בשו"ת הרשב"א המובא בב"י שם, וכן מבואר במשנ"ב [שם ס"ק יח].

[יש לעיין אם לפי סברא זו דמהני היכר בנכרי ה"נ מהני היכר גם באוכל לבדו, ודלא כהפלאה שהובא לעיל].

ועיי' בספר בדה"ש [ס"ק יד] שנסתפק כעין זה אי מהני היכר באוכל עם קטן על השולחן, וזה אוכל בשר וזה חלב.

16. שורש היתר זה הוא משום שיש בזה שינוי והיכר ועיי"ז לא יבואו לאכול זה מזה, ולכן כתב בספר יד אברהם שאם רגילים לאכול בב' מפות אין זה מועיל. וכן אם מפסיק ביניהם לחם או קנקן ה"ז נחשב כעין ב' תפישות וכמבואר בגמ' ע"ז [דף נ.] גבי אבני מרקוליס, דאי מפסיק גובה בין האבנים ה"ז כעין ב' תפישות.

קנין הלכה

מראי מקומות

היכר זה הניתן על השולחן צריך להיות בין שני האוכלים, וכלשון הרא"ש שעושים מחיצה "ביניהם" להיכר.

היכר ע"י צלחת, טבעת או פת והיתר הרחקה ביניהם

כתב היד יהודה דלא מהני ליתן ביניהם צלחת או טבעת כדי לעשות היכר, כיון שבפוסקים מבואר דבעינן שיהא חפץ גבוה קצת. [עיין בתוס' (דף קז:) שהביאו את הגמ' גבי מרקולים דהפסק גובה חשיב הפסק, וכן הביא הר"מ (ס"ק א) בשם האו"ה דבעינן מנורה או קנקן גבוהים קצת והביא זאת הט"ז ס"ק ד].

עיין בפמ"ג [ש"ד ס"ק ח] שהביא דברי הבית לחם יהודה בשם הלבוש שכתב, דפת דמהניא לעשות היכר ביניהם זה רק אם היא פת שלימה. והפמ"ג כתב דמלשון הרמ"א לא משמע כן, שהרי כתב דאם אוכלים מן הפת לא הוי היכר, ומשמע דמיירי בפת שאינה שלימה.

כתב הפת"ש [ס"ק ג] בשם הב"ח בשם הרש"ל, שאם יושבים מרוחקים זה מזה באופן שאין יכול האחד לפשוט ידו ולאכול ממה שאוכל חברו, ה"ז מותר אף בלי היכר.

בדין שתייה ואכילה מפת אחת וכוס אחד

בדברי הרמ"א להזהר שלא לשנות מכלי אחד, מקור הדין הוא בהגהות אשר"י על הרא"ש והובא גם בספר איסור והיתר [כלל מ ס' יד], ומשמע מלשונם שאין כאן איסור מדינא רק זהירות, ועיי"ש באו"ה דאפילו אוכלין על שני שולחנות חלוקים וזהרו בזה. עוד מבואר באו"ה הנ"ל דאם ידיחו הכוס בין שתייה לשתייה ה"ז מועיל. כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק יח] דכל שכן שלא יאכלו מפת אחת משום ששיירי המאכל נדבקים בפת.

המנהג הוא להשתמש במלחיות נפרדות לבשר ולחלב, אף באופן שהן סגורות מלמעלה ואין לחוש שמא נפל לתוכן חלב או בשר, והטעם משום דמצוי שנדבק על המלח מבחוץ משמנונית המאכל. דינים נוספים של זהירות והרחקה בבשר וחלב מבוארים להלן [סוף ס' פט].

סימן פט

סעיף א

גמ' דף קד: תנא אגרא חמור דר' אבא וכו' עד דף קה. מר אמר חדא ולא פליגי. תוס' שם ד"ה עוף. דף קה. בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן וכו' עד לסעודתא אחריתא אכילנא.

דין אכילת גבינה וחלב אחר בשר, וזמן ההמתנה ביניהם

הראשונים נחלקו בדין אכילת גבינה [וחלב וכיוצ"ב] אחר בשר:

א [דעת הרמב"ם (פ"ט מאכ"א הכ"ח) דצריך להמתין ו' שעות, וההמתנה מסעודה לסעודה שאמר מר עוקבא על עצמו היא מן הדין.¹⁷

ב [תוס' (דף קד: ד"ה עוף) כתבו בפירוש ראשון [וכן הוא ברף קה. ד"ה לסעודתא] דאין צריך להמתין את שיעור ההפסקה הרגילה בין סעודה לסעודה, אלא כל שסילק השולחן ובירך בהמ"ז יכול מעתה לאכול גבינה, דחשיב כסעודה אחריתא, דלא פלוג רבנן.

ביאורים והערות

17. המקור לשיעור ו' שעות נתפרש בלח"מ שם וכן בבהגר"א [כאן] דהוא שיעור ההמתנה מסעודת הבוקר לסעודת הערב, וכיון שסעודת ת"ח היא בשעה השישית נמצא שיש שש שעות בין סעודה לסעודה.

קנין הלכה

מראי מקומות

[ג] דעת ר"ת והבה"ג [בתוס' שם] דאם נוטל ידיו ומקנח פיו, מותר לאכול גבינה אחר בשר אפילו באותה סעודה. ומר עוקבא שהחמיר להמתין לסעודה אחרת היינו בלי נמילה וקנינות, א"נ מחמיר ע"ע היה.

להלכה: השו"ע העתיק את דעת הרמב"ם דבעינן שש שעות, והרמ"א הביא די"א דסגי בסילק השולחן ובירך בהמ"ז וגם קינה והדחת. והוסיף דהמנהג הפשוט הוא להמתין שעה יחד עם סילק ובירך, [וראה ביאור מנהג זה להלן]. והסיק הרמ"א דנכון להמתין ו' שעות בין אכילת בשר לבין גבינה.¹⁸

בטעם ההמתנה אחר אכילת בשר נחלקו רש"י והרמב"ם:

- א. רש"י [דף קה. ד"ה אסור] כתב דהוא משום שהבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו.
- ב. הרמב"ם [פ"ט הכ"ח] כתב דהוא משום הבשר שנכנס בין השיניים, [ואחר שש שעות מתעכל בשר זה ואינו נידון תו כבשר].

וכתבו הפוסקים [עיין פמ"ג מ"ז ס"ק א] דיש בכל שיטה קולא וחומרא:
א. לדעת רש"י נקט הטור דהלועם ואינו בולע [כגון לועם לתינוק] א"צ להמתין, [דס"ל דבלעיסה גרידא אין הבשר מוציא שומן, רק בבולע], אך להרמב"ם צריך להמתין שהרי נכנס בשר בין השיניים.
ב. האוכל שומן, לרש"י צריך להמתין שהרי טעם השומן נדבק בפיו, אך להרמב"ם א"צ להמתין שהרי לא משתייר שומן בין השיניים.

להלכה: הפוסקים כתבו להחמיר כשתי השיטות, ועיין בפמ"ג [מ"ז סוס"ק א] דמי שלועם שומן ואינו בולע כגון שלועם לתינוק, מן הדין ממ"נ לא היה צריך להמתין ו' שעות בין לרש"י ובין להרמב"ם, שהרי לא בלע את השומן, ובכה"ג ס"ל דאינו מאריך בטעמו וגם אין כאן בשר הנשאר בין השיניים, אך כתב דמ"מ יש להחמיר ולהמתין ו' שעות אף בזה משום לא פלוג וישראל קדושים הם.

כתב ההפלאה שאפילו אכל כמות מועטת של בשר צריך להמתין שש שעות. אמנם אם רק טעם את הבשר ופלט ולא לעם כלל, כתב בהגהות מהר"ש קלוגר שאין צריך להמתין לכו"ע ואין בזה גדר וסייג כלל.

זמן ההמתנה בחורף ובקיץ

כתב הפרי חדש [ס"ק ו] דכיון דשיעור ההפסקה של שש שעות נובע מהפרש הזמן שבין סעודה לסעודה, לכן בחורף שהימים קצרים א"צ להמתין שש שעות שלמות אלא פחות, כשיעור שש שעות זמניות. אמנם הכרתי ופלתי חלק ע"ז, דכיון שההיתר של שש שעות נובע מזה שהבשר שבין השיניים נחשב בשיעור זה כמעוכל, א"כ לא מסתבר שיהא בזה חילוק בין קיץ לחורף.

חישוב הזמן של שש שעות

הרמב"ם [פ"ט הכ"ח] כתב דצריך להמתין "כמו שש שעות", ועפי"ז יש המקילים להמתין חמש שעות ומחצה. ועיין בדעת קדושים שכתב שהשיעור הוא בערך שש שעות, אמנם הדרכ"ת [ס"ק ו] הביא מספר חמודי דניאל [הלכות תערובות ח"ב סי' טו] שכתב

❦ ביאורים והערות ❦

¹⁸. כתב היד יהודה דהרמ"א הרכיב כאן ב' שיטות, שהרי לשיטת תוס' דבעי סילק ובירך לא מצינו שיצטרך קנינה והדחה, ולשיטת ר"ת ובה"ג שהצריכו קנינה והדחה א"צ סילק ובירך.

קנין הלכה

מראי מקומות

דבעינן שש שעות שלימות, וכך כתב בספר מקדש מעט, דמדברי השו"ע והרמ"א והאחרונים משמע דבעינן שש שעות שלימות.

ביאור המנהג שהובא ברמ"א להמתין שעה

[א] עיין בט"ז [ס"ק ב] שהביא את דברי מהר"א שכתב שאין למנהג זה מקור, ועיקרו נסמך על שיטת תוס' דמיד אחר שסילק ובירך בהמ"ז רשאי לאכול גבינה, אלא שהחמירו להמתין שעה. ולפי"ז כתב הט"ז דפשוט דלפי מנהג זה צריך גם קינוח והדחה. [והש"ך [ס"ק ז] הביא מספר או"ה (דין ד) ומהתורת חטאת דלמנהג זה א"צ אפילו קינוח והדחה, וכ"כ החכמ"א].

[ב] הכרתי ופלתי כתב דטעם המנהג הוא עפ"י מה שמבואר במג"א [או"ח סי' קפד ס"ק ט] דשעה הוא שיעור תחילת עיכול. [עיי"ש במג"א דכתב שיעור ד' מילין והיינו לכל הפחות שעה וחומש].

[ג] הגר"א [ס"ק ו] כתב דהמנהג נסמך על דברי הזוהר פרשת משפטים [הובא בב"י או"ח סי' קעג] דאין לאכול בשר וגבינה בסעודה אחת או בשעה אחת.

עיין בדרכי תשובה [ס"ק ו] שהביא בשם ספר מזמור לדוד לרבי דוד פרדו שהמנהג בכמה מקומות הוא להמתין שלש שעות. [וכתב טעם למנהג זה, דכיון שבחורף שהיום קצר לפעמים ממתנין רק ג' שעות בין סעודה לסעודה, לכן גם בשיעור זה די להמתין אף בקיץ], וכן נוהגים כמה קהילות מיוצאי גרמניה.

וע"ע בחיי"א [סי' קכו ס"י] שיש מקילין להמתין איזה שעות.⁽¹⁾

המסופק אם עברו שש שעות

עיין דרכי תשובה [ס"ק ה] שהביא דאם מסופק אם עברו שש שעות, דעת היר יהודה [ריש הסימן] דצריך להחמיר ולהמתין עד שיעברו בודאי שש שעות, ואין מקילין מצד ספקא דרבנן משום דהוי דבר שיש לו מתירין, ועיי"ש שהביא בסוף דבריו מספר דברי שאול ויוסף דעת לבעל השואל ומשיב שמצדד להקל בזה. עוד הביא דעת שני אחרונים שהקלו בזה, ועיקר טעמם משום דהוי כעין ס"ס, דהא הרמ"א הביא שהמנהג היה להקל בשעה אחת.

תחילת זמן השש שעות

עיין בהגהת דגול מרבבה שהאריך לומר דאין מקילים למנות שש שעות מתחילת סעודת הבשר, אלא מסוף אכילת הבשר עד תחילת סעודת הגבינה. [ולא נתפרש בדבריו להדיא מה הדין אם אחרי הבשר אכל שאר מאכלים, אם מונין מסוף אכילת הבשר או מסוף הסעודה, וקצת משמע דמונין מסוף אכילת הבשר, וא"כ גם לענין סעודת הגבינה אם התחיל את הסעודה במאכלי פרווה

❦ ליקוט תשובות האחרונים ❦

(1) הזמן הראוי להמתין לכל הדעות, ובשנן אחרי אכילת בשר

עיין בספר קיצור שולחן ערוך על הלכות בשר בחלב [להגר"א 991999 זצ"ל] שכתב בשם הגר"ש אויערבאך זצ"ל, שגם הנוהגים להקל בהמתנת שעה אחת או שלש שעות ראוי להם לשנות מנהגם ולהמתין שש שעות.

בספר דעת קדושים וכן במקדש מעט [ס"ק ב] כתבו דאם ישן אחר אכילת הבשר רשאי לאכול גבינה אחרי כן אף לפני שעברו שש שעות. ובקובץ מבית לוי [יו"ד] הביא בשם הגר"ש ואזנר שליט"א דלא קיי"ל כן להלכה.

בירך על מאכל חלב תוך השש שעות

מי ששכח וברך על מאכל חלב תוך ו' שעות מאכילת הבשר, כתב בדרכי תשובה בשם ספר זכור לאברהם, דאם כבר עברו ד' שעות והוא בימות החורף סומך בדיעבד על שיטת הפר"ח שבחורף די בד' שעות וטועם מעט, והביאו בשדי חמד באסיפת דינים [מערכת בב"ח סי' יב]. ובשו"ת תשובות ונהגות [ח"ב סי' שפט] כתב דלפי"ז י"ל דה"ה אם עברה שעה אחת יכול לסמוך בדיעבד על מנהג הרמ"א דדי בשעה אחת וטועם מעט.

קנין הלכה

מראי מקומות

אין מונין אלא משעת התחלת אכילת הגבינה]. הערוך השולחן [סעיף ד'] כתב לא כן, אלא דמונין שש שעות מסוף סעודת הבשר [אף אם התחיל במאכלי פרווה], ובספר ברי השולחן [ביאורים ד"ה שיששה] הביא ממשמעות הש"ך בשם המהרש"ל שלא כדבריו.

זמן המתנה לחולה

עיין בחכמת אדם [כלל מ סי"ג] שכתב דלצורך חולה קצת יש להקל בהמתנת שעה וברכת המזון, ויעשה גם קינוח והדחה וגם יטול ידיו. והוסיף החכמ"א דגם יחטט שיניו קודם שיאכל גבינה.⁽¹⁾

דיני המתנה בקטן

יש לדון אם יש לחייב קטן להמתין שש שעות משהגיע לגיל חינוך, מדין חינוך. עוד יש לדון אף בקטן שלא הגיע לחינוך, אם יש לאסור ליתן לו חלב משום איסור ספייה [כשם שאסור ליתן לקטן מאכלות אסורות]. ומאידך גיסא מצינו בגמ' יומא [דף עח:]: דברבר שהוא רביתיה דתינוק כגון רחיצה וסיכה לא אסרו לרוחצו ולסוכו ביוה"כ, וכן לא תיקנו מצות חינוך בזה, ולפי זה י"ל דאין למנוע מהקטן אכילת מאכלי חלב בסעודת הערב אף כשלא עברו שש שעות מאכילת הבשר בצהריים, משום דהיינו רביתיה. [עוד מצינו לענין דיני שבת באו"ח (סי' רעו) דקטן נחשב כחולה שאין בו סכנה לענין דברים הנצרכים לו הרבה, וא"כ גם מצד זה יש מקום להתיר לו].⁽²⁾

סעיף ב

גמ' דף קה. בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן וכו' עד גבינה מותר לאכול בשר. גמ' דף קד: רב יצחק בריה דרב משרשיא וכו' עד דף קה. לבר מקמחא תמרי וירקא.

דין אכילת בשר אחר גבינה וחלב

בגמ' מבואר שדין אכילת בשר אחר גבינה קל יותר מאכילת גבינה אחר בשר, ומותר לאכול בשר אחר גבינה אפילו בסעודה

❧ ליקוט תשובות האחרונים ❧

(1) זמן ההמתנה ליולדת, וחולה בשבת

כתב בספר שלמת חיים להגרי"ח זוננפלד זצ"ל דיולדת תוך ל יום דינה כחולה, ויש להקל לה בהמתנת שעה וכו' כמש"כ החכמ"א בחולה. בספר מאור השבת [ח"ד] במכתבי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דאדם הסובל מצרבת באופן שחלה כל גופו, ובא לשאול אם להקל ליקח תרופה בשבת להקל על הצרבת, או שישתה חלב ואז לא יצטרך ליקח תרופה, והוא עומד בתוך שש שעות לאכילת הבשר, והורה הגרש"ז א זצ"ל שיקח תרופה ולא ישתה חלב.

(2) זמני המתנה לקטנים

עיין בשו"ת שבט הלוי [ח"ד סי' פד] שנשאל בדין הרחקה בין בשר לחלב בקטנים, והשיב:

א. בקטני. קטנים אין מקום להחמיר כל שעושה שהייה מועטת.

ב. בילד שהגדיל יותר אך הוא נצרך מאוד לאכילת החלב ודינו כחולה שאב"ס, יש להקל כמו שהיקל החכמת אדם בחולה קצת.

ג.. בקטן שהגדיל קצת ואינו נצרך הרבה לאכילה זו נסתפק שם, והביא לשון המאירי [דף קה] דיש שפירשו דבקטן שסעודותיו סמוכות זו לזו א"צ להמתין שש שעות, והיקל המאירי לקטן באכילת גבינה אחר עוף, שהוא קל להתעכל. וכתב השבט הלוי דכ"ש שיש להקל להנוהגים כהרמ"א שיכול לאכול אחרי אכילת עוף בסעודה אחרת גבינה [ומשמע דצריך לחכות לכה"פ שעה].

ובספר חוט שני הלכות שבת [ח"ד סי' שמג] כתב שעד גיל חינוך א"צ להרחיק כלל, ומגיל חינוך ועד גיל ט שנים יש לחנכו להמתין שעה, [והוסיף דאחרי שעה מתוך שמותר במאכלי חלב מותר גם בממתקים חלביים]. ומגיל ט שנים יש לחנכו להרחיק מסעודה לסעודה [אף אם הוא פחות משש שעות], ובהגיעם קרוב לגיל בר מצוה יש לחנכם להמתין שש שעות.

קנין הלכה

מראי מקומות

אחת. ולהלכה נאמרו בזה כמה שיטות:

[א] השו"ע פסק כעיקר דינא דגמרא [אלא דבעינן נמי וקינוח והדחה וכדלקמן].

[ב] הרמ"א הביא בזה הנהגות שונות: יש מחמירים בבשר אחר גבינה כמו בגבינה אחר בשר, ומקור חומרא זו הוא בדרכי משה בשם תשובת מהר"ם שכתב דמצא פעם אחת מסעודה לסעודה גבינה בין השיניים, ומאז גזר על עצמו לנהוג בבשר אחר גבינה כמו בגבינה אחרי בשר, [ועיי"ש שהיקל לענין עוף]. במנהג זה אין חילוק בין גבינה רכה לגבינה קשה.

הגר"א [ס"ק יא] הביא מקור נוסף להנהגה זו, והוא דברי הוזהר פ' משפטים [המובאים בב"י או"ח סי' קעג] שהזהיר שלא לאכול בשר וחלב בסעודה אחת או בשעה אחת, ולפי טעם זה יש להחמיר גם בעוף, [וכ"כ בפירוש הב"י שם].

[ג] עוד הוסיף הרמ"א [ומקורו בר"מ בשם איסור והיתר], וכן נוהגין שכל שהגבינה קשה אין אוכלין אחריה בשר, ואפילו בשר עוף.

והשו"ך [ס"ק מז] כתב [בשם ספר מצרף לחכמה] דלפי המנהג שבסעיף א להמתין אחר אכילת בשר שעה אחת ה"נ יש להקל להמתין שעה אחת אחר אכילת גבינה קשה. ומשמע מדבריו דאפשר לנהוג כן למעשה, אך הפמ"ג [ש"ד שם] הביא דשאר אחרונים הצריכו שש שעות.

להלכה: כתב הפמ"ג:

א. כל שבא לאכול בשר אחר גבינה רכה נהגו להצריך סילוק וברכת המזון [שלא יהא בסעודה אחת], ומשמע שא"צ להמתין שעה.

ב. מי שאכל גבינה קשה ראוי להחמיר שש שעות.

והמג"א [סי' תצד ס"ק ו] כתב שאחרי גבינה רכה א"צ להפסיק בברכת המזון [אלא די בנט"י וקינוח והדחה] וכן העתיק המשנה ברורה [שם ס"ק מז] ומשמע שא"צ גם המתנת שעה, וגם בחכמת אדם לא הצריך המתנת שעה אחר גבינה רכה. [ולענין גבינה קשה הביא השעה"צ [ס"ק מז] דצריך להפסיק בברכת המזון וגם להמתין שש שעות].(ט)

דין גבינה קשה

כתב הר"מ [ס"ק ב] בשם האיסור והיתר דגבינה ישנה אחר שעברו עליה ששה חדשים או גבינה המתולעת, מדת חסידות שלא לאכול אחריה בשר באותה סעודה כתשובת מהר"ם, וציין הרמ"א דנוהגין לאסור גם לאכול אחריה בשר עוף.

וכתבו הפוסקים שבגבינה קשה קיימים ב' הטעמים שנתבארו לעיל לענין בשר, דיש בה שומן ומושכת טעם [ט"ז ס"ק ד, ופר"ח] וגם נכנסת בין השיניים [תשובות מהר"ם, פר"ח]. ועיין בפמ"ג [מ"ז ס"ק ד] שכתב, דבגבינה מתולעת מיירי שאוכל את התולעים לכן הוי כמו בשר ומושך הטעם, וגבינה ישנה מיירי שהועמדה בקיבה והיא חריפה וחזקה ולכן מושכת טעם, ואח"כ מסיים הפמ"ג להחמיר בכל גבינה קשה ולהמתין שש שעות [פמ"ג ש"ד ס"ק מז].

ליקוט תשובות האחרונים

(ט) המנהג בזמנינו

מנהג העולם להמתין חצי שעה אחר אכילת חלב או גבינה רכה וגם לברך ברכת המזון. [ולא נתפרש מקור למנהג זה, ולכאורה הוא ע"פ הוזהר הנ"ל שלא לאכול חלב ובשר בסעודתא חדא ובשעתא חדא, ונקטו דשעה לאו דוקא אלא די בחצי שעה].

ובספר פתח הבית [פרקי ההלכה פ"ה הערה א] הביא בשם הגר"ח ק"שליט"א שבבית אביו זצ"ל נהגו להקל לאכול בשר אחר גבינה רכה ע"י קינוח והדחה בלי המתנת שעה ובלי ברכת המזון, [והוסיף שבדרך כלל המנהגים שאמו ע"ה הנהיגה בביתה היו ע"פ מרן החזו"א זצ"ל].

קנין הלכה

מראי מקומות

וכתב היד יהודה דאם הגבינה הקשה נתבשלה והותכת, ושוב חזרה ונהייתה קשה יש להקל שלא להצריך המתנה, ומעמו משום דאזיל לפי הטעם השני, שהגבינה הקשה נכנסת בין השיניים, וכל שהותכה הגבינה שוב אינה קשה כ"כ. אמנם לפי מש"כ המ"ז והפר"ח שבגבינה קשה יש לחוש גם להא דנמשך טעמה בפה, לכאורה גם בגבינה מותכת יש לחוש, וכך נהג הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [בספר הליכות שלמה דיני חג השבועות פרק יב].(י)

רחיצת ידיים קינות והרחת

כתב השו"ע שהאוכל בשר אחר גבינה צריך רחיצת ידים [והוא מכונה בגמ' בשם "מים אמצעיים"] וקינות והרחת.

רחיצת ידיים

האוכל במזלג ואינו נוגע באוכל כתב הפר"ח שא"צ נטילת ידים, אמנם הפמ"ג כתב דנכון להחמיר בדבר שאין בו טורח. כתב השו"ע [או"ח סי' קעג ס"ג], ומקורו בארחות חיים בשם הראב"ד [שכל הדברים הנוהגים במים אחרונים נוהגים במים אמצעיים, וביאר המשנ"ב שם [ס"ק ו] בשם האחרונים דהיינו שא"צ כלי, ודי ליטול עד פרק השני של האצבע, וגם אין חציצה מעכבת בהן דיעבר.

עיי' בש"ך [ס"ק י] שהביא את לשון הא"ח בשם הראב"ד הנ"ל שהוסיף וכתב דשפשוף בגופו או בכותל או היסח הדעת פוסל במים אמצעיים, וביאר המנחת יעקב [כלל עו ס"ק טו] ע"פ דברי הראב"ד בספר תמים דעים הכוונה, שאם נגע בכותל או בגופו אחר הנטילה יש לחוש שמא נגע במאכולת או בזיעה או בשרץ שבכותל ולכן צריך רחיצה אחרת. [והיש"ש פרק כל הבשר סי' י' הבין את דברי הא"ח באופן אחר ותמה עליו].

כתב השו"ע [או"ח סי' קעג ס"ג] דמים אמצעיים צריכים ניגוב, וכתב המג"א הטעם משום מיאוס, אם ימשיך לאכול בלי ניגוב. כתב הרמ"א [או"ח שם] ד"א דמים אמצעיים צריך ליטלם דוקא במים ולא בשאר משקין, והטעם משום ששאר משקים הן עצמן שמנים ואינם מנקים את השומן והמאכל, ואף שהמהרש"ל חלק בזה והיקל, מ"מ כתב המשנ"ב דכמה אחרונים הסכימו להחמיר בזה, [וציין לש"ך סוס"ק י ולא"ר].¹⁹

ביאורים והערות

19. עיי' בש"ך [ס"ק כא] שתמה על הב"י והתורת חטאת שכתבו בשם רש"י דשמש הנוגע באוכלין פטור ממים אמצעיים, והרי רש"י רק כתב זאת לגבי מים ראשונים [נט"י קודם הסעודה] דתיקנו רק לאוכל ולא למאכל, אך בענין מים אמצעיים מניין לנו לפטור. וכתב בהגהת

ליקוט תשובות האחרונים

(י) גבינה צהובה בזמנינו

בגבינה צהובה המצויה בימינו מצינו הוראות חלוקות:

א. דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [ספר הכשרות פ"י ס"ג] הוא להחמיר בכל גבינה צהובה אפילו היא מותכת, משום שהגבינה קשה וגם יש בה אחוזה שומן גבוהים ועינינו רואות שטעמה נמשך זמן רב, [ועיי"ש שהחמיר גם בגבינה מלוחה]. ובספר מאור השבת [ח"ג עמ' תרז] הביא בשם הגרש"ז זצ"ל דאף באופן שהגבינה לא עמדה ששה חדשים, מ"מ כהיום מעמידים אותה באופן מלאכותי ונעשית כגבינה ישנה.

גם הגר"ש אלישיב זצ"ל [קובץ תשובות ח"א סי' נח] הורה להמתין שש שעות אחר אכילת גבינה צהובה ואפילו נתבשלה והותכה, [עיי"ש שנשאל לגבי מאכל הנקרא "פיצה"] ומשום דטעם הגבינה הזו נמשך הרבה בפה.

גם בשו"ת שבט הלוי [ח"ב סי' לה] החמיר בזה.

בספר פתח הבית [סי' פט ביאורים אות יט] הביא בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א ששאל את החזו"א על גבינה צהובה, והשיב לו שא"צ להמתין ו' שעות אלא אם הגבינה שהתה יב חודש. [שיעור זה של יב חודש הוא ע"פ הדפוס הישן של הסוד ששם היה כתוב בדברי הד"מ יב חודש, אמנם זו ט"ס דמוכח דצ"ל ו' חדשים, דכן הוא במקורות שהביא הד"מ שם].

קנין הלכה

מראי מקומות

קנינות והדחה

בגמ' מבואר דצריך לקנח פיו ע"י אכילת מאכלים, והטעם לקנינות זה הוא כדי להעביר פירורי גבינה העלולים להישאר בחיך [מאירי], והלבוש כתב דהקנינות נועד להעביר את טעם הגבינה שבפיו.

בספר איסור והיתר כתב דגם השותה חלב בעי קנינות והדחה [ודלא כהרש"ש שכתב דסגי בזה בהדחה גרידא]. עיין בפמ"ג [ש"ד ס"ק יב] שהביא דבספר פרי תואר [לבעל האור החיים הק'] נקט דהקנינות מועיל רק אם בולע את המאכל שלועם, והפמ"ג תמה דברמב"ם מבואר דסגי גם בפולט את המאכל, דהקנינות הוא בעצם הלעיסה. [ובספר בדי השולחן הביא שבכל בו מבואר כהפרי תואר]. ועיין פת"ש [ס"ק ה] שכתב דבלא"ה צריך לבלוע כדי שלא להפסיד אוכלין. עיין בדרכי תשובה [סוס"ק לד] שהביא מספר ויכוח מים חיים [לאח המהר"ל] על התורת חטאת שכתב, שמי שיש לו נקבים בשיניו צריך לחטט שם כדי לסלק פירורי הגבינה, ואין די בקנינות.

לשון השו"ע הוא "והקנינות הוא שילעוס פת ויקנח בו פיו יפה", ולכאורה הביאור הוא שצריך ללעוס יפה את הפת ובאופן זה מתקנה פיו היטב, אך משמע מסתימת הפוסקים דאין צריך להעביר את הפת בתוך פיו מצד לצד כדי לקנח. [וע"ע לקמן לגבי הדחת הפה שכתב בעל העיטור דסגי במעשה של שתייה רגילה וא"צ לעשות פעולה מיוחדת של הדחה]. במה שכתב השו"ע דאם בא לאכול עוף אחר הגבינה א"צ קנינות והדחה ונט"י, מקורו בגמ' [דף קד:] דעוף וגבינה נאכלים באפיקורן והיינו בלי קנינות והדחה. וכתב היר יהודה שהרמ"א חולק ומצריך קנינות והדחה ונט"י גם בזה, וזו חומרא דלא ליתי לאיחלופי.

סעיף ג

גמ' דף קה: אמצעיים רשות אמר רב נחמן לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל, אבל בין תבשיל לגבינה חובה [פי' ליטול ידיים]. תוס' שם ד"ה לא.

תבשיל בשר הוא דבר מאכל שהתבשל עם בשר וקיבל ממנו טעם, [אבל דבר מאכל שמעורב בו בשר הוי כבשר ממש]. לענין מרק בשר נחלקו הפוסקים [הובאו בט"ז ס"ק ה]:

- א. הדרכי משה [ס"ק ו] הביא מהגהות מיימוניות בשם הסמ"ק שדינו כבשר ממש.
- ב. רבינו יונה [פרק ח ברכות דף מ:] כתב שדינו כתבשיל שהתבשל עם בשר. וכתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק ה] דהמחמיר תע"ב. [והוסיף דאם הוא עב ויש בו מיחוי בשר דינו כבשר וצריך שש שעות].

בנידון סעיף זה העוסק בדיני תבשילי בשר וגבינה ישנם כמה ציורים:

א. תבשיל בשר ואחריו תבשיל גבינה:

א [השו"ע פסק כר"ת דמותר לאכול מיד וא"צ להמתין ו' שעות, וא"צ בהמ"ז או נטילת ידיים [כשיטת ר"ת (תוס' דף קה:), ודייק היש"ש (סי' ה) מלשון התוס' דרק לא חייבוהו ליטול ידיו, אבל מנהג טוב ונכון לעשות כן]. וכן א"צ קנינות והדחה [כך מדויק מהגהות רע"א].

הטעם בקולא דתבשיל הוא משום דלא שייכי ביה ב' הטעמים שנאמרו בחיוב המתנת שש שעות אחרי בשר, ראין מושך טעם

ביאורים והערות

מטה יהונתן [להגר"י אייבשיץ זצ"ל] די"ל דזה היה פשוט להב"י והתו"ח שתקנת מים אמצעיים נתקנה רק לאוכל ולא לאדם המתעסק באוכל, אלא שנסתפקו אולי יש לחייב גם את המתעסק באוכל מחמת גזירה שמא יאכל בעצמו, וע"ז למדו משיטת רש"י במים ראשונים דלא גזרינן שמא יאכל.

אמנם להלכה גם הפר"ח כתב כהש"ך וכן כתב החכמת אדם, ולכן יש להחמיר בזה.

קנין הלכה

מראי מקומות

כ"כ כיון שאין בשר בעין, וגם אין נכנס בין השיניים. (יא)

ב] הרמ"א הצריך רחיצת ידים כשיטת הרשב"ם [תוס' דף קה:], ולא מבואר בדבריו אי בעי קינוח והדחה, ורע"א כתב דאין צריך. אך א"צ שש שעות וא"צ לברך בהמ"ז.

ג] התורת חמאת, וכן האליהו רבה [או"ח סי' קעג] בשם הגהות שערי דורא הצריכו רחיצת ידים וגם קינוח והדחה, אך א"צ המתנת שש שעות.

ד] בגליון רע"א [אות ג] הובא בשם המנחת יעקב בשם הרש"ל דעכשיו נהגו איסור בזה [ומצריכים שש שעות וגם בהמ"ז]. וכן הביא הכף החיים בשם הכנה"ג, וכתב חיד יהודה [קצר סוס"ק כז] דכן המנהג. [ודברי החכמ"א (כלל מ סי"ג) אינם מבוארים בזה, עיי"ש שכתב וז"ל: וכן אם אכל אפילו תבשיל של בשר אין אוכלין אחריו מאכל של חלב אלא בהמתנת ו' שעות עכ"ל, ולא נתפרש מהו מאכל של חלב, וצ"ע].

ב. תבשיל של גבינה ואחריו תבשיל בשר:

א. לדברי הטור והשו"ע ה"ז מותר בלי נטילה ובלי קינוח והדחה.

ב. לדברי הרמ"א צריך נטילה, ומקורו כתב בד"מ [ס"ק ז] הוא מהאור זרוע והגהת ש"ד.

ולענין קינוח והדחה, מדברי רע"א בגליון השו"ע מבואר דא"צ, והא"ר [או"ח סי' קעג] כתב בשם הגש"ד דצריך.

ג. תבשיל בשר ואחריו גבינה:

א. לפי השו"ע חייב לרחוץ ידיו, וא"צ להמתין ו שעות וגם לא לברך בהמ"ז, ולענין קינוח והדחה כתב בספר בדי השולחן דנראה דצריך [ורלא כהערוך השולחן].

ב. לפי הרמ"א [בשם האיסור והיתר] נהגו להחמיר בכה"ג כמו אחר בשר ממש, והיינו להמתין שש שעות, וזה כשיטת הרשב"ם [תוס' דף קה:].

ליקוט תשובות האחרונים

(יא) ויטמינים שיש בהם טעם בשר

כתב בשו"ת אגרות משה [יו"ד ח"ב סי' כו] דמותר לאכול גבינה אחרי שבלעו ויטמין שיש בו טעם בשר, והטעם הוא משום שלא שייכים בזה הטעמים שכתבו הראשונים לאיסור אכילת חלב אחר בשר, דאינו נכנס בין השיניים וגם אינו מושך טעם, ואף שמצינו שאסרו גם בתבשילי בשר אף שגם בהם לא שייכי הטעמים, ומשום דלא פלוג, היינו דוקא בדברי מאכל, אבל ויטמין שלעולם אינו נאכל לא אמרינו בו לא פלוג.

כתב הגרי"ש אלישיב זצ"ל [קובץ תשובות ח"א סי' עג] דמותר לבלוע כדור שמעורב בו לקטוז [סוכר החלב, אשר הוא מופק ממי חלב דהיינו המים המופרשים לאחר הגיבון] אחרי מאכלי בשר, והטעם משום שבזמן הערבוב בחומר שבכדור נפסל הלקטוז מאכילת כלב. [נועד דן לומר דכיון שאינו מיוצר מחלב אלא ממי גבינה אפשר דקיל טפי לענין בליעתו אחר בשר, ואף שהש"ך [סי' פז ס"ק יז] כתב שמי חלב שנפלו לתבשיל בשר אוסר, היינו משום שאוכל אותם עם הבשר עצמו ויש בזה משום מראית העין, משא"כ הכא שבולע את הכדור אחרי מאכלי הבשר, אפשר שיש להקל].

עיי' עוד בשו"ת שבט הלוי [ח"ב סי' קיח] שכתב גם הוא, דכיון שסוכר החלב מיוצר מנסיובי דחלבא ולא מחלב ממש, וגם מעורב רק מעט מסוכר החלב בלקטוז, ויש דיעות דתבשיל גבינה קיל מגבינה לענין לאוכלו אחר בשר, לכן אפשר ליקח התרופה אחרי ברכת המזון, שהרי הרמ"א [סי'א] התיר מעיקר הדין אחרי ברהמ"ז מיד, ושוב הוסיף דמעיקר ההלכה נראה שאין בתערובת זו איסור עכ"פ במקום חולה שאב"ס.

קנין הלכה

מראי מקומות

ד. תבשיל גבינה ואחריו בשר:

כתב השו"ע דצריך נטילת ידים. ובסימני התורת חמאת [כלל עז ס"ד] הוסיף דצריך גם קינוח והדחה.

ה. בשר ואחריו תבשיל גבינה:

עיין בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה ויש] שהוכיח מדברי החכמת אדם דבעינן בזה המתנת שש שעות, שהרי החכמ"א כתב דאחרי גבינה קשה אין לאכול תבשיל בשר עד שש שעות, וכ"ש שאין לאכול תבשיל גבינה אחרי בשר ממש. ודייק בן גם מהפמ"ג [או"ח סי' תצד] שכתב דאין לאכול אחר בשר צנן שנחתך בסכין חלבי, והרי צנן זה לכאורה אינו חמור מתבשיל חלב ואפ"ה אסר. [ועיי"ש בבד"ה ש"ש ציין לדברי הכנה"ג שכתב שא"צ להמתין ו' שעות ודי בקינוח והדחה ונט"י]. (יז)

ו. גבינה ואח"כ תבשיל בשר:

אם הגבינה קשה הצריך החכמת אדם המתנת שש שעות. ובגבינה רכה, לא נתפרש הדין ולכאורה צריך קינוח והדחה ורחיצת ידים. [ואלו הנוהגים להמתין שעה או חצי שעה בין גבינה לבשר ומצריכים בהמ"ז, צ"ע אם גם כאן צריכים לנהוג כן].
כתב הרמ"א דאם לא נתבשל המאכל עם בשר רק בתוך קדירה של בשר, אין זה בגדר תבשיל בשר ומותר לאכול אחריו גבינה. וכתב המהרש"ם [דעת תורה] דה"ה אם אכל בשר, מותר לאכול אחריו תבשיל שנתבשל בקדירה חלבית אפילו היא בת יומה.

עיין ש"ך [ס"ק יט] שהקשה דבציור זה שנתבשל בכלי בשרי ה"ז בגדר נ"ט בר נ"ט, ומותר לאכלו עם חלב ממש, כמבואר בס"י צה. ונאמרו בזה כמה תירוצים:

א [הש"ך תירץ, דמיירי שהכלי לא הודח והיתה בו גם ממשות בשר, ובוה אכן יש חידוש דבכה"ג לא מיקרי תבשיל בשר להיאסר, וכן פסקו החכמת אדם והפמ"ג. ועיין בפת"ש [ס"ק ז] שכתב דפשוט דכוונת הש"ך הוא באופן שאין כתבשיל שישים כנגד שאריות הבשר, ואפ"ה התיר הש"ך, וכך ביארו בש"ך היד יהודה והערוך השולחן. [ודלא כספר בית לחם יהודה שהעמיד דברי הש"ך באופן שהלחלווחית הנשארת אינה נותנת טעם בתבשיל].

ולדינא כמה אחרונים פסקו דלא כהש"ך בזה, אלא נקטו דאם אין שישים כתבשיל נגד הלחלווחית הטוחה על הכלי אין להתיר. [א"ר או"ח סי' קעג, בית מאיר והיד יהודה בפירוש הקצר ס"ק כט].

ב [בגליון רע"א תירץ דנפק"מ אם בישל דבר חריף בכלי בשרי, דכיון שהוא חריף הרי הוא מושך הרבה טעם ואינו נחשב נ"ט בר נ"ט אלא טעם ראשון, וע"ז קמ"ל הרמ"א דאפ"ה לא חשיב כתבשיל של בשר והטעם משום דסו"ס אין כאן בשר בעין כלל. ג] הבאר היטב [סוס"ק יא] תמה על הש"ך דקושייתו מעיקרא ליתא, דהא הרמ"א [סי' צה ס"ה] חשב לכתחילה לשיטת הריב"ן דמאכל שנתבשל בכלי חלבי מושך הרבה טעם ואין בו היתר דנ"ט בר נ"ט, וקמ"ל הכא דלענין לאכול אחריו גבינה אין להחמיר

❦ ליקוט תשובות האחרונים ❦

(יז) דבר חריף שנחתך בסכין חלבי

כתב הפמ"ג [או"ח סי' תצד א"א ס"ק ו] דאין לאכול אחר בשר בתוך שש שעות צנן שנחתך בסכין חלבי, דכיון שהצנן הוא דבר חריף הרי הוא מושך הרבה טעם מהסכין ואין בזה קולא של נ"ט בר נ"ט, ומשמע מסתימת דבריו דאסור אף בסכין שאינו בן יומו, והיינו דמחמיר גם שחריפות הצנן מתקנת את הבלוע בסכין שלא יהא נותן טעם לפגם. [וכתב המהרש"ם [דעת תורה או"ח סי' תצד] דה"ה לפי הפמ"ג אם חתכו צנן בסכין בשרי דינו כתבשיל בשרי ואין לאכול אחריו גבינה תוך שש שעות]. והיד יהודה [סוף סק"ה] היקל באינו בן יומו, אך הסכים להפמ"ג בבן יומו, ובספר דבר חריף [עמ' יא] הביא את הוראת הגר"ש אלישיב זצ"ל שאמר דנוהגין להקל בזה אף בבן יומו, וכך הורה הגר"ש ואזנר שליט"א, והובאה הוראתו בקובץ מבית לוי על יו"ד.

קנין הלכה

מראי מקומות

כלל. [וכתב הפמ"ג (ש"ד ס"ק יט) דקושיית הש"ך היא לדעת השו"ע, דהוא פסק בס' צה (ס"ב) דגם בנתבשל יש היתר דנ"ט בר נ"ט, ובאו"ח סי' קעג כתב הב"י את הדין המובא כאן ברמ"א דנתבשל בכלי בשרי מותר לאכול גבינה אחריו, וא"כ לדבריו אין לתרץ דנתבשל שאני].

סעיף ד

דיני שאר הרחקות בין בשר וחלב

סעיף זה עוסק בעוד הרחקות שיש לעשות בין בשר וחלב.

שיירי פת שנשארו מסעודה חלבית אל יאכלו מהם בסעודה בשרית, מחשש שמא נדבק בהם קצת בשר, וכן איפכא, ומקור הדין הוא בירושלמי [פ"ו פסחים] המובא בטור, 20 (יג).

קינות על ידי נעיצת הסכין

הרמ"א כתב שנעיצה מועילה לסכין של בשר, ומקור הדין הוא בגמ' [ע"ז דף עו:] דאיתא התם דסכין של נכרי שאין בה גומות נועצה עשר פעמים בקרקע קשה שאינה מעובדת, ומותר מעתה לאכול בה צונן. עיקר טעם הנעיצה הוא שעל ידה מתקנה הסכין היטב מכל השומן שהיה טוח על גבה, ולא מהני סתם קינות במטלית. וכ"כ תוס' [חולין דף ח: ד"ה והלכתא], והוסיפו דהטעם דלא מהני קינות הוא משום ששימוש האיסור של הסכין של הגויים הוא תדיר, אבל סכין שחתך בה איסור באקראי די לה בקינות והדחה. אמנם יש ראשונים שמשמע לכאורה מהם שהנעיצה מועיל גם לפלוט את הבלוע בסכין. עיין בכ"י שהביא מספר ארחות חיים שכתב דמותר לחתוך לחם עם סכין בשר ולאכול בו גבינה משום דהוי נ"ט בר נ"ט, דהיינו שהטעם הבלוע בסכין שהוא טעם של היתר נבלע בלחם ומעתה הלחם מותר באכילה עם גבינה, וכדין דגים שעלו בקערה [המבואר בס' צה], אבל לחתוך בה

ביאורים והערות

20. אכילת גבינה על מפה שאכלו עליה בשר

מה שהביא השו"ע שלא לאכול גבינה על מפה שאכלו בה בשר, עיין בתשובת הרדב"ז [ח"ב סי' תשכא] שהשואל הקשה דלא ראה מעולם מפה לבשר ומפה לגבינה, והרדב"ז השיב דאח"כ, אך נהגו להפוך את המפה אשר אכלו עליה הגבינה. והוסיף הרדב"ז דהמנהג שלנו הוא להביא כל מאכל על השולחן בקערות, ולכן אף אם יש לכלוך בשר במפה לא יגעו לעולם בגבינה. ומלשון זו משמע שסברא זו שהאוכל מוגש בקערות עומדת בפני עצמה, וא"צ לצרף לזה סברא נוספת של היפוך המפה, אך בסוף דבריו כתב הרדב"ז, וז"ל כללא דמילתא כיון שנהגו להפוך המפה ולהביא את המאכל בכלים אין לחוש כלל ומותר עכ"ל, ומשמע דבעינן תרתי, וכך העתיק הפת"ש [ס"ק ח]. והמג"א [או"ח סי' קעג] הביא את דברי הב"ח שאסר אף כשאוכלין את הבשר והחלב בתוך קערות, וטעמו משום דכאשר מניח את הקערה של בשר על השולחן מפעפע טעם הבשר מהקערה אל השולחן, וכאשר מניח שם קערה של חלב נבלע טעם הבשר מהשולחן אל הקערה ואוסר אותה כדי קליפה. והמג"א כתב דלא קיי"ל הכי, שהרי אין בליעה מפעפע מכלי אל כלי בלי רוטב ביניהם, כמבואר בשו"ע יו"ד [סוס"י צג].

עוד מבואר במג"א דאם כיבסו את המפה לאחר שאכלו עליה בשר שרי לאכול עליה גבינה.

ליקוט תשובות האחרונים

(יג) לחם הנותר מסעודה

כתב בשו"ת אג"מ [יו"ד ח"א סי' לח] דדין זה נאמר לגבי פרוטות שנפרסו ע"מ להיאכל עם החלב, שדרך בנ"א שלא להיזהר בהן שלא יגע בהן חלב, ואף אם יאמר שלא נגע בהן חלב וגבינה אין סומכין ע"ז דמילתא דלא רמי עליה דאיניש לאו אדעתיה. אבל הפת הגדולה שממנו פורסין את הפרוסות מותרת מן הדין, שדרך בני אדם להיזהר שלא יגע בהן חלב כיון שפת זו מיועדת מתחילה להיאכל עם בשר, והוסיף דמצוה מן המובחר להחמיר בזה גם בפת הגדולה.

קנין הלכה

מראי מקומות

גבינה אסור אא"כ נעץ הסכין בקרקע עשר פעמים. ומבואר לכאורה בדברי רבינו שמשון שע"י דוחקא דסכינא בשעת חיתוך הלחם נפלט בלוע מהסכין, ולכן אסור לחתוך בו גבינה, ויש לשאול דא"כ איך נעיצה מועילה להתיר את חיתוך הגבינה, והרי נפלט בלוע של בשר מהסכין אל הגבינה, ומוכח דס"ל להר"ש דנעיצה מפליטה את הבלוע העלול להיפלט ע"י דוחקא דסכינא. והנה הט"ז [ס"ק ו] נקט כרבינו שמשון דענין הנעיצה נועד לפלוט את הבלוע בסכין, אך לענין השמנונית שע"ג הסכין סגי בקינוח. עוד כתב הט"ז דלהלכה לא קיי"ל כר"ש הסובר שדוחקא דסכינא מפליט בצונן אף בדבר שאינו חריף, אלא אין דוחקא דסכינא מפליט בצונן, וא"כ לענין לחתוך לחם בסכין של בשר ע"מ לאכול גבינה א"צ למעם של הר"ש דהוי ג"ט בר ג"ט אלא דאין פליטה כלל, וסגי בקינוח הסכין. [והא דלא מהני קינוח הסכין לחתוך בה גבינה לא נתפרש בט"ז, וצ"ל דהחמירו טפי בזה]. והש"ך [נקודות הכסף] חולק דהצורך בנעיצה אינו רק משום הבלוע בסכין אלא גם משום השמנונית שע"ג הסכין שמשמש בה תדיר, ולכן גם לחיתוך לחם בעינן נעיצה.

המחלוקת בין הט"ז לש"ך:

א] לפי הט"ז מותר מן הדין לחתוך לחם בסכין בשרי אם קינה אותה, ואין צריך נעיצה [וכן העתיק החכמ"א]. והש"ך חולק והביא מספר תורת חמאת שכתב להדיא דבעי נעיצה.

ב] בט"ז מבואר דמותר לחתוך גבינה בסכין בשרי ע"י נעיצה, ובש"ך [ס"ק כב] משמע דנעיצה מועיל רק לחתוך פת ולא לחתוך גבינה [וכ"כ הפמ"ג].

ג] בדברי הרמ"א שהמנהג לייחד שני סכינים האחד לבשר והשני לחלב [ולא לסמוך על הקינוח או הנעיצה], כתב הט"ז [ס"ק ז] דהיינו דוקא שלא לחתוך גבינה בסכין של בשר, אבל לענין חיתוך פת אין מנהג, ורשאי אף לכתחילה לקנח סכין בשר ולחתוך בה פת כדי לאוכלה עם גבינה. והש"ך [נקה"כ [ס"ק כב] חלק ואמר שהמנהג קאי גם לענין חיתוך פת. וכתב הש"ך [סוף ס"ק כב] דבשעת הצורך שאין לו סכין אחר מוקמינן ליה אדינא, ורשאי לחתוך פת בסכין בשרי כדי לאכול בה גבינה ע"י נעיצה.

סימן צו

גמ' פסחים דף לו. והתניא אין לשין את העיסה בחלב וכו' עד הכא גמי כעין תורא. דף ל. ההוא תנורא דטחו בה טיחיא וכו' עד ע"ב תיובתא דרבא בר אהילאי תיובתא.

בגמ' פסחים [דף לו]. מבואר דאם אפה עיסה ועירה בה חלב אסורה פת זו באכילה, גזירה שמא יאכלנו עם בשר. ושם [דף ל]. מבואר דאף באופן שאינו מערב את הבשר בכוונה בעיסה, אלא אופה אותה בתנור שטחו אותה בשומן וממילא נבלע בה טעם הבשר, גם באופן זה הפת אסורה לגמרי באכילה.

עירב חלב או בשר כפת בשוגג

הפמ"ג [ש"ד ס"ק א] הסתפק מה הדין באופן שלא ידע איסור זה, או שנפל בשוגג חלב לעיסה, האם גם בזה גזרו. וכתב דמסתמת

קנין הלכה

מראי מקומות

הפוסקים משמע דאסור, וסיים בצ"ע. אמנם במ"ז [ס"ק א] כתב הפמ"ג בפשיטות שאסור גם בזה, וע"ע בפת"ש [ס"ק א] שהעתיק מהפמ"ג לאסור בזה. [והסברא בזה היא דאיסור האכילה אינו משום קנס על האיסור שעבר, אלא גזירה שמא יאכלנו עם בשר, ומה יועיל בזה דין נ"ט בר נ"ט].

נתערבו חלב או בשר בפת שלא בכוונה

בפמ"ג [ס"ק א] מבואר דאף באופן שלא ידע כלל שהפת בולעת טעם חלב או בשר הרי היא נאסרת. וכן הביא בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה כל הפת] מהמרדכי בפסחים [סימן תקצ]. [וזה דלא כהאמרי בינה (יו"ד סי' יג) שהתיר באופן זה].

בבשר עוף

כתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק א] שמחט"ז מבואר, דאיסור זה הוא אף כאשר נבלע בפת שומן אווז, דאף שבשר עוף בחלב אינו אסור אלא מדרבנן, מ"מ גזרו בזה.

בשהגבינה או הבשר נראים להדיא מבחוץ

כתב הדרכי משה בשם ספר איסור והיתר שבאופן שהגבינה או הבשר נראים להדיא אין גזירה, דבזה אין לחוש כלל שמא יאכלם עם המין שכנגדם.

כתב החו"ד [ס"ק ו] דאיסור זה נאמר גם באופן שבזמן האפייה היתה הפת פרווה, והחלב או הבשר נתערבו בפת רק אחרי האפייה, דמ"מ גזרו גם בזה.

כתב מהרי"ט [שו"ת ח"ב סי' יח] שפת כזו אשר אין אוכלין אותה כלל עם בשר רק אחרי הבשר, כגון פת הנאכלת בקינוח סעודה, אין בה גזירה זו ושרי לאוכלה בפני עצמה, כשיש בה טעם חלב, והובאו הדברים בגליון רע"א ובחכמת אדם [כלל נ ס"ג].

האם הגזירה היא רק בפת

עיין מ"ז [ס"ק א] שמדבריו מבואר שגם בשמים שנידוכו במדוכה שבלעה בשר באופן חד פעמי נאסרים, ואסור לאכלם גם עם בשר או עם תבשיל פרווה, ומבואר דס"ל שהגזירה אינה רק בפת. והפרי חדש וכן המנחת יעקב חלקו על הט"ז, ונקטו שהגזירה היתה רק בפת שהיא עיקר אכילתו של האדם ואוכל אותה בין עם בשר ובין עם חלב, ולא בשאר מאכלים.²¹ ולדינא נקטו החכמת אדם והחוות דעת להקל בזה. והיד יהודה [פי' הקצר ס"ק א] כתב דכל דבר שהדרך להחזיקו לזמן מרובה ולאוכלו בין עם בשר ובין עם חלב דינו כדין פת, ואף בדיעבד אסור.

❦ ביאורים והערות ❦

21. ואף שבשו"ת צמח צדק [הקדמון סי' פ] כתב שהגזירה הזו קיימת ביין שעירבו בו חלב, כתב המג"י דיין שאני שרגילים לשתותו עם בשר ולכן דינו כפת לענין עירוב חלב.

כתב בספר חמודי דניאל שאסור לבשל מים בכלי חלבי ע"מ ליתנם בעיסת פת, ואף שהמים אינם נחשבים חלביים שהרי זה נ"ט בר נ"ט,

קנין הלכה

מראי מקומות

עיין ב"ח שהביא סמ"ג דהחלות המיוחדות לשבת נחשבות כמות מועטת כיון שנאכלות באותו היום, ולכן שרי לאפותן עם הפשטידא. וכתב הב"ח שהאידנא שרגילים לשייר מהחלות לאחר השבת אין היתר זה קיים.

לערב חלב או בשר באופן שיש בפת שישים נגדו

כתב בשו"ת צמח צדק [סי' פ] דאסור לערב לכתחילה חלב בפת אף באופן שיש שישים נגדו ואין בפת טעם, שהרי זה כמבטל איסור לכתחילה, דכשם שאין לערב את החלב בפת באופן זה ע"מ לאוכלו עם בשר, שגם זה בכלל מבטל איסור לכתחילה, כן הכא יש איסור, דכיון שאם לא היה שיעור ביטול היתה הפת אסורה באכילה, נמצא שהביטול מתיר לו את הפת והו"ל מבטל איסור לכתחילה, והביאו הפמ"ג [מ"ז ס"ק א].
אמנם הפמ"ג [שם] הביא דהכנסת הגדולה כתב להתיר בזה, וכך הביא שם בשם מהר"י אישצפה, וגם החו"ד [ס"ק ב] כתב להתיר בשם המהרי"ט [שו"ת ח"ב סי' יח].(יד)

ההיתר של "בעין תורא"

בגמ' פסחים [דף לו.] מבואר דאם אפה פת בחלב "בעין תורא" ה"ז מותר אף לכתחילה. ונחלקו הראשונים בביאורו:
א. רש"י מפרש הכוונה שאופה פת בכמות מועטת, שבוה אין חשש שישכח ויאכלנו עם בשר.
ונחלקו השו"ע והרמ"א מהי כמות מועטת, השו"ע כתב שזו כמות הנאכלת מיד. והרמ"א בשם הגש"ד כתב דכל שנאכל ליומו ה"ז מותר, והיינו דאם לפי מספר בני ביתו יאכל את כל הפת בשבת זו, הרי זה כמות מועטת ולא גזרו בה.²²

ביאורים והערות

22. תוספת עיון

בישל מים בכלי חלבי ע"מ ליתנו בעיסת פת

לכתחילה חייש הרמ"א [סי' צה סעי' ב] לשיטת הריב"ן שבנתבשלו אין היתר של נ"ט בר נ"ט, ולהך צד נמצא שאם בישל מים בכלי חלבי ע"מ ליתנו בעיסה, נותן בעיסה מים שיש בהם טעם חלב, וזה אסור.
והפרי חדש והבית מאיר כתבו טעם אחר לאסור דהא אין עושין נ"ט בר נ"ט לכתחילה, וה"נ בנידון דידן, כיון שלולי היתר דנ"ט בר נ"ט היו המים נחשבים חלביים והפת היתה נאסרת לאוכלה אף בלי בשר, נמצא שדין נ"ט בר נ"ט גרם את ההיתר, והו"ל עושה נ"ט בר נ"ט לכתחילה.
ונפ"מ בין הטעמים הוא היכא שכבר בישל את המים בכלי החלבי ובא לשאול אם מותר ליתנם בעיסה, דמצד החשש לשיטת הריב"ן דבנתבשלו אין היתר של נ"ט בר נ"ט, גם עכשיו שייך לחוש לזה שלא לערב מים אלו בפת, משום שנמצא שאינו חושש לכתחילה לשיטת הריב"ן. אך הטעם של הפר"ח והב"ח [שאין עושין נ"ט בר נ"ט לכתחילה] אינו שייך כאן, שהרי כבר בישל את המים בכלי החלבי, ולאחר הביטול כבר נקטינן [אי לאו שיטת ריב"ן הנ"ל] שהמים אינם חלביים, ולמה לא יערבם בעיסה.
ואם כבר עירב את המים בעיסה, לכו"ע לא נאסרה הפת מלאוכלה בפני עצמה, דאף אם באנו לאסור לאוכלה לכתחילה עם בשר משום שיטת הריב"ן, שהרי יכול לאכלה בפ"ע, מ"מ אם באנו לגזור שלא לאכול את הפת כלל ה"ז כדעבד, וכדעבד אין חוששין לריב"ן.
והפמ"ג [מש"ז ס"ק ב] כתב טעם אחר דאין לאסור פת שנאפתה במים אלו, דכל שעירב עם בשר ממש אין איסור בדעבד [כגון הכא דלענין דיעבד הו"ל נ"ט בר נ"ט], לא גזרו לאסור את הפת.

ליקוט תשובות האחרונים

(יד) אפיית פת בחלב בט' הימים

כתב בספר דעת תורה [למהרש"ס] שגזירה זו של פת שאפאה בחלב היא אף בשבוע שחל בו ט' באב, שאף שלכאורה אין לחשוש שמא יאכלנו עם בשר כיון שהמנהג שלא לאכול בשר בימים אלו, מ"מ יש לחוש שמא יאכל בשר בסעודת מצוה, או שמא חולה שאין בו סכנה יאכל בשר ויאכל הפת עמו.

קנין הלכה

מראי מקומות

וכתבו הפמ"ג [ש"ד ס"ק א] והחוו"ד [ס"ק ג] שהיתר זה הוא דוקא באופן שמתחילה אפה פת מועטת, אך אם אפה פת מרובה כבר נאסרה ואין היתר לחלקה לאנשים הרבה. [וכתבו שזה דלא כמו שהביא הכרתי ופלתי בשם זקינו שהתיר לחלק הפת לאנשים הרבה].²³

כתב בספר בדי השולחן דמסתבר דהיתר זה של דבר מועט נאמר רק אם אכן כוונתו לאכול פת זו היום, אך אם כוונתו לאכול אחר זמן אין בזה היתר.

ב. הרי"ף והרמב"ם פירשו, ד"כעין תורא" היינו שעושין צורה מיוחדת לפת, שניכר בה שאינה פת רגילה, וזה יהיה היכר שמעורב בפת בשר או חלב.

וכתב בהגהות שערי דורא דאין צריך לעשות דוקא שינוי בצורת הפת, אלא ה"ה אם כתב על העיסה אותיות "חלב" ה"ז ג"כ בכלל ההיתר, והביאו החכמת אדם [כלל נ ס"ג].

כתב החוו"ד [ס"ק ג] ששינוי הצורה צריך להיעשות קודם האפייה, אבל אם נאפתה הפת באופן הרגיל, ואח"כ חתך אותה בצורה משונה או עשה בה סימן, אין זה מועיל דמשעת האפייה כבר נאסרה הפת.

כתבו החוו"ד [ס"ק ג] והפת"ש [ס"ק ו] בשם תשו' מהרי"ט דלא מהני שינוי אלא לאכילת בני ביתו, אבל אין היתר למכור פת כזו בשוק, דיש לחוש לאורחים שאינם מכירים בשינוי זה, והם עלולים לקנות מהפת הזו ולאוכלה עם המין שכנגדו.²⁴

אפייה בתנור שמתו בשומן

לגבי תנור שמתו אותו בשומן שכתב השו"ע שאסור לאכול את הפת שנאפתה בו, כתב הפמ"ג דגם אם יש שישים בפת כנגד השומן אין להתיר אלא אם נוטל מהפת כדי נמילה. והפת"ש [ס"ק ו] הביא שהמהרי"ט סובר דלא מהני שישים משום דחיישינן שהאיסור עומד במקומו ואינו מתפשט בכל הפת, וכך הסכים החוו"ד [ביאורים ס"ק ו], וכתב שהטעם הוא משום שיש בפת בקעים וא"א לדעת עד כמה מתפשט בו הבלוע. אמנם הביא הפת"ש שבשו"ת בית אפרים כתב כהפמ"ג דאם יש שישים מסיר כדי נמילה ושרי, והביא דכן משמע מרש"י וכן מבואר בספר או"ח. עוד כתב דסברת החוו"ד בזה לא נהירא.²⁵

ביאורים והערות

23. והיד יהודה [פי' הארוך ס"ק ג] כתב דנראה שדעת זקינו של הכרתי ופלתי, הוא רק להתיר באופן שהאפייה היתה בהיתר ואח"כ נתערב בחלב, ואז מותר עכשיו לחלקו לנשים הרבה, כיון שבזמן האפייה לא נאסרה הפת.

24. החכמת אדם [כלל נ ס"ג] הביא את דברי הפר"ח שהתייחס לשו"ת מהרי"ט הנ"ל, וכתב דאף באופן שנתפרסם בעיר שהפת הזו נילווה בשומן בשר מ"מ אין זה מועיל דחיישינן לאורחים, ומשמע שאין זה מועיל גם לאדם בביתו, ולכאורה זה דלא כהמהרי"ט הנ"ל שכתב דלבני ביתו הדבר מועיל ורק למכור בשוק אסור. אך באמת אין כאן מחלוקת, דהפר"ח איירי בציור שלא עשה בהם שום שינוי רק שהתפרסם בעיר שפת מסוימת זו נילווה בשומן, וע"ז כתב הפר"ח שאין לחדש קולא ולסמוך על פרסום כיון שיש לחוש לאורחים. אך מה שהביא הפת"ש מהמהרי"ט הוא מהציור האחר שכתב שם המהרי"ט, שאם יעשה שינוי בצורת הפת כעין של שור שזה השינוי שנוכר בגמ' בודאי מהני, מ"מ חידש המהרי"ט חומרא שלא למכור פת זו בשוק, שמא יקנו אותה אורחים מחוץ לעיר וייכשלו בה.

25. תוספת עיון

כתב החכמת אדם [כלל נ ס"ד] דנראה שאם אינו יודע אם יש בפת טעם חלב מותר לטועמו, ואם אין בו טעם חלב מותר לאוכלו בפני עצמו [ולא עם בשר]. ובספר בדי השולחן הקשה איך שייך לטעום, ואמאי לא ניחוש שמא ימצא שיש טעם חלב והפת אסורה, ונמצא שטעם איסור. וציין לשו"ת נוב"י [תניינא סי' כב] שכתב דאכן אף באיסורים דרבנן אסור לטעום שמא ימצא שטעם איסור. ולכאורה טעמו של החכמ"א הוא דסובר דהך גזירה שנאסרה הפת באכילה אינה איסור עצמי על הפת, אלא איסור אכילה שמא יטעה לאוכלה עם בשר, ולכן נראה להחכמ"א שבאופן זה שבא לבדוק אם אכן ישנה גזירה זו לא אסור. ובעיקר נידון זה בגדר הגזירה של איסור אכילת הפת, עיין ש"ך [ס"ק ב] שהביא בשם האו"ח דבאופן שאפה פת בתנור עם פשטידא הוי ספק ספיקא, ספק אם זב שומן מהפשטידא ספק לא זב, ואפילו אם זב שומן ונבלע בפת, ספק שמא לא יאכלנו עם חלב. [והש"ך כתב שהספק השני אינו ספק, כיון שרגילות לאכול פת עם

קנין הלכה

מראי מקומות

אפיית הפת ביחד עם פשטידא

כתב הרמ"א דמי שאפה פת בתנור יחד עם פשטידא וזב שומן מן הפשטידא, דין הפת כאילו גילושה עם שומן ואסור לאוכלה. מקור הדין הוא בהג"א בשם האו"ה, ונחלקו הפוסקים בביאורו:

א. הב"י, הט"ז [ס"ק ב] והש"ך [ס"ק ב] כתבו, דאף באופן שהשומן לא זב עד הפת ממש רק נבלע בתנור ה"ז אסור, משום שהוא מפעפע בתנור עד מקום הפת ונבלע בפת.

ב. ופשטות לשון הרמ"א, וכן נקט היד יהודה [ס"ק ט], דהחשש הוא רק באופן שהשומן זב עד הפת עצמה, ועיין לעיל שהאריך להוכיח כן מלשון ההגהות שערי דורא ומלשון התו"ח והד"מ.

והנה הכרתי והפלתי הקשה על הביאור של הב"י, הט"ז והש"ך דאמאי הפת אסורה והרי הוי נ"ט בר נ"ט, מן השומן אל התנור ומן התנור אל הפת, וא"כ פת זו מותרת באכילה אף עם בשר ממש, וא"כ פשוט שאין דינה בזה כפת שגילושה בשומן, ולא נאסרה מלאכול בפ"ע. וכתב החו"ד [ס"ק ב] דבליעה הנבלעת בכלי בזמן הבישול וממשיכה אל האוכל לא חשיב נ"ט בר נ"ט, ורק אם הדבר היה בשני שלבים חלוקים אז הוי נ"ט בר נ"ט. [ועיין בסי' צה ס"א שהבאנו את המחלוקת האחרת שנחלקו ביסוד זה של החו"ד]. אמנם הכו"פ, וכן בעל אבן העזר, והבית אפרים [מובאים בפת"ש ס"ק ה], והפמ"ג [מ"ז ס"ק ב] נקטו דחשיב נ"ט בר נ"ט.²⁶

והפמ"ג [ש"ד ס"ק ב] כתב טעם אחר לאסור את הפת, דאם יאכלנו [אפילו בפני עצמו] על סמך היתר של נ"ט בר נ"ט, נמצא שגרם היתר של נ"ט בר נ"ט לכתחילה והרי זה אסור. [ועיין בסי' צה בפמ"ג (מ"ז ס"ק ב) שדן במי שגרם היתר של נ"ט בר נ"ט לכתחילה, אם קנסוהו לאסור אף בדיעבד כמו המבטל איסור לכתחילה].²⁷

❦ ביאורים והערות ❦

כל מיני אוכלין קרוב הדבר לאוכלו גם עם חלב. ובגליון מהרש"א כתב דלכאורה אין כאן ספק שני כלל, דכיון שכבר אסרו פת שגלושה עם בשר מה בכך שלא יאכלנו עם חלב, מ"מ איסור ודאי רבע עלה ובעינן תרי ספיקי לבד מזה, ודימה זאת לגבינות של גוים עי"ש. ומדברי האו"ה והש"ך מבואר שלא נקטו כך, אלא יש כאן איסור אכילה מחמת ספק שמא יאכלנו עם חלב.

26. אמנם לכתחילה אסור לאכול את הפת עם חלב, כיון שבנכתשלו מחמירין לכתחילה את שיטת הריב"ן דאין היתר נ"ט בר נ"ט. [אך אין מחמירין מחמת טעם זה שלא לאכול לגמרי את הפת, דא"כ נמצא דהוי דיעבד]. ובדעת הג"א בשם או"ז י"ל דאסר גם את הפת, משום דהאו"ז אכן סובר כהריב"ן ולשיטתו הפת היא בשרית ממש מן הדין אף לענין דיעבד, [כ"כ היד יהודה בפי' הארוך ס"ק ט].

27. תוספת עיון

עיין חו"ד [ס"ק ב] שהקשה דאף באופן שלא זב השומן מהפשטידא תיאסר הפת, דהטעם של השומן מפעפע דרך הבצק אל התנור ומתפשט והולך עד הפת, ואף שבלוע באוכל אינו יוצא ממנו בלא רוטב, מ"מ בלוע שמן יוצא, כמבואר בסי' קה [ס"ז]. וכתב החו"ד לחדש, דבלוע שמן יוצא מאוכל בלי רוטב רק לאוכל אחר, אך אינו נבלע בכלי אחר, והאריך בזה. ובספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה ואם] הביא שבשו"ת בית שלמה ובספר יד יהודה הוכיחו דלא כהחו"ד. ולגוף קושית החו"ד כתב די"ל דכיון שיש שיטות בראשונים שגם בלוע שמן אינו יוצא מאוכל בלי רוטב, לכן בנידון דאפיית פת עם פשטידא דהוי ספק ספיקא מקילינן. וגוף הנידון דבלוע שמן יבואר בע"ה לקמן בסימן קה ס"ז.

קנין הלכה

מראי מקומות

מ"ז ס"ק ג

המ"ז התיר בדעיבה באשה שאפתה פלאדי"ן של גבינה ע"ג קרקע התנור ממש, ואח"כ הניחה ע"ג אותו מקום קדירה רותחת של בשר. ומעמו משום דמטעם הגבינה הבלוע בחרסי התנור אינו יוצא מהם אל קצות הבשר בלי רוטב, וכדין שתי קדירות נוגעות זו בזו.

והש"ך [נקודות הכסף] הניח דבריו בצ"ע, דהכא יש איסור מבחוץ על התנור. וכתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק ג] בשם הכנה"ג ובשם ספר בית לחם יהודה דהמ"ז סובר דכיון שהגבינה לא ננעה באופן ישיר בחרסי התנור שהרי מפסיקה העיסה, נמצא שלא הגיע אל התנור ממשות גבינה רק מטעם חלב שנבלע בו. [ואולי הש"ך סבר דמ"מ נשאר משהו מהעיסה ע"ג קרקע התנור, ומשום זה יש בו מטעם חלב והוא יוצא אל הקדירה].

ומש"כ המ"ז בסוף דבריו דהוי כב' קדירות הנוגעות זו בזו, ומה שהחמיר הרמ"א אף במחבת היינו לכתחילה, עיין פמ"ג [שם] שכתב דלכאורה משמע במ"ז שהאיסור לכתחילה הוא מחמת הדין המבואר בס' צב [ס"ח] ברמ"א, דב' כלים הנוגעים זה בזה אסור לכתחילה, ואח"כ הביא הפמ"ג שבספר תורת חטאת כתב שהאיסור לכתחילה הוא מחשש שמא יזוב מאוגני המחבת לחוץ.

סעיף ב

גמ' פסחים דף ל. מיתיבי אין לשין וכו', עד ע"ב ואי מלייה גומרי שפיר דמי.

כתב המ"ז [ס"ק ד] דהא דלא סגי לתנור בקינוח, הוא משום שאין השמנונית מתקנחת יפה מדופני התנור ולכן נשאר שומן בעין, ומעתה כשיאפה פת יהא בה מטעם ראשון של בשר.

ועיין פמ"ג [מ"ז ס"ק ד] שכתב שאם הסיק את התנור מעט, לא עד כדי ליבון גמור שיהיו ניצוצות ניתזים הימנו, מ"מ השומן שנשאר בעין ע"ג התנור נשרף ולא נשאר אלא מה שבלוע בתנור, וממילא אם אפה פת הוי נ"ט בר נ"ט. אמנם אין לאכול את הפת הזו עם חלב, דלכתחילה מחמירין בנתבשלו ונצלו כשיטת הריב"ן, אך מותר לאכול את הפת בפני עצמה.

אך עיין בפמ"ג שהקשה ע"ז מהגמ', והיד יהודה כתב דאכן קושיא זו מוכיחה שבחיסק שלא הגיע לליבון גמור, גם השומן בעין שע"ג התנור נשאר ואוסר, משום שיש בקעים בתנור.

עיין בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה אין אופין] שאם התנור אינו של חרס אלא של מתכת, נחלקו הפוסקים:

א. דעת הפמ"ג [או"ח סי' תנא מ"ז ס"ק ד] שגם בזה בעינן היסק מבפנים בדוקא, דכשם שבליעת האיסור לתוכו היתה מבפנים, כן ההכשר צריך להיות מבפנים.

ב. אך בשו"ת הרא"ם [שהובא במג"א שם ס"ק סז ובמשנ"ב ס"ק עז] כתב שגם היסק מבחוץ מהני כל שהגיע לדרגה של ליבון קל דהיינו שקש נשרף עליו, אמנם היינו דווקא בכלים שמועיל בהם ליבון קל כגון בתנור שבלע בשר, דכיון שהתירא בלע סגי בליבון קל, א"נ בכלים שמועילה בהם הגעלה ה"ה דליבון קל מועיל בהם.

סעיף ג

גמ' פסחים דף עו. אמר רב בשר שחוטא שמן וכו' עד ע"ב אלא אימא כעין שתי קדירות.

קנין הלכה

מראי מקומות

בגמ' נחלקו רב ולוי אם ריחא מילתא או לאו מילתא, ונחלקו הראשונים בפסק ההלכה:

א. שיטת ר"ת דקיי"ל להלכה כרב דריחא מילתא ואוסר אף דיעבד, אך לא חמיר כ"כ כמעט ממש ולא גזרו בזה את הגזירה של ס' צז [ס"א].

ב. שיטת הרי"ף והרמב"ם, לכתחילה חיישינן לריחא מדינא דגמרא, דגם לוי לא התיר אלא בדיעבד, אך בדיעבד נקטינן דריחא לאו מילתא. וכתב הרי"ף [פרק ז חולין דף לב.] שלענין בשר בחלב אף אחרי שאפה את הפת עם בשר ה"ז כלכתחילה, שכיון שיכול לאוכלו שלא בחלב, למה יאכלנו בחלב.²⁸

ג. שיטת הרשב"א, דריחא לאו מילתא ואף לכתחילה אין בזה איסור.²⁹

ד. גם שיטת הרי"ף היא דריחא לאו מילתא ואף לכתחילה שרי, שרק לענין בשר בחלב החמירו משום שהאוכל יהיה סבור שיש כאן טעם ממש של בשר בחלב, ועוד דכיון שלא בדילי אינשי מבשר ומחלב לכן החמירו בזה טפי. [והוסיף הרי"ף דמ"מ לא גזרו על הפת איסור לאוכלו בפני עצמה [וכדינא דס' צז ס"א], כיון שאין כאן טעם ממש הו"ל כעין גזירה לגזירה].³⁰

עיקר ענייני ריחא מבוארים בשו"ע להלן [ס' קח], ולכן נקצר כאן ונביא רק את עיקר הדברים.

בשו"ע מבואר דכיסוי הבשר מהני שלא יהא ריחא בתנור, ואפילו כיסוי של בצק מהני. [וזו הכוונה פשטית שמכוסה הנקב שבו, שהפשטית אינה מכוסה בכלי רק בבצק, ולכן עושין בבצק נקב מלמעלה, ואם כיסה גם את הנקב הוזה ה"ז כמכוסה ושרי].

לגבי שתי קדירות הנתונים בתנור מבואר בגמ' פסחים [דף עו:] שאין חשש ריחא. ועיין בב"י בשם הרשב"א [תורת הבית] דזה אפילו אם הקדירות מגולות מלמעלה, והמג"א [ס' תמוז ס"ק ד] החמיר כאשר הקדירות מגולות מלמעלה.

לגבי שיעור תנור גדול שהוא יב עשורונים [שאם הוא פתוח אין בו חשש ריחא], עיין פתחי תשובה שהביא תשובת יד אליהו שהסתפק אם שיעור יב עשורונים הוא בכל חלל התנור, דכל שיש בחלל יב עשורונים כבר הוי תנור גדול, או דוקא במקום האפייה

❦ ביאורים והערות ❦

28. והוסיף הרי"ף דהוי כעין דבר שיש לו מתירין דאפילו באלף לא בטיל, וה"נ ריחא דהוי כעין אחד מאלף, אך מ"מ לא בטל כשיכול לאוכלו בפני עצמו, ועיין בר"ן על הרי"ף [שם ד"ה והוא] שתמה על סברא זו של הרי"ף.

29. כך הביא הטור בשמו, וכ"כ בתורת הבית הקצר [בית ג דף טו:], אמנם בתוה"א [בית ד דף טו:] כתב לחוש לכתחילה להאוסרים.

30. תוספת עיון

הפוסקים לא ביארו מה בין ריחא דקיי"ל דביעבד לאו מילתא היא, לבין זיעה שמבואר ברמ"א [ס' צב ס"ח] דאוסרת אף בדיעבד. ובדין הנ"ל של הרשב"א מבואר שאפילו לענין ב' קדירות המתבשלות בתנור קטן, דן רק משום ריחא ולא כתב לאסור משום זיעה. ועיין בקובץ מראי מקומות סימן צב [ס"ח] שמבואר בשם שו"ת הב"ח החדשות שכתב שזיעה אוסרת רק כשהכל סתום ואין מקום לזיעה להתפשט לצדדים, אך בתרומת הדשן אסר משום זיעה אף כשיש לה מקום להתפשט. ועיין שו"ת אג"מ [יו"ד ח"א ס' מ] שדן בענין בישול בשר בתנור שבישלו בו לפני כן חלב, ומבואר בו דאם אכן התנור הזיע מההבל העולה מהקדירות הרי זו זיעה ולא רק ריחא, אך כתב לדייק מהרמ"א [ס' קח ס"א] דבסתמא לא חיישינן לזיעה. אמנם לענין תנורים דידן שיש להם גג וכתלים, דן דאפשר דחמירי טפי ויותר נוטה שתהא בהן זיעה, ולכן אסר לכתחילה לבשל בתנור כשהקדירה מגולה. אמנם לענין דיעבד לא החמיר אם מבשל בשר בתנור שבישלו בו חלב לפני מעת לעת כיון שהבלוע כבר נפגם, ומצד החשש של זיעה בעין שאולי נשתיירה מבחוץ ולא נפגמה, כתב דאין לחשוש כיון שמן הסתם יש שישים נגד הזיעה הזו.

קנין הלכה

מראי מקומות

שבו מדביקים את הפת. ובתשובת יד אליהו היקל לשער כל הנפח.

אך הכרתי ופלתי, הפרי חדש, המנחת יעקב, הפמ"ג [ש"ד ס"ק ה] והחכמ"א [כלל סב] הסכימו, שהולכים לפי מקום האפייה שבו אפשר לאפות פת בגובה מפתח, שיש בה שיעור זה של יב עשרונים.

כתבו הפוסקים [עיי' רמ"א סי' קח] דאם אופה בזה אחר זה אין חשש.

עיי' ש"ך [ס"ק ב] שכתב דלענין דג שצלאו בתנור אחד עם בשר, מלבד הנידון של הדג בשרי יש גם נידון של סכנתא, כמבואר בגמ' פסחים [דף עו:], וציי' לסימן קמז. ושם [ס"ב] כתב הרמ"א שלכתחילה אין לצלות דג עם בשר בתנור משום חשש סכנה, רק בדיעבד מותר הדג באכילה. והש"ך הביא [שם] בשם הבאר שבע שאסור אף בדיעבד. וכתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק ג] דיש מקום לומר סיבה נוספת לחוש אף בדיעבד, דלפי מה שכתב הרמ"א [סי' קח] דלענין חמין בפסח יש להחמיר [שלא במקום הפסד] דריחא נידון כתערובת משהו, א"כ לפי מה שכתב הט"ז [יו"ד סי' קמז ס"ק ב] להחמיר בסכנתא אף כשיש שישים, ממילא יש להחמיר גם לגבי ריח. [ועיי' ש"ש בט"ז שבתנור גדול לא החמירו לענין סכנתא].

קנין הלכה

שאלות לחזרה ללימוד של חודשי אייר - סיון תשע"ד

יו"ד הלכות בשר בחלב סי' פז - פט, צז

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקוה"כ רעק"א ופתחי תשובה

סימן פז סעיף א

- א. (1) מה טעם כתבה התורה איסור בשר בחלב ג' פעמים?
 (2) למה נקט לשון בישול לאיסור אכילה?
 (3) האם לוקין על איסור הנאה מבשר בחלב?
 (4) האם לוקין על איסור אכילה והנאה שלא כדרכן?
 (5) ומה הדין בחצי שיעור - באכילה, בבישול ובהנאה, לענין איסור ולענין מלקות?
- ב. בשר בחלב באופנים דלהלן, האם אסורין מן התורה או רק מדרבנן;
 (1) ע"י כבישה?
 (2) מליחה?
 (3) צליה?
 (4) טיגון?
 (5) עירוי?
 (6) צונן לתוך חם?
 (7) חם בחם בלא רוטב?
- ג. (1) האם יש איסור בישול בשר בחלב אחר כבישה?
 (2) והאם יש איסור בישול בשר בחלב אחר בישול?
- ד. (1) בשר בחלב שאינו אסור מן התורה רק מדרבנן האם מותר בהנאה?
 (2) והאם מותר לקחת אותו למצוה, כגון להדלקת נר חנוכה, כיון שמצוות לאו ליהנות ניתנו, ומה הטעם?

סעיף ג

- ה. בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טמאה או בשר טמאה בחלב טהורה, האם אסורים או מותרים, מן התורה או מדרבנן;
 (1) לגבי איסור בישול בשר בחלב?
 (2) לגבי אכילה?
 (3) לגבי הנאה?
- ו. באופנים הנ"ל האם אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה [לדעת הב"ח, הט"ז והש"ך]?
 ז. (1) האם מותר לבשל כֶּבֶד בחלב?
 (2) האם מותר לבשל בשר נבילה או חֶלֶב בחלב?
 (3) האם יש באכילתם גם משום איסור בשר בחלב?
 (4) והאם מותרים בהנאה?
- ח. (1) בשר חיה ועוף בחלב בהמה טהורה, מה דינו לגבי אכילה, בישול והנאה, מן התורה ומדרבנן?
 (2) ומה דין בשר בהמה טהורה בחלב חיה טהורה?
- ט. מה הדין לאכול או לבשל דגים, לכתחילה ובדיעבד;
 (1) עם חלב?
 (2) עם חמאה?
 (3) עם גבינה?

קנין הלכה

- י. (1) האם מותר לאכול בשר עוף עם חלב שקדים, אם מניח שם שקדים או כשאינו מניח?
 (2) האם מותר לאכול בשר בהמה עם חלב שקדים, אם מניח שם שקדים או כשאינו מניח?
 (3) מה הטעם ומאי שנא מדם דגים?
 (4) ומה הדין בדיעבד כשלא הניח?

סעיף ד

- יא. (1) האם מותר לבשל לכתחילה בשר בחלב אשה?
 (2) ומה הדין אם נפל לתוך התבשיל או אם עירב במזיד לתוך התבשיל?
 יב. (1) האם יש לאסור לבשל לכתחילה בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טמאה או בשר טמאה בחלב טהורה משום מראית העין?
 (2) והאם יש לאסור לבשל לכתחילה בשר עוף בחלב טהורה משום מראית העין?
 (3) ומאי שנא מחלב אשה?

סעיף ה

- יג. (1) מה נקראת ביצה גמורה ומה נקראת אינה גמורה?
 (2) מה נקרא מעורות?
 יד. מה הדין לבשל או לאכול עם חלב לכתחילה;
 (1) ביצים גמורות הנמצאים בעופות?
 (2) ביצים שאינם גמורות הנמצאים בעופות?
 (3) ביצים שהטילה התרנגולת בחייה כדרכה והקליפה רכה מאד?
 טו. אכל ביצים שלא נגמר אלא החלמון והם מעורות באשכול, האם מותר לאכול אחריהן גבינה או חלב?
 טז. מה הדין בדיעבד כשכבר נתבשלו עם חלב;
 (1) ביצים שנגמרו בחלבון וחלמון וקליפתן עדיין רכה, כשהן מעורות או אינן מעורות?
 (2) ביצים שלא נגמרו אלא בחלמון לבד, כשהן מעורות או אינן מעורות, בהפסד מועט או בהפסד מרובה?
 יז. לדעת המחבר, מאי שנא ממה שפסק הוא עצמו בסי' פו שאם הכה התרנגול על זנבה והטילה ביצים דאם הן מעורות בגידין אסורות משום אבר מן החי, אע"פ שנגמרה בחלבון וחלמון?

סעיף ו

- יח. האם מותר לבשל בשר בחלב בחמי טבריה או דרך עישון, והאם לוקין עליו?
 יט. (1) האם מותר לבשל בשר במי חלב? ומה הטעם?
 (2) ואם נפלו לתוך הקדירה האם נאסר המאכל?
 כ. (1) האם מותר לבשל בשר בחלב מתה או בשר מתה בחלב חיה?
 (2) ואם בישל האם חייב או פטור?
 כא. (1) האם מותר לבשל בשר בחלב זכר, של אדם או של בהמה?
 (2) האם חלב זכר אוסר המאכל, מדאורייתא או מדרבנן, ומה הטעם?
 (3) והאם נחלקו המחבר והרמ"א בדבר זה?
 כב. (1) האם מותר לבשל בשר בחלב בת פקועה?
 (2) האם מותר לבשל בשר בחלב טריפה?
 (3) באופנים הנ"ל מהם הצדדים לאיסור ולהיתר?

קנין הלכה

- כג. (1) דם שבישלו בחלב, האם לוקין עליו?
(2) והאם לוקין על אכילתו משום דם או משום בשר בחלב?
- כד. (1) קדירה של גוי, שיש להסתפק אם בישלו בה בשר בחלב, האם מותר לחתות אש תחתיה?
(2) באר האם זה מיקרי פסיק רישא, כיון שאין כאן רק ספק אם בישלו בה בשר בחלב?
(3) דבר שאינו מתכוין בפסיק רישא במקום שאינו נהנה, האם אסור מן התורה או מדרבנן או שמותר אפי' מדרבנן?
- כה. (1) האם מותר לתת לנכרי לבשל בשר בחלב או שאר דבר בקדירתו בבית ישראל, ומה הטעם?
(2) ואיך המנהג בזה, ומה הטעם?
(3) מהם הנידונים שדן רעק"א ללמד זכות על עוברי דרכים שאינם יכולים ליזהר מלבשל בכלים של נכרים?
- כו. מה הדין לערב מים שהדיחו בו כלי בשר עם מים שהדיחו בו כלי חלב, רותחין או פושרין, וליתן לפני הבהמה, מדין בישול ומדין הנאה?
- כז. (1) האם מותר לחפוף הראש במים שעושין מאפר של הכירה, ומה הטעם?
(2) והאם מותר להשתמש עם הכלי שהכינו בו המים לחפיפת הראש, ומה הטעם?
(3) האם מותר להשתמש עם הקדרות - של מתכת או של עץ או של חרס - של התנורים שבבית החורף, לכתחילה ובדיעבד?

סעיף ז

- כח. (1) האם מותר לבשל עור או עצמות בחלב?
(2) ומה הדין לאוכלם?
(3) ומה הדין בתבשיל של חלב שנמצא בתוכו עצם חלול, במקום שיש להסתפק אם היה בתוכו מוח ונמס?
(4) ומה הדין כשנמצא עצמות קשים בלי מוח?

סעיף ח

- כט. (1) מהו מי חלב, ומהו נסיובי דחלבא?
(2) והאם מותר לבשל בשר בנסיובי דחלבא?

סעיף ט

- ל. (1) מהן שיטות הראשונים גבי חלב הנמצא בקיבה, האם מותר לבשל בו בשר - בצלול או בקרוש, ומה הן טעמיהן?
(2) איך פסקו המחבר והרמ"א, ואיך נקטו הט"ז והש"ך - לכתחילה ובדיעבד?

סעיף י

- לא. (1) האם מותר לכתחילה להשהות חלב בתוך הקיבה עד שיצטנן, ומה הטעם?
(2) ומה הדין בדיעבד אם הניח, ומה הטעם?
(3) והאם מותר למלוח הקיבה עם בשר לאחר שהוציאו ממנה החלב?
- לב. חלב - קרוש או צלול - שנמלח בקיבתה או שעמד בה יום אחד;
(1) האם מותר לכתחילה להעמיד בו, לדעת הרי"ף והרמב"ם, לדעת ר"ת ולדעת רש"י?
(2) מה טעם המתירים ומה טעם האוסרים?
(3) והאם דבר זה דומה לדגים שעלו בקערה או לא?
- לג. (1) לדעת הב"י כמה צריך שישהה החלב במליחתו שיחשב כרותח?
(2) ובכמה מלח צריך שיהא נמלח?
(3) איך קיי"ל לדידן בענין שיעור שישהה ובענין כמות המלח - לכתחילה ובדיעבד - לענין לאסור כולו ולענין לאסור

קנין הלכה

כדי קליפה?

(4) ומה הדין אם נמלח מליחה מועטת ולא שהה והעמיד גבינות ובישלו אח"כ הגבינות?

לד. חלב צלול שנמלח בקיבתה או שעמד בה יום אחד, והעמיד בו גבינות;

(1) האם אוסר כדי קליפה או עד שיהא בו ששים או שאינו בטל כלל כיון שהוא דבר המעמיד?

(2) כמה טעמים מצינו להא דאוסר יותר מכדי קליפה?

(3) וכמה טעמים מצינו להא דבטל ואין זה כדבר המעמיד?

לה. חלב קרוש שנמלח בקיבתה או שעמד בה יום אחד, והעמיד בו גבינות;

(1) האם אוסר את הגבינות, ומה הטעם?

(2) האם דבר זה מיקרי נ"ט בר נ"ט דהתירא או דאיסורא או כלל לא?

לו. אם היה החלב שבקיבה צלול מתחילה ואח"כ נקרש;

(1) האם יש לו דין צלול או קרוש, ולפי"ז מה הדין אם העמידו בו גבינות?

(2) מהי דעת הב"ח בצלול ונקרש ואיך פוסק הש"ך להלכה בזה?

(3) ומה הדין בחלב כשירה שינקה מן הטריפה שהיה צלול מתחילה ואח"כ נקרש?

לז. (1) עור הקיבה שנמלח ונתייבש ונעשה כעץ, האם מותר לכתחילה למלאות אותו חלב ולהעמיד בו גבינות - כשיש

ששים נגדו וכשאין ששים נגדו?

(2) והאם מותר לצבוע י"ש בתולעים אדומים שנתייבשו?

לח. משקה היוצא ע"י מליחה בזמן מועט או ע"י כבישה מעת לעת;

(1) האם יש לו דין טעם כעיקר או רק כמשקה היוצא מהן?

(2) ומה הנפק"מ מזה להלכה בנידון להעמיד גבינות בחלב שנמלח או שנכבש בעור קיבה יבשה?

לט. (1) מה הדין בשאר בני מעיים שנתייבשו עד שנעשו כעץ?

(2) בשר יבש כעץ האם אוסר?

(3) עור הקיבה שנתייבש כעץ ונתבשל אח"כ או שנשרה מעת לעת, האם אוסר?

סעיף יא

מ. אם העמיד גבינות בעור קיבת כשרה;

(1) האם אמרינן שדבר המעמיד אינו בטל או שתלוי בטעם או בששים, ומה הטעם?

(2) ומה טעם לא אמרינן דהחלב היוצא מהעור נעשה נבילה ואוסר את החלב במשהו משום דהוי מין במינו?

מא. (1) מה הדין אם העמיד גבינה בעור קיבת נבילה?

(2) ומאי שנא מהמעמיד בעור קיבת כשרה?

מב. העמיד באיסור ובהיתר, האם אמרינן דהוי זה וזה גורם ומותר;

(1) כשהאיסור יכול להעמיד לבד וההיתר אינו רק סיוע?

(2) כשהאיסור אינו יכול להעמיד לבד ללא ההיתר?

סימן פח סעיף א

מג. מצינו בפוסקים שדנו לגבי כמה סוגי איסורים אם מותר להעלות שתי דברים ביחד על שלחן אחד, באר ההלכה למעשה

וטעמיהם;

(1) בשר על שלחן שאוכלים עליו חלב?

(2) חלב על שלחן שאוכלים עליו בשר?

(3) בשר נבילה על שלחן שאוכלים עליו בשר כשרה?

קנין הלכה

- (4) בשר על שלחן שאוכלים עליו חלב כשהאחד מודר הנאה מחבירו?
 (5) חמצו של גוי על שלחן שישראל אוכל עליו מצה בפסח?
 (6) לחם של איסור?
 מד. (1) האם מותר להדליק נרות של חמאה או של שומן על שלחן שאוכלים עליו בשר?
 (2) ומה הדין להדליק בחלב, ומה הטעם?

סעיף ב

- מה. האם מותרים לאכול על שלחן אחד זה חלב וזה בשר;
 (1) אחים שמכירים זה את זה ומקפידים זה על זה?
 (2) שני בני אדם שאינם אחים שמכירים זה את זה ומקפידים זה על זה?
 מו. האם מהני סוגי היכר כדלהלן;
 (1) שכל אחד אוכל על מפה מיוחדת?
 (2) שיושבים רחוקים זה מזה שאי אפשר לאחד לקחת ממאכל חבירו?
 (3) מה שגם אחרים אוכלים עמהם על שלחן אחד?
 מז. במחבר וברמ"א הוזכרו כמה סוגי היכר שאפשר לעשות כדי שיהיה מותר לאכול על שלחן אחד זה חלב וזה בשר, באר פרטי דיניהם;
 (1) כשנותנים ביניהם פת להיכר - האם דוקא כשאין אוכלים מהפת או אפילו כשאוכלים ממנו?
 (2) כלי ששותין ממנו שבלאו הכי אין דרכו להיות על השלחן - האם רק כשאין שותין ממנו או אפי' כשותין ממנו?
 (3) אם נתנו שם מנורה - האם דוקא ביום מהני או גם בלילה?
 (4) ומה הדין אם המנורה עומדת במקומה הקבוע?
 מח. "שני בני אדם המכירים שיש להם הוצאה אחת".
 (1) מה הפי' שיש להם הוצאה אחת?
 (2) והאם מועיל להם היכר?
 מט. (1) שני בני אדם היושבים בשתי שולחנות, זה אוכל בשר וזה חלב, האם מותר להם לשתות מכוס אחד או לאכול מפת אחת או להטביל פתם בכלי מלח אחד, ומה הטעם?
 (2) מי שאכל בשר האם מותר לו להתיישב ליד חבירו האוכל גבינה, ומה הטעם?

סימן פט סעיף א

- נ. בדין זמן ההמתנה בין אכילת בשר לאכילת גבינה;
 (1) מהן שיטות הראשונים ואיך נפסק להלכה ולמעשה, האם צריכים להמתין שש שעות, שעה או מיד?
 (2) על מה מבוסס יסוד המחלוקת?
 (3) ומהן הטעמים של השיטה הסוברת שצריך להמתין שש שעות?
 נא. מצא אח"כ בשר בין השיניים;
 (1) האם צריך להסירו?
 (2) האם צריך שוב להמתין משעה שמסירו?
 (3) והאם צריך אח"כ קינוח והדחה?
 נב. הלועס לתינוק;
 (1) האם צריך להמתין שש שעות?
 (2) ומה הדין בלועס תבשיל שיש בו שומן?

קנין הלכה

נג. לשיטה הסוברת דסגי בהמתנת שעה או מיד כשסילק עצמו מהבשר;

- (1) האם ברכת המזון מעכבת?
 - (2) אם אכל בשר בלא פת, האם ברכה אחרונה מעכבת?
 - (3) והאם צריך קינוח והדחה לפני אכילת הגבינה או רק קינוח או רק הדחה או כלל לא?
- נד. (1) האם מותר לברך ברכת המזון לסיום סעודת בשר על מנת לאכול אח"כ גבינה?
- (2) חולה שצריך לשתות חלב לרפואתו, כמה הוא צריך להמתין אחר אכילת בשר?

סעיף ב

נה. הרוצה לאכול בשר חיה ובהמה או בשר עוף אחר שאכל גבינה;

- (1) כמה זמן צריך להמתין - שש שעות, שעה או מיד?
 - (2) האם צריך לעיין בידיו או לרחצם - ביום, בלילה - כשיש לו נר יפה או כשאין לו?
 - (3) האם אפשר לרחוץ רק במים או גם בשאר משקין?
 - (4) האם צריך קינוח והדחה?
 - (5) מה קודם קינוח או הדחה?
 - (6) מהי קינוח ומהי הדחה?
 - (7) האם צריך לבלוע הפת?
 - (8) והאם מהני שריית הפת בין או במים לצאת ידי שניהם?
- נו. (1) כמה צריך להמתין אחר אכילת גבינה קשה?
- (2) מה נקרא גבינה קשה, ישנה או מתולעת?

סעיף ג

נז. האם מותר לאכול;

- (1) תבשיל של גבינה אחר תבשיל של בשר?
 - (2) תבשיל של בשר אחר תבשיל של גבינה?
 - (3) גבינה אחר תבשיל של בשר?
 - (4) בשר אחר תבשיל של גבינה?
 - (5) גבינה אחר תבשיל שנתבשל בקדירה של בשר - כשיש ממשות טעם בתבשיל או כשאין ממשות טעם בתבשיל או שבישלו שם חומץ?
 - (6) גבינה ביחד עם תבשיל שנתבשל בקדירה של בשר?
- נח. (1) שומן של בשר - של בהמה ושל עוף - האם דינו כתבשיל של בשר או כבשר עצמו?
- (2) מרק של בשר - האם דינו כתבשיל של בשר או כבשר עצמו?
- נט. שמש המשמש בסעודה, האם צריך ליטול ידיו בין סעודת בשר לחלב או להיפך?

סעיף ד

ס. סכין שרגילין לחתוך בו בשר, האם מותר לחתוך בו ע"י קינוח הסכין או ע"י נעיצה בקרקע;

- (1) גבינה צוננת?
- (2) פת שאוכלים עם גבינה?
- (3) ומה הטעם?

סימן צז סעיף א-ב

סא. עיסה שנילושה עם חלב;

קנין הלכה

- (1) האם מותר לאכלה, ומה הטעם?
 - (2) אם לש בשוגג - שלא ידע שאסור או שנפל חלב בשוגג, האם מותר לאכלו?
 - (3) אלו ב' תנאים מהני שיוכל לאכלו?
 - (4) האם צריכים שיהיו ב' התנאים יחד או באחד סגי? ומה הטעם?
- סב.**
- (1) האם מועיל לעשות שינוי גם אחר האפיה?
 - (2) והאם מהני לחלק לאחרים אחר האפיה שלא יהיה לכל אחד רק דבר מועט?
 - (3) והאם מותר ללוש עיסות עם שומן ולמלאותן במיני מתיקה שאין הדרך לאכלם עם חלב?
- סג.** האם מותר לאפות לכתחילה פת עם פלאד"ן או פשטידא בתנור? ומה הטעם?
- (2) מה הדין בדיעבד אם אפה, כשהתנור משופע או שהפת למעלה מן הפשטיד"א? ומה הטעם?
 - (3) ומה הדין אם רואים שזב שומן מהפשטיד"א לחוץ - תחת הפת ממש או רחוק מן הפת?
 - (4) ומה הנפק"מ בין היכא שרואים שזב שומן להיכא שלא רואים ואיכא למיחש שמא זב?
- סד.**
- (1) מה הדין כשאפה פת עם פשטיד"א במחבת, ומה הטעם?
 - (2) ומה הדין כשאפה פלאד"ן של גבינה על קרקע התנור בלי כלי ואח"כ הניח באותו מקום קדירת בשר רותחת, ומה הטעם?
 - (3) תנור שטחו באליה, איך מותר לאפות בו פת?

סעיף ג

- סה.** (1) אפה בתנור אחד - קטן או גדול - פת עם בשר צלי, האם מותר לאכלם בחלב?
 - (2) מהן שיטות הראשונים בטעם דבר זה?
 - (3) ומה הדין אם הבשר מכוסה?
- סו.** אפה בתנור אחד דגים עם בשר או בשר כשרה עם בשר נבילה, האם מותר לאכלם?
- סז.** (1) מה נקרא תנור גדול?
- (2) והאם צריך שבחללו יהיה שיעור זה או דוקא בקרקעיתו?

קנין הלכה

שאלות ונידונים מעשיים ללימוד של חורשי אייר וסיון תשע"ד

יו"ד הלכות בשר בחלב סי' פז – פט. וצו

סימן פ"ז

א. מצא בתוך קערה עם חלב חתיכת בשר ששהה בו מעל"ע.

1. האם מותר לתת את החלב, או את הבשר, לפועל נכרי שעובד אצלו.
 2. והאם מותר לו להרתיח את החלב, או לבשל את הבשר, כדי להגיש את זה לגוי חם מבושל.
 3. האם יש הבדל בשני דברים אלו בין בשר בהמה לבשר עוף.
- [ס"א, רמ"א, ט"ז סק"א, ש"ך סק"ב, רע"א סק"א, משב"ז סק"א, פ"ת סק"ג].
- א. לדעת הט"ז [סק"א] והש"ך [סק"ב] כל בב"ח שאסור רק מדרבנן, מותר בהנאה. אבל לדעת המהרש"ל גם בב"ח האסור רק מדרבנן, אסור גם בהנאה.
- ומאחר ובשר וחלב שנכבשו ביחד אסורים רק מדרבנן, לדעת הט"ז והש"ך שמותר בהנאה יכול לתתו לנכרי, אבל לדעת המהרש"ל גם בב"ח שאסור רק מדרבנן, אסור לתתו לנכרי.
- ומ"מ גם אחרי שנכבשו ונאסרו רק מדרבנן, אפילו שלא נעשה בהם עדיין פעולת בישול, אבל מ"מ במציאות הבשר והחלב בלועים זה מזה, לכן אסור לו לחמם את החלב או הבשר אפילו אחד מהם לחוד לתת לפועל נכרי וכדו', דמחמת הבליעות נחשב שמבשל בב"ח, והרי זה ככל בישול בב"ח דאורייתא. [כמבואר ברע"א סק"א, משב"ז סק"א, ובפ"ת סק"ג].
- ולא רק אם הבשר שנפל ונכבש בתוך החלב היה בשר בהמה אסור לבשלו, אלא אפילו אם זה היה בשר עוף, אפילו שלהלכה קי"ל שהאיסור של בשר עוף בחלב הוא רק מדרבנן, מ"מ לדעת הרמ"א [ס"ד] הוא חד דרבנן ואסור לבשלם ביחד, ולא אמרינן דהוה גזירה לגזירה, אבל לדעת המחבר [ס"ג] מותר לבשלם ביחד.

ב. מי שטיגן בטעות שניצל בשרי במחבת חלבי ב"י.

1. האם יכול למכור או לתת את השניצל לפועל נכרי.
 2. וכן מי שטיגן חביתיות בחמאה, ובשעת הטיגון גלש עליהם מהקדירה הסמוכה שהתבשל בה מרק בשרי, האם יכול לתת את החביתיות לפועל נכרי שעובד אצלו.
 3. האם יש חילוק אם השניצל מבשר בקר או עוף, וכן אם הבשר שבמרק הוא בקר או עוף.
 4. האם יכול להאכיל את השניצל לחתולים או כלבים.
 5. והאם מותר לו להניחו סתם בחצר במקום הבעלי חיים יאכלו אותו.
- [משב"ז סק"א, פ"ת סק"ג, חכמ"א כלל מ' ס"א, ביאור הגר"א סקי"ג, פמ"ג לעיל בפתיחה ד"ה ומיהו, מג"א סימן תמ"ח סק"ט, שעה"צ שם סקע"ה, מ"ב סימן תמ"ה סק"ה].
- ב. איסור בב"ח מה"ת הוא רק כשנעשה דרך בישול [כמבואר בשו"ע], ונחלקו האחרונים האם לענין בב"ח טיגון גם נחשב לבישול מדאורייתא ואסור בהנאה, או שאינו נחשב לבישול מה"ת ומותר בהנאה.
- לדעת הפר"ח [סק"ב] שוה כל גדרי בישול של בב"ח לגדרי בישול של שבת, וטיגון של בב"ח אסור מדאורייתא ונאסר בהנאה, ולכן שניצל בשר שטיגנו אותו בטעות במחבת חלבי, אינו יכול לתת לפועל שלו נכרי, וכן מבואר בביאור הגר"א [סקי"ג]. ובחכמ"א [כלל נ' ס"א].
- אבל במנחת יעקב ובמהר"ם שיף [הביאם הפ"ת סק"ג] מצדדים שטיגון בב"ח אסור רק מדרבנן, ומותר בהנאה, ויכול לתת לפועל נכרי, ובמשב"ז [סק"א] כתב שבהפס"מ אפשר להקל שאינו נחשב לבישול דאורייתא, ומותר בהנאה.¹
- ולדעת האוסרים אותו בהנאה לא רק לפועל נכרי אסור לתתו, אלא אפילו להאכיל אותו לחתולים וכלבים אסור, ואפילו אם הבע"ח אינם שלו, כ"כ בפמ"ג [לעיל בפתיחה ד"ה ומיהו, ובמג"א סימן תמ"ח סק"ט], אבל בפ"ת [לקמן סימן צ"ד סק"ה] הביא בזה מחלוקת, וכן בשעה"צ [סימן תמ"ח סקע"ה] הביא בזה מחלוקת האם האיסור לתת לבע"ח הוא בכל איסורי הנאה דנהנה מעצם מה שמאכיל לבע"ח, או שזה רק דין בחמץ.
- אמנם גם לדעת האוסרים, זה רק אם הוא מאכיל אותם ממש, או משליכו לפנייהם ממש, אבל לזרוק אותו סתם בחצר, אפילו שודאי שיבואו חתולים לאכלו לכו"ע מותר. [כמבואר במ"ב סימן תמ"ה סק"ה].

¹ אצל דהגהות יד שאלו סוף סימן ז' כתב שנחשב לבישול אחר בישול שמוחר דבכ"ח עיי"ש.

² הגדה"ת טיגון, בכת"ס [יור"ד סימן קי"א] מצואר שק טיגון ממש אינו נחשב לבישול, אצל אס י"ש ממש שמן נחשב לבישול.

אמנם גם לדעת הסוברים שטיגון נחשב לבישול, לדעת הט"ז והש"ך שבשר עוף בחלב מותר בהנאה, האיסור להאכיל לבע"ח הוא רק אם השניצל עשוי מבשר בהמה, וכן רק אם ניתז על החביתיות החלביות מרק שמתבשל בו בשר בהמה, אבל אם מתבשל בו בשר עוף מותר בהנאה ויכול לתתו לגוי. אבל לדעת המהרש"ל שכל בב"ח שאסור מדרבנן אסור גם בהנאה, בין בשר עוף בחלב, וכ"ש אם רק חסר לו שם בישול כגון ע"י טיגון, מליחה, כבישה, וכדו' אסור בהנאה ואסור לתתו לנכרי או להאכילו לבע"ח. [כמבואר במשב"ז סק"א].

ג. צלה כבד, או בשר על האש, ובשעת הצליה גלש עליו חלב מהסיר שלידו.

1. האם מותר לתתו לגוי.
 2. ומה הדין אם רק אחרי שכבר כיבה את האש, או שכבר הסיר את הבשר מהאש אלא שהיה עדיין רותח, ניתז עליו החלב.
 3. ומה הדין אם רק מסתפק אם החלב גלש עליו ממש.
 4. וכן שניצל רותח שכבר לא על האש, שנפל עליו חתיכת גבינה צהובה.
 5. וכן מי שחתך עוגה חלבית רותחת בעודה בתבנית, ומסתפק האם חתך עם סכין בשרי ב"י, או עם סכין פרוה. [משב"ז סק"א, רע"א סק"א, חו"ד ביאורים סק"א, וסימן צ"ב ביאורים סק"ה, והגהות רע"א ואמרי בינה שם, פ"ת סק"ג, שפ"ד סימן צ"ד סק"ח, משב"ז שם סק"ד, יד אברהם שם, יד יהודה קצר סק"ב].
 - ג. לדעת הפר"ח ביאור הגר"א חכמ"א, [שהובאו בתשובה הקודמת] שסוברים שכל גדרי בישול של בב"ח שוה לשבת, גם צליה אסור מדאורייתא.
- ולחולקים ואינם מדמים גדרי בישול של בב"ח לשל שבת, נחלקו האחרונים לענין צלי וכן לענין חם שנגע בחם, האם נחשב לענין בב"ח לבישול מה"ת ואסור בהנאה, או שמדאורייתא אינו נחשב לבישול ומותר בהנאה. לדעת הפר"ח [סק"ג], והחוו"ד [ביאורים סק"א], צלי של בב"ח אינו נחשב לבישול, ואסור רק מדרבנן, ומותר בהנאה, והחוו"ד [סימן צ"ב ביאורים סק"ב] הוסיף שאפי' במקום שיש הבל של הקדירה, כל שאינו בתוך הרוטב ממש, וכגון חתיכת בשר המונחת בתוך קדירה של מרק מחוץ למרק ע"ג חתיכה שבתוך המרק, אינו נחשב לבישול מה"ת, ואסור רק מדרבנן, וברע"א [שם] דן בדבריו, ובהגהות אמרי בינה שם חולק עליו.
- ובמשב"ז [סק"א] כתב, שצלי נחשב לבישול מדאורייתא. ומ"מ כתב בשפ"ד [סימן צ"ד סק"ח] שחם בחם הוה דרבנן, וע"כ שסובר שחלוק חם בחם בעודו אצל האש שנחשב לבישול, מחם הנוגע בחם שכבר אינו אצל האש שאינו דרך בישול ואסור רק מדרבנן, וכן מבואר ברע"א [סק"א] שחלוק זה מזה.
- ולדברי הפמ"ג, אם בשעה שצלה את הכבד או את הבשר על האש, ניתז עליו טיפות חלב, הבשר נאסר מדאורייתא, אבל בציר שרק אחרי שכיבה את הגז, או רק אחרי שהוריד את הבשר מהאש בעודו רותח ניתז עליו החלב או נפל עליו גבינה צהובה, הבשר אסור רק מדרבנן.
- וכן אם חתכו עוגה חלבית רותחת בעודה בתבנית שהיא כלי ראשון עם סכין בשרי ב"י, אפילו אם הסכין היה חם מ"מ אינו אסור רק מדרבנן, ואם מסתפק האם הסכין היה בשרי או פרוה נכנס לגדרים של ספק דרבנן.
- אבל במשב"ז [סימן צ"ד סק"ד] מבואר שגם חם בחם אסור מדאורייתא. וביד אברהם שם הקשה שסותר עצמו. ובפ"ת [סימן צ"ד סק"א] כתב דחם בחם אינו דרך בישול. וביד יהודה [קצר סק"ב] כתב שהכל דאורייתא.

ד. רוטב המיועד למאכל בעלי חיים, שחלק ממרכיביו בשר וחלב, נשפך קצת ממנו לתוך מאכל אחר, לא היה במאכל ס' כנגדו, ומהמאכל השני נפל לתוך מאכל אחר שודאי יש בו ס' כנגד הרוטב הראשון שמורכב מבב"ח, אלא שספק האם יש בו גם ס' כנגד הרוטב של המאכל השני.

1. מה דין התערובת השלישית.
 2. ומה הדין אם בתערובת השניה יש ס' רק כנגד הבשר או החלב שמעורב במרכיב הראשון.
 3. והאם יש הבדל בכל זה, אם החלב או הבשר שבתרכובת של מאכלי הבע"ח מיוצר מבע"ח טמאים, או שהבשר או החלב שבתרכובת מיוצר מבע"ח טהורים אלא זה של נבילות וטריפות.
- [ט"ז סק"ב, נקוה"כ, שפ"ד סק"ג].
- ד. התערובת הראשונה של הבשר וחלב עצמו הוא חנ"נ של בב"ח עצמו, והתערובת השניה שנפל ממנה למאכל שלישי, מאחר וכנגד הבב"ח עצמו שהיה במאכל הראשון האסור יש ס', ורק כנגד מה שנאסר ממנו אין ס', נחשב לחנ"נ של שאר איסורים, {לדעת הש"ך בסימן צ"ד, אבל לדעת הב"י כל חנ"נ הבא מבב"ח דינו כחנ"נ של בב"ח}.
- ולקמן [בסימן צ"ב ס"ד] מבואר שאפילו לדעת הרמ"א שגם בשאר איסורים אמרינן חנ"נ, בלח בלח במקום הפס"מ לא אמרינן חנ"נ בשאר איסורים, אבל בב"ח גם בתערובת לח בלח אמרינן חנ"נ, ואפי' בבשר בחלב דרבנן.
- ולכן המאכל של הבע"ח עצמו שבו מעורב בב"ח בעצמו ואין בשאר המרכיבים ס' כנגדו, כשנפל ממנו למאכל השני, אפילו בהפס"מ המאכל נאסר אם אין בו ס' כנגד הבב"ח שמעורב בתוך המאכל שנפל, ואפילו אם יש בו ס' רק כנגד הבשר או החלב בלבד, אבל כשנפל מהתערובת השניה למאכל השלישי, מאחר והוא לח והוא נחשב חנ"נ של שאר איסורים, במקום הפס"מ אינו אוסר. {אלא שלדעת החו"ד בסימן צ"ד לדעת הב"י חנ"נ הבא מכח בב"ח אסור גם בהפס"מ ואכ"מ}.

אמנם כל זה רק כשהבשר והחלב שממנו עושים את המאכל הוא כשר, אבל אם הבשר שמעורב בחלב הוא מטריפות או נבילות, לדעת הט"ז [סק"ב] מאחר ולא שייך לומר שהבשר והחלב כל אחד בפני עצמו בלא תערובת מותרים, אין לו דין חני' של בב"ח, אלא דינו כחני' של שאר איסורים, ולכן בכה"ג גם התערובת השניה אם יהיה בה ס' כנגד החלב או הבשר שנמצא במרכיב הראשון, גם הוא מותר.

אבל לדעת הנקוה"כ אפילו שאחד מהם כבר היה אסור באכילה, הבשר או החלב, כגון שהבשר הוא מטריפות או נבילות, מ"מ מאחר ומדין בב"ח עצמו לפני שנתערבו עדיין לא היו אסורים, חל עליהם דין חני' של בב"ח, ולכן גם בהפס"מ צריך בתערובת השניה ס' כנגד הבשר והחלב ביחד.

אבל אם הבשר הוא מבע"ח טמא, או שהחלב מבע"ח טמא, בזה גם לדעת הנקוה"כ לא גזרו כלל חני' של בב"ח, ולכן דינו כחני' של שאר איסורים שבהפס"מ סגי בס' כנגד התערובת הראשונה, וכן אם בתערובת השניה יש ס' כנגד הבשר או החלב, מותר, ולא צריך שיהיה בו ס' כנגד שניהם דאין עליהם שם חני' של שאר איסורים.

נמצא שאם הרוטב של הבע"ח נעשה מבשר וחלב כשרים, לכונן בתערובת הראשונה שנפלה אליו צריך ס' כנגדו, ואם זה נעשה מנבילות וטריפות לדעת הט"ז בהפס"מ גם בתערובת הראשונה שנפלה אליו לא צריך שיהיה בו ס' כנגד הבשר והחלב, ובס' כנגד הבשר או החלב בלבד סגי, אבל לדעת הנקוה"כ צריך שיהיה בו ס' כנגד שניהם, ואם זה נעשה מבע"ח טמאים גם לדעת הנקוה"כ בס' כנגד הבשר מספיק כדי להתיר אפילו את התערובת הראשונה שנפלה אליו.

ה. אחרות בבית חולים של נכרים.

1. האם מותר לה לבשל עבור הנכרים בשר מבע"ח טמאים המעורב עם חלב עבור הנכרים.
2. והאם יש חילוק אם רק הבשר שמאכלים שם הוא מבע"ח טמא, או גם החלב שנותנים בבית חולים הוא מבע"ח טמא.

3. והאם מותר לה להגיש להם את זה כשזה פרנסתה, או שהנכרים מכירים לה טובה.
[ס"ג-ד, ט"ז סק"ה, ש"ך סק"ז, רע"א סקי"ג-ד, משב"ז סק"ה, שפ"ד סק"ו, ביאור הגר"א סק"ח].
ה. לבשל בשר בחלב דרבנן, לדעת הרמ"א [ס"ג וס"ד] במקום שזה רק חד דרבנן אסור משום מראית עין, ולכן לדעת הרמ"א לבשל בשר בהמה טמאה בחלב טהורה אסור.

ולדעת המחבר לדעת הש"ך [סק"ז], וכך דעת הש"ך להלכה, בבישול לא שייך כלל איסור מראית עין, וא"כ גם בשר בהמה טמאה בחלב, אפילו שזה רק חד דרבנן אין כל איסור לבשל.
אבל לדעת הט"ז [סק"ה] לדעת המחבר גם בבישול יש איסור משום מראית עין, אבל רק בדברים שכל אחד בפני עצמו מותר, כגון חלב אשה בבשר, או בשר עוף בחלב, אבל בשר בהמה טמאה מאחר והיא אסורה בפני עצמה, גם עם חלב אין בו שום מראית עין.

אלא שבאופן שמבשלים את זה לחולים, יש לדון אם דומה לבישול לצורך רפואה, ולצורך רפואה, מבואר בט"ז [סק"ה] ובש"ך [סק"ז] וברע"א [סק"ג] שאין בזה משום מראית עין.

ואם גם החלב הוא מבהמה טמאה שזה תרי דרבנן, לדעת הט"ז הרמ"א סובר שמותר, [כמבואר במשב"ז סק"ה, ובשפ"ד סק"ו], אבל לדעת הש"ך [סק"ו] במקום שאסור משום מראית עין אסור גם בתרי דרבנן, וכן מבואר בביאור הגר"א [סק"ח] וברע"א [סק"ד], ולכן לדעת הסוברים שגם בבישול יש איסור משום מראית עין, גם בבשר בהמה טמאה בחלב טמא צריך לאסור.

כל זה רק לענין אם מותר לעובדת בביה"ח של נכרים לבשל את הבשר טמא בחלב. אבל להגיש להם את המאכלים שהתבשלו מבשר טמא בחלב, אפי' שיש לה מזה טובת הנאה, מותר. דמותר בהנאה, [כמבואר בש"ע]. וברע"א [סק"ג] נשאר בצ"ע מה טעם שבהנאה אין איסור של מראית עין.

ו. עובד זר שעובד בבית ישראל.

1. האם לכתחילה ראוי למנוע ממנו מלהביא עמו קדרה שמבשל בה מאכלים שלו.
2. כשלא ידוע איזה מאכלים בישל הגוי בקדרה זו לאחרונה, האם מעיקר הדין מותר לחמם לו את האוכל.
3. אם ידוע שבמעל"ע האחרון בישל בו בשר וחלב, האם מותר להדליק לגוי את הגז כדי לבשל את הסירים עם המאכלים שלו.
4. האם אפשר להקל בכל זה.

[ס"ו רמ"א, ש"ך סקי"ח, באר היטב, שפ"ד סקי"ח, רע"א סקי"ח].

ו. ברמ"א [ס"ו] כתב שאסור לחתות תחת האש של הסירים של עובד כוכבים, ובש"ך [סק"ח] הוסיף שלכתחילה אסור גם לתת לעכו"ם לבשל בסיר שלהם בבית ישראל שמא יבוא ישראל לחתות, אלא צריך שיהיה לשפחות בנפרד קדירה של בשר וקדירה של חלב, וסיים ומיהו אין בזה אלא חומרא ואין נזהרים בזה.

ובבאר היטב [סקט"ז] ביאר כונת הש"ך במה שכתב שאינו אלא חומרא, על מה שצריך שיהיה להם ב' קדירות שמא יבוא ישראל לחתות, שאסור לבשל בסיר שלהם.

אבל בשפ"ד [סק"ח] כתב, שמאחר ובב"ח שבלוע בדופני קדירה אין בו משום בישול דלאו דרך בישול הוא, לכן אינו אלא חומרא בעלמא, וא"כ כונת הש"ך במש"כ שאין נזהרים בזה מפני שאינו אלא חומרא, קאי גם על מש"כ הרמ"א שאסור לחתות תחת הקדירה שלהם.

וברע"א [סק"ח] הקשה על עיקר הדין למה אסור לחתות תחת קדירה שלהם, הרי אינו מתכוון לחתות, ודן בזה שנחשב פסיק ריש' בשאר איסורים שלדעת התוס' הוא דאורייתא, אלא שהוא רק ספק האם יש בקדירה בליעות של בב"ח והוא ספק פס"ר לשעבר שתלוי האם נחשב לפס"ר או לא, ולדבריו יש חילוק בין אם ברור שהעכו"ם בישל באותה קדירה בתוך מעל"ע בב"ח, שאז ודאי מדינא אסור להדליק לו את הגז, לבין אם זה רק ספק האם בישל שלדעת הט"ז שמתיר ספק פס"ר לשעבר, מותר.

עוד טעם להתיר לחתות תחת קדירה שלהם כאשר זה רק ספק האם בישל בו העכו"ם בתוך מעל"ע האחרון בב"ח וכן בסתמא כשלא ידוע שבישלו בו בב"ח כתב הרע"א, דאם הא דקיי"ל שסתם כלים אינו ב"י הוא דנחשב לס"ס שמא לא בישלו כלום באותה קדירה וגם אם בישלו בה מאכלים אבל לא של בב"ח, יהיה מותר גם להדליק להם את הגז תחת הקדירה שלהם, אבל לדעת הראשונים שההיתר של סתם כלים אינו ב"י שמא כבר עבר מעל"ע ממתי שבישלו באותה קדירה בב"ח, וגם אם לא עבר שמא אותם בליעות פוגמים את המאכל שמתבשל בו עכשיו, זה רק מועיל כדי להתיר את המאכל שכבר התבשל בו, אבל אינו מתיר לכתחילה להדליק להם את האש תחת הקדירה שלהם. נמצא שלכתחילה מצד המנהג ראוי למנוע בעדם מלהביא אוכל בקדרות שלהם, אבל העולם אין נזהרים בזה, ואם הביא וברור לו שבמעל"ע האחרון בישל העכו"ם בקדירה זו בב"ח, לדעת הבאר היטב אסור לחמם לו את האוכל, לדעת הרע"א יש יותר מקום לצדד להקל, ולדעת השפ"ד מעיקר הדין מותר, וגם בזה אין העולם נזהרים, ואם זה ספק, או שהוא סתם כלי, לדעת הרע"א יש בזה עוד טעם להקל.

ז. מי שעובד בבית חולים שאוכלים שם טריפות.

1. האם מותר לו לבשל לחולים מרק ירקות וכדו' בסירים שבישלו בהם באותו יום בשר בחלב.
2. ומה הדין אם מסתפק האם בישלו באותם סירים באותו יום בשר וחלב.
3. האם יש הבדל אם הבשר שמבשלים בבית חולים הוא בשר כשר, וכל הבעיה רק שלא מקפידים בבישולים שיתערב עם חלב, או שאוכלים שם נבילות וטריפות, או בשר טמא.
[רמ"א, ט"ז סק"ב, נקוה"כ, ש"ך סק"ח, באר היטב סקט"ז, רע"א סק"ח, שפ"ד סק"ח, פ"ת סק"ח].
ז. ברמ"א [ס"ו] כתב שיש אומרים שאין לחתות תחת קדירות של עכו"ם, לפי שבלוע בהם בשר וחלב, וכשמחתה מבשל אותם, ובש"ך [סק"ח] הוסיף שלפיכך צריך שיהיה לשפחות העובדות אצל ישראל ב' קדירות, אחת לבשר ואחת לחלב, ואין העולם נזהרים בזה שאינו אלא חומרא.
ובבאר היטב [סקט"ז] נראה שביאר שמש"כ הש"ך שאינו אלא חומרא, זה רק על להחמיר שיהיה לשפחות ב' קדירות, אבל לחתות תחת קדירה של עכו"ם באופן שודאי בלוע בה בשר וחלב, נחשב כמבשל בב"ח ואסור מעיקר הדין, וא"כ אסור מעיקר הדין לבשל מרק ירקות וכדו' בקדירה שבלוע בה מבישולים של בב"ח שנעשו באותו יום.
אבל בשפ"ד [סק"ח] מבואר, שגם אם לענין איסור בישול בב"ח יש בישול אחר בישול, ובשר וחלב שכבר נתבשל ביחד יש איסור לבשלם שוב, מ"מ בשר וחלב שבלועים בתוך קדירה, כשמבשלים שוב כשהם בלועים לכו"ע מדאורייתא אינו נחשב לבישול³.

ולפי"ז נהי שמעיקר הדין כתב ברמ"א שלא לחתות תחת הקדירה של העכו"ם, מ"מ גם ע"ז כתב הש"ך שהעולם אין נזהרים, וא"כ ה"ה שיהיה מותר לבשל מרק וכדו' בקדירה שיש בה בליעות של בישולי בב"ח.
וברע"א [סק"ח] הקשה שכשמחתה מתחת לקדירה, ביחס לבליעות שבקדירה הוה אינו מתכוין, ודן בזה האם נחשב לפס"ר מאחר ואינו ודאי שבלוע בזה בב"ח, ואם כן נחשב לפ"ר מ"מ אינו אלא ספק של פס"ר לשעבר, ולדבריו כשמסתפקים האם בישלו בסירים האלו בב"ח הדבר תלוי בנידון של פס"ר לשעבר, אבל זה מוכח מיהת להדיא בדבריו שאם ודאי שבלוע בקדירה בשר וחלב למרות שזה רק תערובת של בליעות נחשב ממש לאיסור בישול של בב"ח.
אבל אם הבשר שאוכלים שם הוא בשר בהמה טמאה, נמצא שגם על הצד שבלוע בדופני הקדירה בשר וחלב ומבשלים יחד, אין בו איסור בישול בחלב כלל, וכל איסורו הוא רק משום מראית עין, יל"ע אם בבלוע ואינו נראה שייך בזה בכלל לאיסור משום מראית עין⁴ אבל בחמודי דניאל הביאו הפ"ת [סק"ח] דן האם מותר לבשל לעכו"ם חלב בקדירה שאינה ב"י מבליעות של בשר דמאחר ואיסורו רק מדרבנן אפשר שבבלוע לא גזרו על מראית עין. [ועין בדרכ"ת סקמ"ה מה שהביא בזה],

אמנם זה רק אם אוכלים ומבשלים שם בשר בהמה טמאה, אבל אם מבשלים בסירים אלו רק נבילות וטריפות, והחשש הוא שבלוע בקדירה מבשר נבילה טריפה ביחד עם חלב, אפי' שלענין חנ"נ נחלקו הט"ז [סק"ב] והנקוה"כ אם בבשר נבילה שנתבשל בחלב אמרינן חנ"נ, אבל לבשלם ביחד ודאי אסור, ודינו כמו שבלוע בו בשר כשר וחלב, שתלוי רק אם בבלוע יש בישול אחר בישול כמבואר לעיל.

ח. מי שנמצא בב"ח וכדו' ויש שם גם נכרים או שאינם שומרי תומ"צ, וכל אחד מעמיד קדירה שלו ע"ג הפלטה, ואח"כ מדליקים את הפלטה, או שכל אחד מכניס את המאכלים שלו לתוך המיקרוגל בכלי סגור ועטוף היטב.

³ בדברי הפמ"ג מוזכר שהטעם שאינו נחשב לבישול מפני שבישול של בליעות אינו דרך בישול, ולפי"ז גם בשר וחלב שנבלעו בקדירה ע"י כווש, כגון קדירה עם חלב שנפל לתוכה בשר וזהה זה מעל"ע, כשמבשלים שוב באותה קדירה מאכל אחר, אפילו תוך מעל"ע ממתי שנכבש נבלע, אין בו משום איסור דב"ח.

⁴ בזה החיים סכ"ז כתב שבשר המכוסה כנצל אין בו משום מראית עין ומותר לאכלו ביחד עם חלב שקדים.

1. האם מותר להדליק את המיקרוגל או את הפלטה.
2. והאם יש חילוק בין אם יודע איזה מאכלים נמצאים בתוך הכלים שלהם או שלא יודע.
3. והאם יש חילוק אם יודע ומתכוין להדליק גם בשביל הנכרי או החילוני שהכניס את הכלים שלו.
4. וכן באופן שהבית חולים מרשה רק לכולם ביחד לחמם בבת אחת על אותו פלטה, האם מותר לו לחמם שם מאכלים שלו.

[רע"א סק"ט].

ת. אם כשמדליק את המיקרוגל או הפלטה כל מטרתו הוא לחמם את המאכלים של עצמו, לא מתכוין כלל לבשל את מה שיש בסירים האחרים, ואין לו כל ענין לחמם גם לשני, דן ברע"א האם נחשב פס"ר, ושהדבר תלוי במחלוקת ראשונים לענין שאר איסורים האם פס"ר מותר או שלכ"ע בשאר איסורים אסור מה"ת. עוד טעם להתיר להדליק הוא דמאחר וזה רק ספק האם בקדרה שלהם או במאכלים שלהם בלוע או מעורב בשר וחלב, אפשר שנחשב פס"ר לשעבר, ולדעת הט"ז מותר, עוד צד להקל דנחלקו הראשונים בטעם שאמרינן שסתם כלים אינם בני יומן האם ההיתר של סתם כלים אינו ב"י נאמר גם ביחס לבישול של הכלי עצמו או רק ביחס לבדיעבד להתיר את המאכלים שכבר נתבשלו בקדרה של איסור שלא ידוע האם יש בה בליעות ב"י, אבל אם הנכרי שהכניס או העמיד את הסירים שלו ביקש ממנו שידליק עבור שתייהם או עושה את זה עבור שתייהם אין את כל ההיתר של פסיק רישיה ותלוי במה שנתבאר בשאלה הקודמת.⁵

ט. שניצל סויה.

1. האם מותר לחמם אותו כשמרוח עליו חמאה.
2. כשהשניצל צונן, האם מותר למרוח עליו גבינה.
3. האם צריך לעשות לזה היכר.
4. ואם צריך לעשות היכר, מה הדין כשאין לו ממה לעשות היכר.
5. והאם יש הבדל אם עושה את זה בביתו כשאין רואים או כשמכין לצורך שמחה מסיבה וכדו'.

[ס"ג-ד רמ"א, ט"ז סק"ד-ה, ש"ך סק"ז-ז, שפ"ד סק"ו, פ"ת סק"י].

ט. לדעת הרמ"א [ס"ג-ד] כל מה שאסרו משום מראית עין זה רק בחד דרבנן, אבל בתרי דרבנן אין בו משום מראית עין. לדעת הט"ז [סק"ד] לכתחילה במקום שאפשר לעשות היכר, צריך גם בתרי דרבנן לעשות היכר, ובמקום שא"א לעשות היכר גם לדעת הרמ"א גם בחד דרבנן מותר. אבל לדעת הש"ך [סק"ו] ביאור הגר"א [סק"ח] גם בתרי דרבנן יש איסור משום מראית עין⁶,

ולפי"ז לחמם שניצל סויה שמרוח עליו חמאה גם לדעת הרמ"א אסור, אבל למרוח חמאה על שניצל של סויה מבלי לחמם אותו מאחר ואינו מבשלים ביחד וזה רק תרי דרבנן לדעת הרמ"א מותר לכתחילה, לדעת הש"ך והגר"א צריך היכר, אבל לדעת הט"ז בין אם חיממו את זה בין אם לא חיממו אם יכול לעשות היכר צריך לעשות היכר, ואם א"א לעשות היכר בשתייהם מותר ללא היכר [ועיין עוד בזה בשאלה הבאה].

אלא שלדעת הש"ך כל הגזירה של מראית עין זה רק באכילה אבל בבישול לא שייך כלל הגזירה של משום מראית עין, ולדבריו לחמם שניצל ביחד עם חמאה אפילו שזה רק חד דרבנן, יותר קל מאשר לאכול שניצל שמרוח עליו גבינה אפילו שזה רק תרי דרבנן.

בשפ"ד [סק"ו] כתב שלהלכה גם בתרי דרבנן צריך היכר, אבל רק בסעודות גדולות, ולפי"ז רק לצורך מסיבה שמחה וכדו' אסור להכין שניצל סויה שמרוח בחמאה, אבל בבית מותר. וכן מבואר בפ"ת [סק"י] עיי"ש⁷, אבל בשפ"ד [לעיל סימן ס"ו סקט"ז] כתב שבמידי דאכילה אפילו באיסור דרבנן האסור משום מראית עין נהיה לחפצא דאיסורא ואסור אפילו ליחיד בביתו.

וברע"א הקשה שגם בישול של תרי דרבנן, כגון חלב טמאה עם בשר טמאה יאסר משום מראית עין דלא כהרמ"א, ולכאורה מוכח שסובר שגם תרי דרבנן אסור, אלא אם נחלק שרק בתרי דרבנן שע"י בישול אסור, דחמיר טפי, וצ"ע.

י. מי שאוכל סעודה בשרית, האם מותר לו לשתות קפה עם תחליף חלב.

1. האם יש חילוק בין כשיש מי שרואה אותו אוכל את הבשר, או שאוכל לבד.
2. והאם מותר לשתות קפה כזה תוך ו' שעות מאכילת בשר.
3. וכן לחם המרוח עם מרגרינה האם מותר לאכול אותו ביחד עם בשר.
4. וכן לחם המרוח עם חמאת בטנים האם מותר לאכול אותו ביחד עם בשר.

[רמ"א ס"ג וס"ד, ש"ך סק"ו, ביאור הגר"א סק"ח, כנה"ג הגהות ב"י ח', דרכ"ת סקמ"ה].

⁵ עיין מש"כ בזה במנחת שלמה ח"א סימן ו'.

⁶ לענין מי שצריך ורעב או מלא מאד, ורואה לאכול או אפילו לשתות דברים המותרים במסעדות שמוכרים גם טריפות. עיין אגרו"מ או"ח ח"ב סימן מ'.

⁷ אלא שפוסקים דנו לגבי דברים שנכרים לכל שאינו שייך לבשר בחלב, כגון שניצל סויה שמאז מאד, האם גם כזה יש את החשש של מראית עין.

ג' לדעת הרמ"א שבתרי דרבנן אין איסור משום מראית עין, ודאי שלאכול בשר ביחד עם שתית קפה עם חלב סויה לא שייך לאסור, וכ"ש לשתות אותו תוך שש שעות מאכילת בשר, ואפילו לאכול לחם המרוח עם חמאת בטנים או עם מרגרינה, ואינו ניכר כל שוני מחמאה, מאחר ואוכל רק ביחד מותר.

ואפילו לדעת הש"ך והביאור הגר"א שגם בתרי דרבנן גזרו, מ"מ כתב בכנה"ג [הגהות ב"י ח'] שזה רק לאכול עמו אבל לאכול אחריו לא מצאנו שגזרו, ולפי"ז מותר אפילו בסעודה בשרית עצמה לשתות קפה עם חלב צמחי כל שאינו מערבם יחד. וכן בדרכ"ת [סקמ"ה] הביא שאפי' במקום שיש לחוש למראית עין זה רק כשהמאכלים מעורבים ביחד, אבל בזה אחר זה שכל האיסור בבשר בחלב רק משום המתנה לא מצינו שגזרו, אלא שיש לדון לחלק ששונה לחם המרוח עם חמאת בטנים וכן קפה עם חלב צמחי, מלחם המרוח עם מרגרינה, דמאחר ועל המרגרינה אין שם של חמאה כלל, אפשר שלא גזרו ומותר אפילו עמו ממש, ולא דמי לחלב שקדים ששם חלב עליו, ואם נכון הדברים א"כ מש"כ לעיל [שאלה קודמת] לענין שניצל סויה, אפשר שאין עליו שם בשר כלל, ואינו דומה לחלב שקדים ולא שייך בזה גזירה של מראית עין, וכן מי שבישל מרק פרוה שנראה כמרק בשרי אין עליו כל איסור לערב בו גבינה דמאחר ובמהותו אין בו שום הגדרה של בשר לא נאמר בזה האיסור של מראית עין.

יא. קנה תבנית ביצים ויש בה ביצה בלי כל קליפה, האם מותר לכתחילה לאוכלה עם בשר.
[פ"ת סק"ב].

יא. בפ"ת [סק"ב] כתב שאם התרנגולת הטילה את הביצה כדרכה, והקליפה רכה, אפילו מצד המנהג מותר לאוכלה בבשר, ויל"ע אם כשאין לה קליפה כלל שכשנמצאת במעיה חמיר טפי ואינו רק מנהג שלא לאכול עם חלב, האם גם בכה"ג כשכבר הטילה מותר לאוכלה בחלב. וצ"ע.

יב. דלי עם מים רותחים שהדיח בתוכם כלים של חלב.

1. האם מותר לו לערב אותם עם מים רותחים מדלי שהדיח בהם כלים של בשר כדי להשתמש בכל המים לצורך שטיפת ריצפה וכדו'.

2. האם יש הבדל אם מערבם כשהם עדיין יס"ב או שכבר לא יס"ב.

3. האם יש הבדל בין אם המים שהדיח בהם את הכלים היה בדרגת יס"ב, או לא היה.

4. האם יש הבדל אם הכלים היו מלוכלכים בבעין, או רק לא היו נקיים.

5. האם מותר לכתחילה לחמם שוב את המים לצורך השטיפה.

[רמ"א, ש"ך סק"ט, שפ"ד שם, פלתי סק"ד, רע"א, יד אברהם, חידושי ההפלאה, יד יהודה קצר סקל"א].

יב. ברמ"א מבואר שאסור לערב את המים שרחצו בהם כלים של חלב עם המים שרחצו בהם כלים של בשר, ובש"ך [סק"ט] כתב שזה רק אם הדיח תחלה את הכלים במים רותחים, וגם עירב את המים אח"כ כשהם עדיין רותחים. וביד אברהם הוסיף שלפי"ז דוקא אם הדיח את הכלים בכ"ר ולא ע"י עירוי, ובשפ"ד [סק"ט] הוסיף שלדעת הש"ך כל האיסור לערב את המים זה רק אם מערב אותם ביחד כשהם רותחים ובתוך כ"ר, דאם עירבן רק לתוך כ"ש, אפי' רותחים אין מתבשלים ביחד, נמצא דלדבריהם בדעת הש"ך מים שנשארו מהדחת כלים חלבים ומהדחת כלים בשרים אין כל איסור לערב אותם אפילו רותחים אלא בתוך כלי ראשון וכדו'.

אלא שכל זה רק כשהכלים אמנם אינם נקיים אבל אין עליהם ממשות בעין, אבל אם יש עליהם ממשות בעין, כתב בחידושי הפלאה שכל מה שכתב הש"ך שהאיסור הוא רק אם הדיחם כשהם רותחים זה רק כשאין עליהם בעין, אבל אם היה על הכלים לכלוך בעין אם אין במי הרחיצה ס' כנגד הלכלוך שע"ג הכלי, אפילו הדיחן צוננים אסור אח"כ לערבם כשהם רותחים.

אבל ברע"א הביא מהמנח"י דלא כהש"ך שאפי' הדיחם במים שאינם רותחים ואין היס"ב, גם אסור לערב את המים מפני שלכתחילה אסור לערב בשר וחלב צונן כדי להנות ממנו, וכ"כ ביד יהודה [ארוך סקט"ו] שלכתחילה יש איסור לגרום להנות מבב"ח דרבנן, ואינו אלא חומרא בעלמא.

יג. תחתית הגז שגולשים עליו מבישולים של בשר ושל חלב.

1. רוצים לנקות אותו האם מותר לשפוך עליו מים רותחים.

2. האם יש חילוק אם יש הצטברות של לכלוך בעין או שאין בעין.

3. והאם מותר לשפוך לפח אשפה שאריות של מרק בשרי רותח כשיש בפח שאריות של מאכלים חלבים.

4. וכן כששורפים חמץ האם צריך להקפיד שלא יהיה שם שאריות של פיצה ביחד עם נקניקיות או אבקת מרק בשרי

5. וכן כיוור חלבי ובשרי שיש להם צינור משותף ביחד, האם מותר לרחוץ כלים בשרי וחלבי ביחד באותו שעה בשתי הכיורים.

6. והאם מותר לכבס סינרים שיש עליהם לכלוך ושיירי מאכל של בשרי וחלבי.

[ס"ו רמ"א, ש"ך סק"ח, וסק"ט, פ"ת סק"ב, יד אברהם בסוף הסימן].

יג. ברמ"א מבואר שאסור לחתות תחת קדירה של עכו"ם שיש לחשוש שמא יש בו בליעות של בשר וחלב, וא"כ כשהרגילות הוא שגולש על הגז בין מחלב ובין מבשר, מאחר ועירוי מבשל כדי קליפה, אסור לערוט עליו מים רותחים

ישר מהכד החשמלי, וכ"ש אם יש הצטברות של בעין של בשר וחלב, וביד אפרים הביא מהמנח"י שהטעם שאין נזהרים מליקח מאפר של הקדירות ולערבם רותחים יחד מפני שכבר נתייבש הלחלוחית של המאכל שבתוכו, ולכן לפעמים אפשר שמדינא כבר אין עליו איסור בישול,

ואפילו שכאשר מנקים כל צורת ומטרת הבישול הוא לאבדון, בפ"ת [סק"ד] מבואר שגם בישול לאבדון נחשב בישול, וכ"כ בשו"ת חת"ס יור"ד סימן צ"ב ועיי"ש מה שביאר בדברי הרמ"א⁸, ולפי"ז יש להקפיד גם בשריפת חמץ שלא יהיה מעורב פיצה וכדו' עם שאריות של נקניקיות של בשר וכדו',

וכן מי שיש לו צינור משותף לכיור החלבי והבשרי, ומדיח באותה שעה בשתייהם כלים עם מים רותחים, המים מתערבים עם לכלוך בעין או אפילו עם בליעות, ומבואר ברמ"א שאסור לערב את המים ביחד, ומאחר וזה ע"י עירוי גם לפי מש"כ הש"ך שדוקא אם הדיח רותחים אסור, וגם כאן מתערבין כשעדיין רותחין, ורק אם נאמר שיש היתר בזה שבישול הוא לאבדון, אפשר להקל, וכ"ש לערות מרק בשרי רותח לתוך פח אשפה שיש בו שיירי לבן גבינה וכדו' שמבשלם ביחד ואסור.

וכן לכבס סינורים שיש עליהם בעין של בשר ושל חלב אפשר שאסור, ורק אם שיירי האוכל יספיק להפגם ע"י האבקות כביסה עוד לפני ההרתחה, או שיש ס' [שלדעת הרע"א ועוד כשזה לאבדון אין דין איסור ביטול לכתחילה]. אבל ביד אברהם [בסוף הסימן] כתב שבישול בב"ח לאבדון אין עליו איסור בישול.

יד. הרתח חלב נשאר לו דבוק ביד חתיכת עור מהבשר נפל לו לתוכו, או שנפל לתוכו חתיכת עור קילוף עור.

1. מה דין החלב לאכילה.
 2. והאם יכול לתתו לפועל נכרי או להניחו בחצר לבע"ח.
 3. וכן אם מצא שילד זרק לתוכו חתיכת עצם מיובש, מה דין החלב, והעצם.
 4. והאם הדין שונה כאשר מחמת הבישול חזר ונתרכך.
 5. וכן אבקה העשויה מעצמות ועורות שטוחנים אותם לגמרי עד שנהפכים לאבקה, האם מותר לערבם במאכלים חלביים, וכן אבקת קיבה המיובשת שנותנים בחלב לעשיית גבינה.
- [שו"ע, ש"ך סק"ב, שפ"ד סק"ב וסק"ג, פ"ת סק"ט, וסק"א, יד יהודה כאן סק"ז].
- יד. בשו"ע [ס"ז] כתב על המבשל, או האוכל, שליא, עור, גידים, עצמות, וכו' שפטור, ובש"ך [סק"ב] כתב שאיסורא מיהא איכא, ובשפ"ד [שם] פירש דברי הש"ך שאיסורא איכא על כל הסעיף⁹, לפי"ז אם נפל לתוך החלב חתיכת עור ודאי יאסר, אבל אם נפל חתיכת קילוף עור שזה עור אדם, אפשר שלגבי זה לא נאמר שאיסורא מיהא איכא, או שאין עליו איסור בב"ח.
- ובשפ"ד [שם] כתב, שגם עצמות קשים שנתבשלו בחלב אסור¹⁰, וביד יהודה [ארוך סק"ז] כתב שרק הגידים והעצמות יאסרו מפני שנבלע בהם טעם חלב, אבל החלב לא יאסר דלא קיבל טעם, אלא שלדעת הרמב"ן שהביא הרע"א [שו"ת קמא סימן ר"ז, וכן מבואר במשב"ז סימן צ"ד סק"ד] שבב"ח כל שאין שניהם נותנים טעם זה בזה אינם נאסרים כלל, ואפילו מדרבנן אינם נאסרים, א"כ א"א לומר כהיד יהודה שרק העצמות יאסרו.
- ובחכמ"א ויד יהודה כתבו שהאיסור בכל זה הוא בין בישול ובין אכילה, אבל בהנאה לתת לבע"ח וכדו', קי"ל שכל בב"ח שמותר מדאורייתא מותר בהנאה.
- ובשפ"ד [סק"ג] מבואר, שכל אלו אם מתרככים וחוזרים ליתן טעם אוסרים מדאורייתא, ובפ"ת [סק"ט וסק"א] הביא בזה מחלוקת.
- ולכן לערב אבקה מעצמות שטחנו אותם לגמרי, אם אח"כ ע"י הפעולות שנעשו בהם חוזר ומתרכך ונהיה ראוי לאכילה תלוי במחלוקת זו, ואפי' אם אינו מתרכך לכתחילה אסור לאכלו עם חלב.

טו. משפרי אפיה, חומר משמר, שמרי יין, שאחד מהמרכיבים העיקרים שלהם הוא מי"נ.

1. האם מותר להשתמש בו.
 2. וכן גלידה שאחד מהמרכיבים שלה הוא אבקה שמיצור מכמה חומרים ביחד, ואחד מהם הוא מבע"ח טמאים.
 3. ומה הדין כשחלק ממרכיבי האבקה עשוי מחלקי בשר וחלב שנמלחים ביחד.
 4. והאם יש חילוק בין אם מבשלים אותם לפני שמערבים אותם עם אותם חומרים או שלא מבשלים אותם קודם.
 5. ומה הדין אם רק אחרי שכבר נוצרו השמרים, או הגלידה הוסיפו חומרים אלו בכדי לייצבה.
- [ש"ך סק"ל, רמ"א סי"א, ט"ז סק"ג, ש"ך סק"ה].
- טו. דבר המעמיד גם אם יש ס' כנגדו לא בטיל, ואפילו שלא נרגש טעמו [כמבואר ברמ"א סי"א], ולכן כל משפרי האפיה, או שמרים וכדו' שמעמידים את הלחם, יש לחשוש שיש להם דין מעמיד ואסורים, ומ"מ אם האיסור אינו יכול

⁸ עיין בזה בשו"ת דובב מוסרים סימן ל' בסופו.

⁹ באגרו"מ יור"ד ח"א ל"ז, ח"ב כ"ז, דן שאפשר שאין הכונה של הש"ך לאיסורא איכא גם על עור, דלאו ככלל בשר הוא, אלא למעשה עכ"פ יש להחמיר כהפמ"ג.

¹⁰ בדרכ"ת סק"ק"ג הביא דעות שרק בעצמות רכות יש איסור, ועיין בזה באגרו"מ או"ח ח"ד סימן ע"ז, שו"ת אהינור ח"ג סימן ע"ג אות ה, וסימן ל"ג ד', שד"ח כללים ה' מערכת נ' כ"ד, שו"ת מנחת יצחק ח"ג קמ"ז, גם לענין עצמות קשים יבשנים, של בע"ח טמאים, ובניין אליעזר ח"ו ט"ז, וכן דע בזה לענין פילגור של מים העשוי מפחם של עצמות היתר או איסור, וכן כלי חרס שמיזגים מתערובת של עצמות שרופים.

להעמיד בעצמו, הוה זה וזה גורם ומותר, ולכן אם בלי שאר המרכיבים השמרים משפרי אפיה, גלידה, לא היה נוצר, אפילו שחלק מעיקרי המרכיבים שלהם הוא היינ או האבקה שנוצר מבב"ח, מותר.

אמנם מבואר בט"ז [סק"ב] וכן נוטה דעת הש"ך [סקל"ו] שזה וזה גורם מותר רק אם האיסור מצד עצמו אינו יכול לפעול, אבל אם מצד עצמו יכול לפעול, אפי' שבפועל נוצר בצירוף ההיתר, ג"כ אסור, דלא כהרמ"א שסובר שגם בכה"ג נחשב לזה וזה גורם שמותר.

אבל אם שאר המרכיבים הם חלק הכרחי לייצב את השמרים, הגלידה, גם אם תהליך היצור הוא שלפני שמכניסים את המרכיבים של האיסור, ההיתר כבר סיים פעולתו, מאחר ועדיין חסר את החומר שמייצב אותם מבואר במשב"ז [סק"ב] וכ"כ להלכה במ"ב [בסימן שי"ח סקע"ג] שאפי' אם ההיתר כבר גמר את כל פעולתו לפני שהאיסור התחיל נחשב לזה וזה גורם, דלא כמש"כ בט"ז [שם סקט"ו].

אמנם כל זה רק אם האבקה נעשה בעלי חיים טמאים וכדו', אבל אם האבקה נעשה גם מתערובת של בשר וחלב, לדעת הש"ך בב"ח שאוסר כשהוא מעמיד זה רק אם לפני כן ביטלו אותם ביחד וכבר נהפכו לבב"ח דאורייתא, אבל אם רק עיבדו או עירבו אותם ביחד, אין לו את מעלת וחשיבות של דבר מעמיד לאסור, אבל ביד יהודה [ארוך סק"א] חולק, שגם בב"ח שנאסר שלא ע"י ביטול, ואסור רק מדרבנן, יש לו דין מעמיד לאסור, מאידך בפמ"ג [סימן תמ"ב משב"ז סק"ד] חולק שאפילו בב"ח שנתבטלו ביחד ונאסרו, אם הם מעורבים ביותר מס' שמצד עצמו צריך להתבטל וכל מעלתם שמחמת כן אינם מתבטלים הוא רק משום שהם מעמידים את המאכל, מאחר וכל חומרת מעמיד שלא בטל הוא רק מפני שניכר איסורו, ובב"ח שבתערובת פחות מס' אינו דרך ביטול, ואין עליו שם איסור, לא שייך לומר עליו שניכר איסורו, ובטל.

אלא שגם אם אוסרים משום מעמיד, יש לחלק בין גלידה למשפרי אפיה וכדו', דבפמ"ג [סימן ק"ג שפ"ד סק"ד] כתב לענין שמן זית שהקפהו ע"י דבר האסור, שאם חזר למצבו הראשון מותר, וביד יהודה [שם קצר סק"ה] כתב שגם במצב שעדיין קפוי ג"כ מותר, ובמנחת יצחק [ח"ח סס"ז] ביאר טעמו של היד יהודה שרק דבר שמשנה מהותו נחשב למעמיד כגון שמשנהו מחלב לגבינה, משא"כ שמן שבוין כך נחשב לשמן ורק הקפהו אין לו חשיבות של מעמיד, וא"כ גלידה כל זמן שלא הוקרשה חסר במהותה והחומר שגורם לו לקרוש נחשב שמעמידו ויוצר את מהותה, משא"כ משפרי אפיה וכדו' אם גם לולא אותם משפרים הלחם היה נוצר, אלא שלא היה משובח כ"כ וגם לא מנופח ואפוי בצורה יפה, אפשר שאינו נחשב כלל למעמיד, ורק אם לולא אותם חומרים היה מתפורר לגמרי נחשב למעמיד, וצ"ע.

טז. חלב עמיד, שכדי שלא יחמיץ מעמידים אותו ע"י אבקה, או כדורים קטנים, המורכבים מחומר של עור הקיבה, בצירוף חומרים המיוצרים ממניני צמחים, הרוב הוא מהצמחים והמיעוט מעור הקיבה, האם מותר להשתמש בהם. [סי"א - י"ב, ש"ך סקל"ג, פ"ת סק"ט וסקכ"א].

טז. מבואר ברמ"א שכשהעור מתייבש נחשב כעץ בעלמא ומותר להעמיד בו, ואפילו שהש"ך (סקל"ג) כתב שלכתחלה אין לעשות כן, כתב הגרעק"א הובא בפתחי תשובה (סק"ט) שזה דוקא היכא דליכא ס', דחיישינן דלמא לא נתייבש לגמרי, אבל בדאיכא ס', וכל החשש הוא רק מדין אין מבטלין איסור לכתחלה, מותר להעמיד בו לכתחלה, ובפתחי תשובה (סקכ"א) כתב בשם התפארת צבי והנודע ביהודה שאפילו אם חוזר ונתרכך ע"י שריית מעת לעת מותר, והוסיף שם שכן מבואר בש"ך, אבל בפמ"ג (שפ"ד סקל"ג) כתב, שבשר אפי' יבש כעץ אסור, ומש"כ הש"ך [סימן קי"ד הביאו הפ"ת סקכ"א להוכיח דלא כהפמ"ג] שגם בשר אינו אסור, ביאר הפמ"ג [סימן ק"ג שפ"ד סק"ב] שזה רק באופן שיש רוב כנגד הבשר ורק ספק אם יש ס', אבל כשודאי אין רוב כנגדו אסור עיי"ש.

ולפי מש"כ הרע"א שכל הטעם שלכתחילה אסור לעשות כן דחיישינן שמא לא נתייבש לגמרי, אפשר לדון שקיבה שכבר נעשתה אבקה, לא שייך חשש זה דלמא לא נתייבש לגמרי, ומותר.

אלא שבתשובות נודע ביהודה הנ"ל מבואר, שרק בעור קיבת כשרה שאינו אסור מחמת עצמו אלא מחמת נתינת טעם הבשר בחלב, כאשר כבר נתייבש קודם, לא נשאר בו טעם בשר שיוכל לאסור את החלב, ולא חל עליו שם בשר בחלב, אבל בעור קיבת נבילה שאיסורו מחמת עצמו, לא נפקע ממנו שם האיסור ע"י שנתייבש, ובתשו' תפארת צבי הנ"ל חולק עליו גם בענין זה, ובפתחי תשובה כתב שמדברי הש"ך מוכח כמו התפארת צבי.

אולם בנידון שלפנינו שהאבקה היא מורכבת גם מחומר של צמחים אחרים המעמידים, יש להתיר, משום דהוי זה וזה גורם דקיי"ל דמותר.

יז. צבע מאכל שמיוצר מתולעים מיובשים, האם נאסר באכילה.

יז. בפ"ת [סק"כ] הביא דמותר, ע"פ מש"כ הרמ"א שעור שנתייבש מותר להשתמש בו לכתחילה, אמנם לדעת הפמ"ג שדין זה רק בעור, אבל בבשר אפילו שנתייבש אסור, א"כ צריך לאסור, אלא שבפשוטו טעמו של הפמ"ג שבבשר אסור הוא מפני שס"ל שכשמתרכך חוזר לאסור, וא"כ אפשר שבזה אחרי שכבר נטחן לגמרי ונעשה צבע, לא שייך שיעשה בו פעולת ריכוך לחזור ולאסור.

יח. מים שעל גבי הלבן והגבינה שנשפכו לקדרה עם בשר.

1. מה דין הבשר.

2. וכן חלב שאחרי שהחמיץ חיממו אותו וע"כ נפרדו ממנו המים, ונתקשה ונעשה גבינה, המים שנפרדו ממנו נשפכו לקדרה של בשר, ואין בקדרה ס' כנגדו.
 3. וכן חלב שע"י פעולות של עירוב חומרים הוציאו ממנו את כל השמנונית שלו, ונתערב בבשר.
 4. וכן קוניאק שנעשה ע"י שמרתיחים חלב, וכל האדים עוברים דרך צינור שמצננים אותו ונהפך למשקה, האם מותר לערב את הקוניאק עם בשר.
 5. וכן אבקת סוכר [לוקטוז] שיש מהם שנעשים מהמים שנשארו אחרי יבוש הגבינה, האם מותר לאכלו עם בשר.
 6. בכל הדוגמאות דלעיל מה הדין אם רק מסתפק אם נתערב בבשר.
- יח. מי חלב אסורים רק מדרבנן, וניסובי דחלבא, כתב המחבר [בס"ח] שיש אומרים שאינו מוגדר למי חלב ואסור מדאורייתא, ומי חלב שמדרבנן הוא רק אחרי שכבר מבשלים את הניסובי והמים נפרדים ממנו.
- לפי"ז לכאורה כל שאחרי יבוש הגבינה השתמשו במים עצמם, אינם נחשבים עדיין למי חלב, כי עדיין מעורב בהם מתמצית המאכל, וכן האבקות שנעשו מהמים שנשארו אחרי שחיממו את החלב החמוץ ועשו ממנו גבינה, ומי חלב זה רק אחרי שכבר פירקו את המים עצמם שנתחמצו ונשארו אחרי שעשו גבינה, ולכן במקום ספיקות יחשב כספק דאורייתא, ובשפ"ד [סקל"ג] כתב שבמקום ספק אפשר לצרף לס"ס שגם ניסובי דחלבא נחשב למי חלב, אבל מים שמעל הלבן והגבינה יש לעיין בגדרו.
- אמנם כל זה רק מים שמיצו אותם מהגבינה, אבל חלב עצמו שהפכו אותו לזיעה מאחר זזיעה נחשב כמאכל עצמו, וכ"ש חלב עצמו שהוציאו ממנו את כל השמנונית שלו לא מצאנו שמחמת כן יתבטל ממנו שם חלב.

סימן פ"ח

א. מי שאינו אוכל שרויה בפסח, או אינו אוכל קטניות.

1. האם מותר לו לאכול על אותו שולחן בפסח, ביחד עם מי שאוכל.
 2. וכן כל השנה מי שמקפיד שלא לאכול מאכלים מכשרות מסוימות, האם מותר לו לסעוד על שולחן ביחד עם מי שאוכל מאכל מאותה כשרות.
 3. וכן מי שנדר שלא לאכול מאכל מסוים, האם יכול לאכול את מאכליו על השולחן ביחד עם מי שאוכל מאכלים אלו.
 4. וכשאוכלים שתי אנשים בפסח על אותו שולחן, אחד אוכל שרויה ואחד מקפיד לא לאכול, האם מותר לאחד לאכול חלבי ולשני לאכול בשרי.
- [ש"ך סק"ב, שפ"ד שם, שפ"ד סק"ח, פ"ת סק"ב, ביאור הגר"א סי' תרי"ב על ס"י].
- א. לדעת הש"ך [סק"ב] בכל שאר איסורים מותר לישב ביחד עם מי שאוכלו, חוץ מבב"ח, וממאכל היתר שנדר ממנו, דינו כבב"ח שאסור ללא היכר, וכן לחם מאחר ועליו יחיה האדם, דינו כבב"ח, לפי"ז יש לדון במי שאינו אוכל שרויה או קטניות או שאינו אוכל מכשרות מסוימות, שיחשב כלפיו כדבר הנדור ויאסר עליו לאכול על אותו שולחן ביחד עם מי שאוכל מאכלים אלו, אלא שהיה אפשר לחלק דשרויה וכדו' אפילו שזה רק מחמת נדרו, מאחר ואינו נדר זמני אלא לעולם אינו אוכלם, אפילו שזה רק מחמת נדרו נחשב כאיסור, אבל בש"ך משמע שהטעם דדבר הנדור חמור בזה, דמאחר ואינו אסור לו רק מחמת נדרו יש יותר לחשוש שיאכלנו, וא"כ בכל האופנים צריך לאסור.
- ולפי מש"כ המנחת יעקב וכן פסק בשפ"ד [סק"ב] שהטעם שחמץ חמיר טפי משאר איסורים מאחר ורגילים בו כל השנה, א"כ ה"ה כל דבר שרגילים בו כל השנה, וא"כ אפשר שגם לישב עם האוכל קטניות ושרוי צריך להיות אסור, מלבד אי נימא שדבר שמקורו הוא רק מחמת מנהג ואינו נדור ממש יותר קל, אבל בביאור הגר"א [או"ח סימן תרי"ב על ס"י] נראה לכאורה שסובר שכל שאינו אומר בפירוש שיאכלנו בכל דבר לא חיישינן שיאכלנו, אלא שאפשר ששאינו התם שאינו עסוק באכילה וצ"ע.

ומבואר ברמ"א [ס"ב] שגם פת אם לא אוכלים ממנו יכול להיות היכר בין בבשר לחלב, וא"כ מאחר ואינו אוכל מהמאכל השרויה וכדו', כלפיו יחשב המאכל השרויה בעצמו כהיכר גם להבדיל בין אכילת הבשר והחלב, אבל בשפ"ד [סק"ח] מבואר שמש"כ הרמ"א שאם אוכלים מהפת לא מהני להיכר, זה רק אם שתיהם לא אוכלים ממנו, אבל אם אחד מהם אוכל מהפת, לא הוה היכר, ממילא מאחר ואחד מהם כן אוכל שרויה לא יכול המאכל ההוא לשמש להיכר בין הבשר והחלב.

ב. מי שנמצא בגינה, בית חולים, וכדו'.

1. האם מותר לו לאכול על שולחן כשבצד השני יושב יהודי שאינו שומר תומ"צ ואוכל את מאכליו.
 2. ומה הדין לאכול בבית ביחד עם פועל נכרי או חילוני שעובד אצלו.
 3. והאם יש חילוק איזה מאכלים אוכל זה שאינו שומר תומ"צ.
- [ס"ב, ש"ך סק"ג-ד, ט"ז סק"ב]

ב. אם יושב סתם בגינה והשאינו שומר תומ"צ שיושב על ידו אינו מכירו מותר [כמבואר בס"ב]. אבל בפועל שעובד אצלו או שנמצא זמן ממושך בב"ח וכדו' ביחד עם מי שאינו שומר תומ"צ וכדו', כל שמכירו בדרגה כזו שיוכל לקחת ממאכליו, אפי' אם באמת מקפידים זע"ז לדעת ה"ט"ז [סק"ב] והש"ך [סק"ג-ד] אסור, אמנם זה רק כשהשני אוכל לחם שאינו כשר או בפסח ומי שיושב סמוך אליו אוכל מיני מאכלים של חמץ בפסח, אבל אם השני אוכל רק מאכלות

אסורות, להמבואר בש"ך [סק"ב] גם אם הם כבר ברמת היכרות כזו שיכול לקחת ממאכליו, אין איסור, כי בשאר מאכלים אין חשש שיקח ממאכליו.

ג. מי שאוכל לבד בשרי ומונח על השולחן מוצרי חלב.

1. האם מועיל שיניח היכר בין מה שאוכל למוצרי החלב.
2. והאם מותר לאכול בשרי על שולחן כשבצד השני יושב ילד קטן ואוכל מטרנה חלבית וכדו', ויש היכר ביניהם.
3. והאם מועיל שאחד מבני הבית שאינו אוכל כלל נמצא באותו מקום.
4. וכן מי שנותן לפועל נכרי שאצלו בבית לאכול מהבשר הכשר שלו, האם יכול לאכול ביחד עמו על השולחן חלבי ע"י היכר.

5. והאם יועיל בדוגמאות אלו שיאכלו על ב' מפות נפרדות, או במרחק של הושטת יד.

[שפ"ד סק"ג, וסק"ח, חכמ"א כלל מ' סק"א, מ"ב ס' ת"מ סק"ח, הפלאה, דרכ"ת סקט"ו, רע"א].

ג. נחלקו האחרונים האם ההיתר של היכר הוא רק במקום שיש גם לב' דעות מנוגדות שכל אחד יזכיר לשני, או שהיכר בלבד מבלי דעות מנוגדות מספיק, בשפ"ד [סק"ח] כתב שרק בחמץ משום חומרו לא מהני היכר בין ישראל לעכ"ם, מבואר שגם בין ישראל לגוי שאינו נחשב כדיעה לענין זה מועיל היכר, ולדבריו גם בין ישראל לגוי, וכן אם השני שאוכל עמו זה קטן, או שסתם מונחים מאכלים חלבים על השולחן, יועיל היכר ביניהם, וכ"כ להדיא בחכמ"א [כלל מ' סק"א] שגם ביושב בעצמו מהני היכר. ובנדחי ישראל, ובמ"ב [סימן ת"מ סק"ח] כתב שרק בחמץ לא מהני היכר כשיושב בפני עצמו דחיישינן שיפול, אבל בהפלאה ועוד אחרונים [הביאם הדרכ"ת סקט"ו] נקטו שהיכר מהני רק כשיש ב' דיעות, ולדבריהם כשאוכל לבד, או עם קטן או גוי, לא מהני היכר.

וברע"א הביא ששומר לא מהני לענין זה, ונראה לכאורה שסובר שאינו תלוי בדיעות אלא צריך היכר דוקא, ועדיין אפשר שסובר שהיכר לבד מבלי דעה נוספת לא מהני¹¹.

ובאופן שהמאכל ההפכי נמצא על השולחן במרחק יותר מכדי הושטת יד, כתב המהרש"ל [מובא בשפ"ד סק"ג, ובפ"ת סק"ג] דבכה"ג אין צריך היכר, ויש לדון האם דין זה רק בב' ב"א שעצם זה שיושבים במרחק נחשב כהיכר, או שמרחק זה כבר נחשב כב' שולחנות, והנפק"מ בזה הוא האם גם לדעת ההפלאה שסובר שהיכר לבד לא מהני אלא צריך דוקא שיהיה גם ב' דיעות, האם מרחק יועיל גם באדם אחד כי יחשב לב' שולחנות¹².

ד. באמצע סעודת שבת וכדו'.

1. האם מותר להכין לתינוק מטרנה חלבית, או להאכילו גבינה וכדו'.
 2. והאם מותר תוך ו' שעות מאכילת בשר, להכין או להאכיל חלבי.
 3. וכן מי שאכל בשרי, האם מותר לו לשבת תוך ו' שעות מהאכילה ולשוחח עם אדם שאוכל חלבי.
 4. והאם מותר לו בתוך שש מהבשרי לשבת ולאכול ירקות וכדו' ביחד עם מי שאוכל חלבי.
- [משב"ז סק"ב, מ"ב ס' תרי"ב סק"ב, יד אפרים, יד יהודה ארוך סק"א].
- ד. במשב"ז [סק"ב] הקשה דלהמבואר בגמרא צריך לאסור גם לישיב במשך כל הו' שעות מאכילת בשר אצל האוכל חלב, ותיירץ או שרק כשעוסק במאכל חיישינן שיאכל ממנו, או שהכא קיל טפי דהוה רק גזירה לגזירה ולא גזרו. ולפי התירוצ' הא' א"כ רק לישיב ע"י האוכל חלב מותר, אבל להכין ארוחה חלבית תוך ו' שעות מאכילת בשרי מאחר ומתעסק בבשרי צריך לאסור, ובדרכ"ת [סקט"ו] כתב שלפי הטעם הב' שהוה גזירה לגזירה, לא רק תוך ו' שעות מותר להתעסק עם חלבי, אלא אפי' כשהוא עדיין באמצע אכילת הבשר מותר להתעסק עם חלבי, כלומר שבאמצע אכילת בשרי מותר להכין או להאכיל תינוק חלבי.

ובמשב"ז [סימן תמ"ז סק"ה] מבואר שאפי' אם מותר ליגע בדבר האסור באכילה אבל להתעסק בו אסור, אלא ששם כתב כן להדיא מפני שאסור מה"ת וזה לא שייך כאן, אבל כאן הוכיח שאין חילוק בין דאורייתא לדרבנן, [חוץ מהטעם של גזל"ג].

וביד יהודה [ארוך סק"א] כתב שאם כבר אינו אוכל בשר אלא אוכל שאר מאכלים, מותר לחבירו לאכול עמו על השולחן גבינה, וסיים ועיין בפמ"ג והנראה ברור כמש"כ, מבואר שסובר שלדעת הפמ"ג בכה"ג אסור, וכן בהפלאה כתב שכל האיסור הוא רק לאכול כאחת אטו אילפס, אבל יותר מזה לא מצאנו.

וביד אפרים כתב שאם מתעסק במיני מאכלים כאלו שהרגילות לטעום מהם, אסור תוך ו' שעות, ובאופן אחר מותר, וגם להאוסרים אפי' ליישב בצד האוכל זה רק אם עדין אינו שבע מאכילה.

ובמ"ב [סימן תרי"ב סק"ב] מבואר שבכל איסורי אכילה, חוץ מיוהכ"פ שיש אימת הדין, יש לחוש שכשיתעסק בהם יאכל מהם, ולכאורה לדבריו היה צריך לאסור להתעסק, אבל בביאור הגר"א [שם] מבואר שרק שאומר שרוצה לאכול את הדבר האסור, אסור ליתן לו, אבל בסתם לא חיישינן.

¹¹ צדקה"ש דן לענין מאכלים שעדיין אינם ראויים לאכילה ללא ציון. כגון חוזרים מקניית בשר ומונח על השולחן, האם מלך לא פלוג לריק לזה היכר, אלא שכאשר מונח בנקיטת שאינו חלק מלכות הצינוק שלו, כלומר לאפוקי שקית חלב, לכאורה זה עצמו משמש כהיכר.

¹² והאם מותר לאכול דגים ובשר על אותו שולחן, או שצריך להוריד את הדגים תחלה. עיין נוב"ז אבהע"ז קמא י"ג. ועיין כף החיים סימן קט"ז סקל"ה.

ומ"מ כשמתעסקת בבישולי חלב ובשר לדעת הש"ך [סימן פ"ט סק"א] וכן נראה דעת הגר"א [סק"ז] צריכה להדיח ידיה ביניהם. אבל לדעת הרמ"א [שם] אינה צריכה להדיח ידיה ביניהם.

ה. כולל, משרד וכדו' שכולם נותנים סכום קבוע לקופה וממנה קונים ארוחת צהרים לכולם, לחלק קונים חלבי, ולחלקם בשרי.

1. האם מותר להם לאכול ביחד ע"י היכר.
 2. ומה הדין באופן שכל אחד מביא מביתו לחמניה וכדו', לזה יש בתוכו גבינה ולזה יש בפנים נקניקיה בשרית וכדו', ואוכלים בלי שולחן, וכן בנסיעה בטיול ביחד שכל אחד מחזיק לחמניה בידו, לאחד יש בתוכו בשרי, ולאחד גבינה.
 3. ואם צריך היכר, האין יניחהו.
 4. והאם מותר שיהיה להם שתיה משותפת או ממרחים וסלטים משותפים.
- [רמ"א ס"ב, ט"ז סק"ג, שפ"ד סק"ז, וסק"ח, משנ"ב ס' תצ"ד סק"ד¹³,
ה. בט"ז [סק"ג] ובש"ך [סק"ה] מבואר שלהלכה אין כל חילוק בין אם יש להם הוצאה אחת, כלומר שקונים את המאכלים במשותף, או שאין להם הוצאה אחת, בשניהם צריך היכר, ובשניהם מועיל היכר, ולכן גם אם יש קופה משותפת שממנה קונים את כל המאכלים לכולם, מועיל היכר ביניהם¹⁴.
ומקום ההיכר בשפ"ד [סק"ז] מבואר שההיכר צריך להיות בין המאכלים לא בין היושבים. ולפי"ז יש לדון שאפשר שעיקר מה שמצרפם להגדירם שאוכלים ביחד שאז חוששים שיאכלו אחד מהשני, זה רק כשהמאכלים ביחד, אבל באופן שכל אחד מביא בידו לחמניה וכדו' ואוכל, אפשר שלא נחשב כלל לאוכלים ביחד, ולא צריך היכר, אבל אם נאמר שגם בכה"ג צריך היכר, לדברי השפ"ד שההיכר צריך להיות בין המאכלים לכאורה אין מקום ואפשרות להיכר. וכשחלקם אוכלים בשרי, וחלקם חלבי, להשתמש באותם סלטים, בשפ"ד [סק"ח] מבואר שכששתי אנשים אוכלים בשר וחלב אסור להם לאכול מלחם אחד, וכן פשוט דברי המ"ב [סימן תצ"ד סק"ד] שאסור לאכול בשר וגבינה מאותו לחם, וא"כ ה"ה מאותם ממרחים, ובאג"מ כתב שמעיקר הדין אין איסור, ורק מצוה מן המובחר שלא יהיה אותם ממרחים, ולכאורה גם במ"ב מוכרח כן דמיירי שם שאינו אוכל כאחת ובה"ה אין איסור¹⁵. ומש"כ הרמ"א שראוי שיהיה להם מלח נפרד, זה רק במלח שמטבילים בתוכו וכמש"כ הרמ"א, ולפי"ז אותם מיני סלטים שמטבילים בתוכם ולא רק לוקחים מהם בסכר"ם, צריך יותר להחמיר שיהיה מיוחד לחלבי ולבשרי.

ו. הביאו לו על השולחן בשבת מאכל שאינו מעושר ועישרו ואינו יכול להורידו מהשולחן [מוקצה].

1. האם מותר לו להמשיך לאכול כשהמעשר נשאר על השולחן.
 2. והאם יש הבדל אם עישר לחם או מאכל אחר.
- [ש"ך סק"ב, שפ"ד שם, פ"ת סק"ג, פר"ת סק"א, ד יהודה פירוש הקצר סק"ג].
ג. בש"ך [סק"ב] מבואר שמאכל של איסור שנמצא על השולחן מותר ללא היכר, כי אין כל חשש שיבוא לאוכלו, חוץ מלחם שלא בדילי מיני, או מאכל של היתר שכל איסורו הוא רק מפני שנדר עצמו ממנו.
ולכאורה מאכל שעישרו אותו, לא מיבעיא לחם שיש חשש שיבוא לאכלו שאסור להשאירו על השולחן, אלא אפי' כל מאכל אחר, מאחר ובמהותו המאכל הוא היתר, אלא שנאסר מפני שעישרו, אפשר שדומה לדבר הנדור מיני' שחוששים שיבוא לאכלו, אלא שבדברי הש"ך מבואר שהפרשת חלה נחשב ככל מאכל האסור במהותו, ולא כדבר הנדור, ומותר להשהותו, אבל בפר"ת כתב שכל מאכל שאינו ניכר איסורו כגון פירות ערלה וה"ה מעשר חמיר טפי כי יש יותר חשש שיאכלנו.
ובשפ"ד פסק כהש"ך שכל לחם אפי' אם יש עליו איסור עצמי, וכן הפרשת חלה וכדו', אסור להעלותו על השולחן, דלא בדילי מיני, מלבד איסור חמץ שאפי' שאר מיני מאכלים אסור. אבל ביד יהודה [קצר סק"ג] כתב שלחם של איסור אין איסור להשאירו על השולחן, ולדבריו לא מיבעיא אם עישרו כל מאכל שהוא, אלא גם אם עישרו חלה וכדו' מותר להשאירו על השולחן, [זולת אם נחשיבנו כדבר הנדור דלא כמשמעות הש"ך].

סימן פט

א. מי שרק לעס בשר לתינוק והוציאו.

1. האם יועיל שינקר שיניו היטב, כדי שיכול לאכול חלבי.
 2. ומה הדין בכה"ג שלעס גבינה רכה, או קשה.
 3. ומה הדין אם לעס לתינוק רק שומן.
 4. ומה הדין אשה שרק טעמה בלשונה את הבשר לראות אם הוא חם וכדומה, האם צריכה להמתין.
- [ב"ח, משב"ז סק"א סק"ד, הג' מהרש"ק על הפרמ"ג, רעק"א סק"ב, פ"ת סק"א, יד יהודה קצר סק"ו].

והאם יכולים אח"כ לזמן ביחד. [מ"ב ס' ק"ז סק"ט]:

¹⁴ אמנם בשפ"ד [שם] נראה קצת שלדעת הש"ך יש חומרה כן כשיש להם הוצאה אחת לענין זה שגם אם אינו מכירו צריך היכר, כלומר מי שאוכל במסעדה ומשלים על חשבון לעובר אורח שאינו מכירו, או נכנס אליו אדם הביתה ואינו מכירו כלל ואוכלים ביחד, שגם צריכים היכר, ואפשר שבין כך צריך כי מאחר ומאחרו אינו בוש ממנו והרי זה כמכירים וכו'.

¹⁵ אגרו"מ סימן ל"ה, דלא כמשמעות המ"ב, והביא מהג"א שמונה מן המובחר שיהיה הכל נפרד ע"ש.

א. ב' טעמים נאמרו ונפסקו להלכה להמתנת שש שעות, האחד מפני שטעם הבשר עדיין נמשך, הב' מפני שנשאר בשר בין השיניים ועדיין שם בשר עליו, ומ"מ אפילו ששומן לא חשיב בשר ואין את הטעם של הבשר בין שיניהם, וכשרק לועס את השומן כדי ליתן לתינוק, שגם אינו מושך טעם, מ"מ כתב במשב"ז [סק"א] שאפי' אם רק לעס שומן והוציאו, צריך להמתין אח"כ ו' שעות, ומ"מ גם לדעת הפרמ"ג כתב בהגהות מהרש"ק שאם טועם ופולט מיד, או הכניס לפיו והוציא מיד, אין צריך להמתין.

אבל ברע"א [סק"ב] מבואר שאחר לעיסה אין צריך להמתין כלל, ואפי' אחר לעיסת בשר. ובפ"ת [סק"א] בתחלת דבריו כשמצדד להקל, כ"כ רק על שומן בצירוף דעת הסוברים שלעולם אין צריך המתנת ו' שעות, אמנם להלכה הביא דעת הפמ"ג להחמיר.

ותוך ו' לא מהני לנקר שיניו כ"כ הב"ח, וכן מבואר במשב"ז [הנ"ל] שכתב דלדעת הר"מ יש חומרא שצריך להמתין ו' שעות, וכן צריך להחמיר, ואפי' שגם לדעת רש"י כתב שצריך לנקר שיניו וע"כ שלהר"מ לא מהני שינקר שיניו. ובמשב"ז [סק"ד] כתב שראוי להחמיר כהפ"ח שכל גבינה קשה אפי' כשרק היו עדיין בין שיניו נחשב לגבינה וא"כ לכאורה דינו שוה לבשר, שגם אם לא בלעו צריך להמתין ו' שעות.

ב. מי שמצץ את שיניו ויצא לו חתיכת בשר ופלטו.

1. האם צריך לשטוף את פיו או גם לקנח.
 2. האם צריך אח"כ להמתין ו' שעות.
 3. מה הדין אם לא פלט את הבשר אלא בלעו.
 4. באופן שבלע אותו, האם יש הבדל אם היה זה לפני שעברו ו' שעות מהאכילה או לא.
- [רמ"א, ש"ך סק"ג-ד, הפלאה, פר"ח סוף סק"ב]
- ג.** ברמ"א כתב שאם מצא בשר בפיו ופלטו צריך אח"כ להדיח את פיו, ובש"ך [סק"ד] כתב שלדידן צריך גם קינוח, וכן מבואר בביתאור הגר"א סק"ד, אבל באלהיו רבא [אר"ח סימן קע"ג סק"ה] כתב שאם מצא בשר בפיו ופלטו, באחד מהם סגי, אבל להמתין ו' שעות מעת שפלטו ודאי לא צריך [כמבואר בש"ך סק"ג].
- אבל אם בלע את הבשר שמצא בתוך פיו, כתב בהפלאה שלכאורה היה צריך להמתין ו' שעות משעת הבליעה וכמדומה שאין העולם נזהרים בזה, ויל"ע אם מצא את הבשר בין השיניים אחרי ו' שעות ובלעו, האם גם בין השיניים עצמו מאבד שם בשר ואי"צ להמתין אחריו, ובלשונו של הפר"ח סוף סק"ב נראה שמחשיבו לבשר ממש.

ג. עברו שש שעות מאכילת הבשר, ועתה הולך לאכול חלבי ומרגיש שיש בשר תקוע בין שיניו.

1. האם צריך לנקרו.
 2. והאם צריך לבדוק לפני אכילת חלבי האם תקוע בשר בשיניים.
 3. ומי שמסתפק אם כבר עברו ו' שעות האם מותר לו לאכול חלבי.
- [משב"ז סק"ב, יד יהודה ארוך סק"א, קצר סק"ב, יש"ש פ"ח ט', חתם סופר חולין דף ק"ה].
- ג.** במשב"ז [סק"א] מבואר שבסתמא אין צריך לחשוש שיש בשר בין שיניו, ורק כשמרגיש שיש בשר תקוע צריך לנקרם, אבל אם מסתפק אחרי ו' שעות האם יש בשר בשיניו, בכנה"ג משמע שא"צ לבדוק, אבל המהרש"ל מחמיר להצריך בדיקה וכשיש לו נקבים כתב שצריך לחטט, וכ"כ היד יהודה ארוך סק"א ובקצר כתב שלעולם ראוי לחטט, אבל בחת"ס כתב¹⁶ שהבשר שנמצא בחורי השיניים נסרח ונמאס ואין שם בשר עליו¹⁷.
- אבל אם מסתפק האם כבר עברו שש שעות ממתי שאכל בשר, כתב ביד יהודה שמספק צריך להמתין דהוה דבשיל"מ, אבל מדברי המחבר משמע שרק בודאי צריך להמתין.

ד. מי שאכל בשר ואח"כ המשיך את סעודתו במאכלים אחרים.

1. האם ממתין שש שעות מתחלת סעודה הברשית, מסיום הסעודה, או משעה שגמר את אכילת הבשר בעצמו.
2. וכן האם מותר להתחיל סעודה חלבית תוך שש שעות ואת המוצרי חלב שבסעודה יאכל רק כשיגיע שש שעות. [דגול מרובה, ערוך השולחן].
3. בדגול מרובה כתב, שאפילו שגדר ההמתנה לחלק מהפוסקים היא מסעודה לחברתה, מ"מ זמן ההמתנה הוא לא בתחלת הסעודה הברשית ולא מסיומה, אלא מגמר אכילת הבשר עצמו, אפילו שממשיך לאכול מאכלים אחרים, אבל שעת הסעודה שאוכל בה חלבי נראה בדבריו שמאחר ומקור הדין נאמר על סעודה אחרית, צריך להמתין שש שעות עד תחלת הסעודה ולא עד מתי שאוכל בפועל גבינה, ואפי' שעדיין אינו אוכל גבינה, וצ"ע. אבל בערוך השולחן כתב שצריך להמתין שש שעות מסיום הסעודה הברשית.

ה. מי שגמר לאכול את הבשרי, ואח"כ המשיך לאכול מאכלים אחרים באותה צלחת מבלי לנקותה.

1. ממתי ממתין שש שעות.
2. וכן מי שבישל תפ"א בקדרה שהיתה מלוכלכת בשיירי בשר, האם צריך להמתין אחרי אכילת התפ"א שש שעות.

¹⁶ וכ"כ במנחת שלמה סימן נ' ע"ש

¹⁷ ומי שהקיא את הבשר תוך שש שעות וחזר ובלע עיין מג"א סימן תר"ח סק"א ויל"ע האם דומה לכאן.

3. והאם יש חילוק אם היה בתפוא"א ס' כנגד שיירי הבשר.

4. והאם מותר תוך ו' שעות מאכילת בשר לקנות משקאות מהמכונות שמוכרים בהם גם משקאות חלביים שעוברים באותם צינורות.

5. וכן אם בישראל בתוך מרק ירקות גם חתיכת שומן, פחות מס', או יותר, האם צריך להמתין אחריו ו' שעות.

[ש"ך סק"ט, שפ"ד שם, בית מאיר, רעק"א סק"ד, פ"ת סק"ז, יד יהודה ארוך סק"ה].

ה. ברמ"א [ס"ג] כתב, שתבשיל שנתבשל בקדירה של בשר, מותר לאכול אחריו גבינה, והקשה הש"ך [סק"ט] דאפילו לאכלו עם גבינה מותר מדין נ"ט בר נ"ט, ובש"ך ביאר את דברי הרמ"א דמיירי במאכל שנתבשל בכלי שהיה מלוכלך בבשר, וגם אחריו לא צריך להמתין ו' שעות, ובפ"ת [סק"ז] מבאר דבריו דמיירי באופן שאין במאכל ס' כנגד הטוח של הבשר המלוכלך בכלי.

ודן בפ"ת שאפשר שה"ה אם עירב בפועל ממשות מעט של בשר בתוך מאכל ואפי' שאין בו ס', מותר לאכול אחריו גבינה, ולדבריו יל"ע מה השיעור המגדירו למעט, ובהמשך כתב דאפשר שהש"ך מתיר רק בטוח שע"ג הכלי ולא כשיש ממשות של בשר.

אבל ביד יהודה [ארוך סק"ה] כתב שכונת הש"ך הוא לחלק בין היכא שהושם בכונה לבין כלי שלא הודח, ולהלכה ודאי שרק כשיש טוח של בשר ע"ג הכלי ואין כונתו כלל לאוכלו, בזה אפילו אם במאכל המתבשל בקדירה אין ס' כנגדו, לא צריך להמתין אחריו ו' שעות, אבל במכניס בכונה בעין של בשר לתוך מאכל, אפי' אם יש במאכל יותר מס' כנגדו צריך להמתין אחריו ו' שעות אטו אין בו ס'.

ויש לעיין האם ה"ה איפכא אחרי שאכל בשר האם יכול לאכול מאכל שהתבשל בקדירה שהיתה מלוכלכת עם בעין של גבינה, או שאחרי אכילת בשר בעין חמיר טפי.

אבל באליהו רבא [אור"ח סימן קע"ג] כתב שאפי' בטוח שע"ג הקדירה אם אין במאכל ס' כנגדו צריך להמתין אחריו, וכן בבית מאיר הקשה על הש"ך דממה נפשך אם יש ס' כנגדו נתבטל הבעין והוא כלא היה, ואם אין ס' כנגדו, אפילו בטוח הוה ממש כבעין של בשר ואסור, והרע"א שביאר באופן אחר את דברי הרמ"א יש לעיין האם כונתו לחלוק על דעת הש"ך.

לפי"ז כשאכל מאכל פרוה בצלחת מלוכלכת מבשר, לדעת הש"ך בפשטות גם אם אין בה ס' כנגד הבשר אין צריך להמתין, והבית מאיר והיד יהודה אוסרים, וכשהכניס להדיא חתיכת בשר גם לדעת הש"ך צריך להמתין, אבל בפ"ת דן לדעת הש"ך גם בכה"ג האם צריך להמתין, ולהיפך לשתות ממכונה שהצינורות מלוכלכים מחלב, יש לדון האם דומה להנ"ל.

ו. מי שבאמצע סעודה בשרית אכל בטעות חתיכת גבינה, או שתה חלב, מה יעשה כדי שיוכל להמשיך בסעודה הבשרית.

[משב"ז סק"ג, משנ"ב ס' תצ"ד סקט"ו].

ז. במשב"ז [סק"ג] מבואר שאפי' לדעת המחמירין שגם כדי לאכול בשר אחרי גבינה לא סגי בקינוח והדחה בלבד, אלא צריך גם ברכה אחרונה, מ"מ בכה"ג מותר לכתחילה לברך ברכה אחרונה כדי לאכול אחריו בשר, וא"כ יוכל לקנח ולהדיח ולברך ברכה אחרונה על הגבינה כדי שיוכל להמשיך לאכול בשר¹⁸, ובמ"ב [סימן תצ"ד סקט"ו] כתב שאחרי אכילת גבינה סגי בקינוח והדחה ואין צריך ברכה אחרונה¹⁹.

ז. מי שבישל צנון, בצל, או שאר דברים חריפים בקדרה בשרית.

1. האם צריך להמתין אחרי אכילתו שש שעות.

2. וכן מי שחתך צנון או בצל בסכין בשרי, האם צריך להמתין אחריו שש שעות.

3. וכן להיפך מי שחתך צנון או בצל בסכין חלבי, האם מותר לו לאכול תוך שש שעות מאכילת בשר.

[רעק"א סק"ד, בית מאיר, אשל אברהם ס' תצ"ד סק"ו, יד יהודה ארוך סק"ה]

ז. ברע"א [סק"ד] מבואר שאם בישראל מאכל חריף בקדירה בשרית, אפי' שבדבר חריף אין נ"ט בר נ"ט, ונחשב שבחריף עצמו יש בליעות של בשר בדרגה של טעם ראשון שאסור לאכלו עם מין ההפכי, מ"מ אינו נחשב כאכילת בשר לענין להמתין אחר אכילתו ו' שעות, וכ"כ הבית מאיר.

אבל בפמ"ג [אש"א אור"ח סימן תצ"ד סק"ו] כתב, שאחרי אכילת בשר אסור לאכול מאכל חריף שחתכו אותו בסכין חלבי, אלא שאפשר דלא פליגי שרק אחרי אכילת בשר בעין אסור לאכול מאכל חריף הבלוע בו חלב, אבל דבר חריף שנחתך או התבשל בבשר, אינו נחשב לאכילת בשר שיצטרכו להמתין אחריו ו' שעות, וכעין סברא זו כתב היד יהודה [ארוך סק"ה], וצ"ע.

ח. בישראל תפוא"א עם בשר.

1. אכל רק את התפוא"א, האם מותר לו אח"כ לאכול גבינה.

¹⁸ עיין דעת קדושים סק"ב, ובכף החיים סק"ה, ול"ע.

¹⁹ ואם תוך שש שעות בירך על מאכל חלבי, ונזכר שהוא צרי, עיין שדי חמוד אסיפת דינים כ"ח י"ב.

2. והאם אחרי שאכל את התפוח מותר לו לאכול את החלק התחתון של הפיצה בלי הגבינה הצהובה, או את חלק התחתון של עוגת גבינה בלי הגבינה.

3. וכן האם יכול לאכול אחרי התפוח, אורז שהתבשל עם גבינה.

4. וכן אם טיגנו צ'פס עם שמן שטיגנו בו לפני כן שניצלם, האם צריך להמתין אחרי אכילת הצ'פס ו' שעות.

5. וכן קוגל תפוח שנאפה ביחד עם בשר בתנור אחד, או שהניח את הקוגל לחממו ע"ג סיר בשרי פתוח, האם צריך להמתין אחרי ו' שעות.

[ס"ג רמ"א, רע"א, חכמ"א כלל מ' סק"ג, משב"ז סק"ה, רע"א סי' צ"ב על הרמ"א ס"ח, אשל אברהם מבוטשאטש].

ת. לאכול גבינה בעין אחרי אכילת תבשיל של בשר לדעת המחבר מותר אחרי נטילה, ולדעת הרמ"א דינו כאכילת גבינה אחרי בשר, וממילא לאכול גבינה תוך ו' שעות מאכילת תפוח שנתבשלו ביחד עם בשר, הרי זה כאכילת גבינה אחרי תבשיל של בשר, אבל לאכול רק את החלק התחתון של הפיצה, וכן לאכול רק את הבצק של העוגת גבינה וכדו', הרי זה כאכילת תבשיל של גבינה אחרי תבשיל של בשר, שלדעת המהרש"ל הביאו הרע"א [סק"ג] גם בזה צריך להמתין ו' שעות, אבל בחכמ"א [כלל מ' דין י"ג] סתם להחמיר רק על גבינה ממש, וכלישנא דהרמ"א, ובמשב"ז [סק"ה] כתב שהמחמיר להחשיב מרק כבשר תע"ב, משמע שגם לדין יש נפק"מ וחילוק בין בשר ותבשיל, ולדעת המהרש"ל שגם תבשיל של גבינה אסור לאכול אחרי תבשיל של בשר א"כ לדין אין נפק"מ בזה.

וצ"פ שבישלו אותו בשמן שטיגנו בו לפני כן שניצל, לכאורה יש לו דין מרק צלול שנחלקו [כמבואר בט"ז סק"ה] האם דינו כבשר או לא, וע"ז כתב המשב"ז שהמחמיר תע"ב, אלא שיש לעיין דאפשר שכל מה שמחמירים להמתין גם אחרי אכילת מרק צלול זה רק אם אוכל את המרק הצלול בעצמו, אבל אם א"כ בישל באותו מרק צלול מאכל אחר ואכל רק את המאכל השני, שזה כבר טעם שני באוכלין, אפשר שלא החמירו, ולפי זה הצ"פ שטיגנו אותו בשמן שלפני כן טיגנו בו שניצל, שהוא כבר טעם שני של בשר, אפשר דקיל טפי, ולכונ"ע לא צריך להמתין אחרי ו' שעות וצ"ע.

ואם חיממו קוגל ביחד עם בשר באותו תנור, או שהניחו לחמם תבנית קוגל ע"ג סיר בשרי, שהזיעה של הבשר נכנס ישר לתוך התבנית של הקוגל [וחמיר טפי כשמניחו ע"ג הבשר ממש וסותמו מכל צד, כמבואר ברע"א בסימן צ"ב] באשל אברהם [בוטשאטש] כתב שמעיקר הדין זיעה לא חשיב כבשר ואין צריך להמתין אחרי. אלא דמ"מ המחמיר תע"ב.

ט. מי שעושה קידוש בשבת ואוכל מזונות, חלקם חלביים או שרוצה לשתות קפה עם חלב.

1. מה יעשה כדי שיוכל לאכול אח"כ סעודת שבת.

2. ומה הדין אם אכל בקידוש גם גבינה צהובה.

3. והאם יש מקום להחמיר להמתין אחרי אכילת גבינה רגילה.

4. והאם מותר לו לכתחילה לברך ברכה אחרונה כדי שיוכל לאכול אח"כ את הסעודת שבת.

5. האם יש הבדל אם יש לו בסעודה רק בשר עוף או בשר בהמה.

[ס"ב רמ"א, ש"ך סקט"ז-י"ז, מ"ב סי' תצ"ד סקט"ז, משב"ז סק"ג, שפ"ד סקט"ז].

ט. ברמ"א [ס"ב] מבואר שטוב להחמיר אחרי גבינה קשה כמו בגבינה אחרי בשר, ובש"ך [סקט"ז] מבואר שגם המחמירין כדברי הזהור להמתין אחרי גבינה קשה, מ"מ זה רק כדי שלא יחשב שעתא חדא, ולכן די להמתין שעה אחת, מלבד ברכה אחרונה. וכן מבואר בביאור הגר"א [סק"ו וסק"א] שלדעת הזהור בין לאכול בשר אחרי גבינה ובין לאכול גבינה אחרי בשר בהמתנת שעה אחת סגי, וזהו מקורו של הרמ"א [בס"א] שהמנהג להמתין אחרי בשר רק שעה אחת, וכל המקור להמתין אחרי גבינה הוא מהזהור, וממילא יותר משעה אחת אין צריך להמתין, אלא שאם זה כל המקור א"כ אין חילוק בין גבינה קשה לרכה.

אבל בשפ"ד [סקט"ז] מבואר שגם מצד הזהור יש להמתין אפילו אחרי גבינה רכה ו' שעות, אלא שאין נוהגים כן, אלא שמ"מ כתב שלאכילת בשר עוף אין צריך להמתין אפי' לדעת הזהור, דלא כמש"כ הבי"ב באו"ח סימן קע"ג.

ומ"מ כתב הרמ"א וכ"כ הש"ך [סק"ז] שטוב להחמיר, ובשפ"ד ביאר כונתו רק על אחרי גבינה קשה שבזה חוץ מלהחמיר מצד הזהור צריך גם להחמיר שעד שש שעות נחשב עדין לגבינה, וזה רק בגבינה קשה, ובמ"ב [סימן תצ"ד סקט"ז] כתב שאחרי גבינה קשה צריך להפסיק בברכת המזון ולהמתין ו' שעות, ואחרי גבינה רכה בקינוח והדחה סגי ואין צריך אפי' להפסיק בברכת המזון.

ובמשב"ז [סק"ג] כתב שגם מי שמחמיר ע"ע לברך ברכה אחרונה, מ"מ בזה מותר לכתחילה לברך ברכה אחרונה כדי שיוכל לאכול אחרי בשר²⁰.

י. מי שאוכל פיצה או פרוסות לחם מרוחות בגבינה וכדו' ולפעמים מניחם ישירות על המפה.

1. רוצה להפוך את המפה ולהניח עליו שניצל חם וכדו', האם מותר לו.

2. ואם תמיד מקפיד להניח את כל מאכליו רק בתוך צלחות, האם יכול לאכול אותם על אותו מפה.

²⁰ לענין אכילת ויטמינים המכילים מוצלי בשר, לאחר אכילת גבינה קשה, וביחד, עיין אגרו"מ יור"ד ח"ב סימן כ"ו.

3. וכן אם עשה קידוש ואכל עוגה חלבית וכדו' על צד אחד של המפה, האם צריך להחליף את המפה, או יכול לאכול את הסעודה בצד השני של המפה.

4. והאם יש הבדל אם הניח את העוגה החלבית בתוך צלחת או הניחה על השולחן.
[ס"ד, פ"ת סק"ח, יד אפרים, יד אברהם].

ג. מבואר בשו"ע [ס"ד] שאין לאכול חלבי ובשרי על אותה מפה, ומ"מ כתב בפ"ת [סק"ח] שאם לא אוכלים ממש על המפה אלא בתוך צלחות, מספיק שיהפוך את המפה, כלומר שאם הרגילות להניח פיצה, או שניצלים ישירות על המפה, גם אם יהפוך את המפה אסור לאכול עליה, אבל אם הרגילות להניחם בתוך צלחות, מ"מ להניח על אותו מקום במפה אסור אבל אם יהפוך את המפה מותר, וביד אברהם כתב שבמפה ארוכה, גם אם אוכל בצד השני של המפה נחשב כמפה אחרת ומותר.

יא. מי שסובל מצרבות וכדו'.

1. כמה זמן צריך להמתין אחרי אכילת בשר כדי שיוכל לשתות חלב.

2. וכיצד ינהג כדי שיוכל לשתות חלב.

3. והאם מותר לו לברך ברכה אחרונה על אכילת הבשר כדי שיוכל לשתות חלב.

[יד אפרים, פ"ת סק"ג, ש"ך סק"ז, משב"ז סק"ב, חכמ"א כלל מ' סק"ג, משב"ז סק"ג].

יא. ביד אפרים כתב שבמקום חולי ומיחוש יש להקל כהפ"ח להמתין ו' שעות זמניות, ובחכמ"א כתב שלצורך חולה קצת יש להתיר אפי' אם אכל בשר בהמה שיחטט בשיניו וימתין שעה אחת לאחר ברכת המזון, [וכ"כ בנדחי ישראל ל"ג ס"ו] ובחיי אדם [כלל קכ"ז דין י'] כתב, שמי שנוהג להמתין שש שעות ועכשיו מחמת חולשתו רוצה לנהוג כהמקילין איזה שעות, מהני לזה התרה²¹.

ובפ"ת הביא מהחת"ס שבמקום חולי היקל במי חלב שאיסורו רק מדרבנן, ובפשטות צריך גם ברכה אחרונה²². ובכה"ג לכאורה גם יהיה מותר לברך ע"ד לשתות אח"כ חלב, מאחר וסומכים בזה על הסוברים שסגי בשעה אחת.

אלא שבמשב"ז כתב שלדין שבין כך ממתנים ו' שעות אין נפק"מ באיסור לברך ע"ד לאכול גבינה, ואם לצורך חולה מותר, א"כ גם לדין נפק"מ וצ"ע.

ולדעת המשב"ז לכאורה צריך לפחות גם קינוח והדחה, כמו מי שמקל בהמתנה שעה אחת, אבל לדעת הש"ך, הנוהגים בהמתנת שעה אחת אינם צריכים קינוח והדחה, וכ"כ החכמ"א כלל מ' סק"ג.

יב. מי שנמצא במקום זר ויש לו רק סכין אחד.

1. האם יש לו עצה לחתוך בזה גם בשר וגם גבינה.

2. וכן אם יש לו רק סכין בשרי האם יש לו אפשרות לחתוך בו לחם כדי לאכול עם גבינה.

3. ואם אין לו סכין כלל, ויש רק סכין של מי שאינו שומר כשרות שנמצא ע"י, האם יש לו תקנה להשתמש בזה.

4. ומה הדין בכל זה בדיעבד אם כבר חתך עם אותו סכין.

[ס"ד, ט"ז סק"ז, נקוה"כ, משב"ז שם, ש"ך סק"ב, שפ"ד שם, רע"א סק"ה, חכמ"א כלל מ' סק"ד, וכלל מ"ט סק"ט].

יב. מבואר בשו"ע [ס"ד] שלכתחילה אסור לא רק לחתוך גבינה עם סכין בשרי, אלא גם אסור לחתוך בסכין בשרי לחם שאוכלים עם גבינה, וברמ"א כתב שעי' נעיצה מותר, לדעת הט"ז [סק"ו-ז] מש"כ הרמ"א להצריך נעיצה זה רק להתיר לחתוך גבינה בסכין של בשר, ומצד המנהג גם נעיצה לא מהני, אבל לחתוך לחם בסכין של בשר מותר לכתחילה ע"י קינוח בלבד, אבל לדעת הש"ך, [סק"ב] הפמ"ג [משב"ז שם] והרע"א [סק"ה], לכתחילה גם לחתוך לחם בסכין של בשר צריך נעיצה ולא סגי בקינוח, ומצד המנהג גם בזה לא משתמשים כלל, ובשעת הדחק שאין לו אחר נעיצה מהני, ובשפ"ד [סק"ב] כתב שבשעת הדחק שמהני שנעיצה זה רק לחתוך בו לחם שרוצה לאכלו עם גבינה, אבל לא לחתוך גבינה עצמה. וברע"א כתב שהטעם שאסור הוא מפני הטוח של בעין שנשאר עליו וא"כ אפילו בדיעבד אם חתכו צריך לאסור.

כל זה בסכין בשרי וחלבי דמחמת הרגילות יש יותר לחשוש, אבל בסכין של איסור מהני נעיצה לכתחילה וקיל בזה טפי מסכין כשר, [כ"כ בשפ"ד שם]. אבל בחכמ"א פסק כהט"ז²³.

יג. בערב שבועות וכדו'.

1. האם מותר באותו זמן להכין את הבישולים הבשריים והחלביים.

2. וכן האם מותר לבשל מאכלים בשרים ובאותו זמן להאכיל ילדים חלבי.

[ס"ד, ש"ך סק"א, ביאור הגר"א סק"ז, חכמ"א כלל מ' סק"ג].

²¹ לענין יולדת עיין שלמת חיים סימן רפ"ו, ונגדר חולה כחז שס שאם לריכה לכן.

²² עיין שצט הלוי ח"ב סימן ל"ב.

²³ לענין סקוטש-ברייט אס מהני כנעילה עיין מש"כ בזה בספר דבר חריף בסוף הספר בסימן י"ח, ובסימן ע"ח אות ה' הוכיח דעיקרו דלא מועיל במקום נעילה.

יג. לדעת הרמ"א [ס"ד] שמש אינו צריך נטילה, דלא גזרו נטילה רק על מי שאוכל, אבל הש"ך [סקכ"א] חולק עליו דכל נוגע במאכל צריך נטילה, ולכן אשה שמתעסקת בבישולים ומאכילה ילדים חלבי, או מבשלת גם מאכלים חלבים, צריכה להקפיד ליטול ידיה בין זה לזה, וכ"כ להלכה החכמ"א [כלל מ' סק"ג].

יד. מי שאוכל לבן או גבינה עם כפית, או שתה חלב בכוס.

1. האם צריך לרחוץ ידיו לפני שאוכל בשרי.

2. וכן מי שאחרי חלבי אוכל בשר עם מזלג, האם צריך ליטול ידיו.

[שפ"ד סק"כ, רש"ש חולין ק"ג ע"ב].

יד. בפר"ח כתב שאם אוכל את הבשר עם מזלג אינו צריך להדיח ידיו תחלה, ובשפ"ד [סקכ"כ] כתב שראוי להחמיר כשאין בו טורח ונפק"מ כשהוא בדרך וכדו'. ובשורת חלב בכוס ברש"ש [חולין ק"ג ע"ב] כתב שאין צריך אחריו הדחה, אבל בבדי השולחן [סקמ"ג] הביא דבאו"ה מבואר שצריך להדיח ידיו.

סימן צ"ז

א. אפו עוגות או עוגיות, מרחו אותם עם שוקולד חלבי שהומס.

ב. 1. האם הם מותרים באכילה.

2. וכן חלה שהניחו אותה לחמם ע"ג הקדרה של הטשולנט, האם מותרת באכילה.

3. והאם יש הבדל אם רגיל לאכול חלבי בסעודה ג', או לא, וכן האם יש הבדל בין אם רגיל לאכול חלה במלוה מלכה, או לא.

4. וכן מי שאפה ביום חמישי חלות לשבת בתבנית בשרית, או שאפה בער"ה חלות בתבנית בשרית ליומים של ר"ה, האם החלות מותרות באכילה.

5. וכן שוקולד שהמיסו אותו בקדרה בשרית כדי למורחו על עוגה, האם העוגה מותרת באכילה.

6. וכן מי שעשה בצק לחלות, סופגניות וכדו', עם מים שהוחמו בקדרה חלבית ב"י, האם מותר באכילה.

[ס"א, רמ"א, ט"ז סק"ב, ש"ך סק"ב, שפ"ד שם, פ"ת סק"ד-ה, חכמ"א כלל מ"ח דין ב', וכלל נ' דין א', בינת אדם נ', יד יהודה ארוך סק"ח, משב"ז סק"ב, וסק"ד, חמודי דניאל הלכות בב"ח סוף אות י"ד].

א. במחבר [ס"א] מבואר שעיסה שלשו אותה בחלב אסורה באכילה אפילו בפני עצמה, גזירה שמא יאכלנו עם בשר, וברמ"א מבואר שאם אפו פשטיד"א שיש בו שומן ביחד עם פת בתנור, וזו מהשומן תחתיו, דינו כנילוש עמו, ובט"ז [סק"ב], ובש"ך [סק"ב], מבואר שאם ודאי שזב מהשומן בתנור, אפי' שלא זב מתחת הפת ממש, גם נאסר הפת באכילה, מוכח מדבריהם שאפילו שגם על דבר שלא נאפה עם הבשר ממש אלא רק נבלע בו מחמת שזב תחתיו וכדו' יש גם את הגזירה של נילוש עמו.

ובסימן ק"ה [ש"ך סקכ"ב-כ"ג, ועוד] מבואר שמאכל הבלוע בכלי, מבלע מהכלי למאכל רק בשיעור כדי קליפה, וא"כ מוכח כאן שגם פת שנבלע בו חלב או בשר רק בכדי קליפה שלו, דינו כנילוש עמו שאסור באכילה²⁴, לפי"ז גם אם רק מרחו את העוגיות {לפחות בשעת האפיה} עם שוקולד חלבי, אסור לאוכלו ואפי' בפנ"ע. וכן בלינצ'ס שטינגם במחבת עם חמאה יש בו בליעות לפחות בשיעור כד"ק ודינו כנילוש עמו.

ולהמבואר בט"ז והש"ך, שגם אם לא זב ממש מתחת לפת, אלא רק זב מהשומן בתנור ומהתנור עברו הבליות לפת, אוסרים את הפת, א"כ מבואר שלא רק בליעה של בעין שנבלע בפת דינו כנילוש עמו, אלא גם בנ"ט בר נ"ט נחשב כנילוש עמו, דהרי השומן נבלע בתנור וממנו לפת, אלא שהקשו האחרונים דהרי כל נ"ט בר נ"ט כגון פת שנאפתה בתבנית בשרית לדעת המחבר מותר אפילו לכתחילה לערבו ולאכלו עם גבינה וכדו', וגם לדעת הרמ"א בדיעבד מיהת אם עירבו בגבינה מותר באכילה, וא"כ איך שייך לאסור לאכול אפילו בפני עצמו פת שיש בו רק בליעות של מין מסויים בדרגה של נ"ט בר נ"ט, ולכן כתבו חלק מהאחרונים [כמבואר בפ"ת סק"ד] דמאחר ומיירי שבשעת הבישול עצמו נבלע השומן בתנור וממנו עבר לפת, כל שהוא בדרך ושעת בישול עצמו אינו נחשב כנ"ט בר נ"ט, והרי זה כנבלע מיד ממה שזב לתוך הפת.

ולדבריהם חלות שנאפו בתבנית שלפני כן אפו בה עוף, מאחר ונחשב רק לנ"ט בר נ"ט החלות מותרות, וכן סופגניות שלשו אותם עם מים שהוחמו בכלי חלבי אפילו שבלוע בסופגניות נ"ט שני של חלב ואסור לאוכלם עם בשר, מ"מ מאחר והוא רק נ"ט בר נ"ט, לא נאמר בו דין פת שנילוש עמו, ולאכלו בפני עצמו מותר, אבל אם הניחו חלה לחמם ע"ג הסיר של הטשולנט, מאחר והוא שעת בישול עצמו לדעת הסוברים שאינו נחשב לנ"ט בר נ"ט נאסר באכילה.

וכן מבואר במשב"ז [סק"ד] שרק עם המין ההפכי אסור לאוכלו ככל נ"ט בר נ"ט לכתחילה, אבל עם אותו המין עצמו מותר, {אמנם אפשר ששם מיירי באופן שלא ידע שבלוע בו מהמין השני כדי שלא יסתור עצמו מהשפ"ד וכדלהלן}.

אבל בשפ"ד [סק"ב] חולק וסובר שגם בליעות שנבלעו בכלי בשעת הבישול עצמו, ומהכלי עברו למאכל, נחשב רק לנ"ט בר נ"ט, ומ"מ אפילו שכל נ"ט בר נ"ט לפחות בדיעבד אם עירבו אותו עם המין ההפכי מותר באכילה, מאחר שקיי"ל²⁵ בכל נ"ט בר נ"ט שאם בישל לכתחילה בכלי של מין אחד על דעת לערבו במין ההפכי, נחשב כמבטל איסור

²⁴ בחמודי דניאל תעריכות ד' דין ל"ז כתב שבאופן שכלל המונח תחתיו הוא עם רוטב מכליע כדלו ודבריו צ"ה"ג נאסר כל הפת, וא"כ"מ.

²⁵ לדעת הפמ"ג סימן ז"ה שפ"ד סק"ג, ללא כהפ"ח ועוד.

ונאסר אפילו בדיעבד, סתם פת מאחר שהרגילות לאוכלו עם בשר ועם חלב, נחשב שאפה את הפת לכתחילה על דעת לאוכלו עם המין ההפכי, שגם בנ"ט בר נ"ט זה נאסר בדיעבד, ולכן לא רק עם המין ההפכי נאסר בדיעבד אלא אפי' עם אותו המין עצמו אסור לאוכלו.

ולדבריו, אם אפה חלות בתבנית שלפני"כ אפו בה עוף, החלה אסורה לאכילה אפי' בפנ"ע, וכן חלה הניחו על הסיר של הטשולנט, מאחר וסתם פת נחשב שנעשה ע"ד לאכול עם שתייה, נאסר לגמרי באכילה, וכן שוקולד שכדי למרוח אותו על העוגה הפשירו אותו בסיר בשרי, מאחר והרגילות הוא לאכול ביחד עם קפה, נחשב שנעשה על דעת לאכול במין ההפכי, ונאסר לאכול אפילו לעצמו, וכ"ש אם עשו בצק לסופגניות חלביות עם מים שנילושו בכלי בשרי, גם אם בסוף עשה מהם סופגניות פרוה, אסורים גם כמו שהם לעצמם באכילה.

ואפי' שכל נ"ט בר נ"ט בדיעבד מותר, וכ"ש כאן שלא עירבו אותו ממש עם המין ההפכי, מאחר והרגילות לאוכלו עם המין ההפכי, נחשב שנעשה על דעת כן, ודינו שיהיה נ"ט בר נ"ט שנעשה על דעת לאכול עם המין ההפכי שאסור. אלא שעדיין צ"ב שגם לדבריו שכשעושה נ"ט בר נ"ט לכתחילה ע"ד לאכול במין ההפכי נאסר לגמרי כל הטעם דנחשב כמבטל איסור לכתחילה וא"כ הוא לא יותר חמור ממבטל איסור שרק במזיד כלומר שידע שאסור לעשות כן ועשה נאסר, אבל לא ידע שיש איסור בדבר לא יאסר.

ובחכמ"א כלל נ' דין א' כתב שאם זב לא תחת הפת ממש בהפס"מ מותר לאכול בפנ"ע, דמאחר והוא נ"ט בר נ"ט אין לדמותו לנילוש עמו, ולכאורה כונתו כהשפ"ד דמאחר וזה פת וסתמא נחשב שנאפה ע"ד לאכול עם חלב ועם בשר לכן נחשב לנילוש עמו, דאל"כ מאי גרע מנ"ט בר נ"ט שבדיעבד מיהת לכו"ע מותר, וכן נראה להדיא בבית אדם נ', וצ"ע.

אבל בכלל מ"ח דין ב' כתב שבצק שנילוש במים שהוחמו בקדירה של בשר, אסור לכתחילה לאוכלו עם חלב, אבל לאכול בפנ"ע משמע שמותר, ואפשר ששם מיירי כשיחמם בסתם ורק אח"כ נמלך לעשות עמו בצק, או שכשיחמם המים לא ידע שזה קדירה שהוחם בה קודם בשר, וצ"ע.

ובחמודי דניאל [הלכות בב"ח אות י"ד] כתב שאסור לחמם מים בקדירה של בשר כדי ללוש בו פת לאוכלו עם בשר, דהחשש בפת שמא יאכלנו עם חלב נחשב לודאי.

אלא שגם אם נגדיר את החלה שנאפתה בתבנית בשרית או שחיממו אותה ע"ג הסיר של הטשולנט כנילוש עמו, מ"מ רק לדעת המחבר שההיתר של נילוש עמו בשיעור מועט הוא רק כדי שיעור של אכילה אחת יאסר, אבל לדעת הרמ"א שכל דבר שנאכל ליומו נחשב שיעור מועט שמותר ללושו בחלב, ה"ה חלות של שבת אפילו שנהיו ממש בשרי מותרים באכילה.

אלא שלפנ"ז יצא שאם אפו את החלות בתבנית בשרית ביום ה', או שאפו חלות בתבנית בשרית ליומים של ר"ה, או עשה לחמניות חלביות בער"ש שלפני שבועות, מאחר ואינו ליומו נאסר, דמאחר וכל מעלת ליומו הוא שלא ישכח ויבוא לאכול במין ההפכי, צריך שבאמת יאכלנו ליומו ולא מהני מה שבעצם הוא שיעור מועט ויאסר. [וכן מבואר להדיא בחמודי דניאל בב"ח י"ב, ובנפש חיה יור"ד ל"ו]

וביד יהודה [ארוך סק"ח] כתב שאפי' שמוכח שדעת הרמ"א שכל ליומו נחשב מועט, מ"מ מאחר והחלות לפעמים נשארות ליום א' או ב', וגם לפעמים אוכלים אותן עם חלבי בסעודה ג', לכן אסור ללושו עם שומן, ולדבריו מי שרגיל לאכול חלבי בסעודה שלישית או שרגיל להשתמש בחלות גם אחרי שבת, חלות שנאפו בתבנית בשרית בת יומא, או אפילו אם רק הניחו לחמם אותם ע"ג הסיר של הטשולנט, יאסרו לגמרי באכילה, אלא שדבריו צ"ב דכל הטעם שליומו מותר הוא דלזמן מועט לא חיישינן שמא ישכח ויבוא לאכול עם המין ההפכי, וא"כ מה בכך שרגיל לאכול חלבי בסעודה ג', {ואולי כונתו בצירוף שרגילים גם להשאירם ליום א' וממילא נאסר גם ליומו ואינו נראה}.

ג. זוג צעיר שיש להם רק סכין פרוה, חתכו איתו בשר חם.

1. האם מותר להם להמשיך להחזיק את הסכין בבית ללא הגעלה.
2. וכן מי שיש לו רק קדרה אחת פרוה, בישלו בה בטעות בשר, האם מותר לו להחזיק את הקדרה בבית.
3. וכן מי שיש לו מטחנה פרוה, וטחנו בו בטעות בשר חם, או טחנו בו קציצות בשר המעורבות בבצל ושום, האם מותר לו להמשיך להחזיק את המטחנה בבית.

[ט"ז סק"א, משב"ז שם, חו"ד ביאורים סק"א, חכמ"א כלל נ' ס"ז].

ב בט"ז [סק"א] מבואר שלא רק בלחם נאמר הגזירה שמא יבוא לאכול עם מין ההפכי, אלא גם מדוכה, דהיינו מי שאין לו מדוכה מיוחדת לבשרי אלא שבטעות הפרוה נהיה בשרי, המדוכה נאסרת בשימוש אפי' לבשרי, שמא ישתמש בו למאכל שיאכל עם חלבי.

ובמשב"ז [סק"א] כתב שכל האיסור הוא רק אם אין לו עוד מדוכה אחרת לחלבי. ומ"מ מבואר בדבריו [וכן ביאר דבריו בהגהות מהרש"ק] שכל דינו של הט"ז שאוסר, זה רק במדוכה שדכו בה דבר חריף עם בשר, שנבלע בו הבשר ביחד עם החריף, אבל קדרה פרוה שבישלו בה בטעות בשר, מאחר וגם אם ישתמש בה אח"כ למאכל שיאכל בחלב זה יהיה רק נטל"פ, מותר.

ולדבריו לכאורה ה"ה סכין פרוה שחתכו בו בשר חם, גם לדעת הט"ז הסכין מותר בשימוש, אבל אם טחנו במטחנה בשר ביחד עם בצל או שום, ואין להם עוד מטחנה, אסור יותר להשתמש במטחנה כלל, אבל אם רק טחנו בו בשר חם גם אם אין להם עוד מטחנה מותר להמשיך ולהשתמש במטחנה,

אבל הפר"ח [סק"א], החו"ד ביאורים [סק"א], והחכמ"א [כלל נ' ס"ז] חולקים לגמרי על דינו של הט"ז וסוברים שרק בפת נאמרה גזירה זו. ולא בדברים אחרים, [ועיין להלן תשובה ה'], ובשד"ח הביא מהשו"מ שהביא חבל פוסקים שאפילו נרות שעל השולחן שיש לחוש שיטף לתוך מאכל אסור לעשות של חלב ללא היכר.

ג. נשפך כוס חלב על ככר לחם.

1. האם הלחם מותר באכילה.
 2. האם יכול לחלקו לכמה שכנים.
 3. והאם יכול לטעום את הלחם אם יש בו טעם חלב.
 4. ומה הדין אם טחן את הלחם עירב אותו בתוך קוגל או לתוך מאכלים אחרים ואינו ניכר.
 5. ומה הדין אם נתערב לו לחם זה בין כמה לחמים אחרים.
- [חו"ד ביאורים סק"א, סק"ו, וסק"ד, שפ"ד סק"א, יד יהודה ארוך סק"ג, סק"ד, וסק"ה, חכמ"א כלל נ' דין ד', משב"ז סק"א, פ"ת סק"ו].

ג. בחו"ד [ביאורים סק"ו] מבואר, [וכ"כ היד יהודה ארוך סק"ג] שהדין של פת שנילוש עמו שנאסר, זה לא רק אם נילוש בשעת האפיה עצמה אלא גם אם רק אחרי האפיה נתערב בו חלב וכדו' נאמר הדין של נילוש עמו, וביותר שלדעת החו"ד באופן כזה שנשפך חלב וכדו' שלא בשעת האפיה לא יועיל ס', מאחר ואינו מתפשט בשוה. ומ"מ כתב ביד יהודה [ארוך סק"ג] שבאופן זה שלא נתערב בו בשעת האפיה אלא רק אח"כ, וגם לא נעשה ע"י אדם ואפי' לא נעשה בשוגג, אלא מאליו נשפך וזב תחתיו, אפילו שבכל מקום פת שכבר נילוש בחלב לא מהני שאח"כ יחלקנו לכמה אנשים ויהיה לכל אחד שיעור מועט, דבשעה שנאפה עם חלב כבר נהיה לחתיכת איסור, באופן שנבלע בפת רק אחרי האפיה לא נהיה לחתיכת איסור אלא שכל האיסור שלו הוא כי יש בו החשש שמא יאכלנו עם המין ההפכי, וגם נעשה בשוגג שאין מקום לקונסו ולאסור, ולכן מועיל שיחלקו אח"כ לכמה שכנים. וכ"כ החכמ"א [כלל נ' ס"ה] אלא שבדבריו נראה לכאורה שבאופן שזב מאליו תחתיו, גם אם זב בשעת האפיה עצמה מהני שיחלקו לכמה אנשים שלכל אחד יהיה שיעור מועט.

וטעימה לראות האם נרגש טעמו, באופן שנילוש עמו ממש, בחו"ד [ביאורים סק"ו] מבואר שלא מהני, וכ"כ הפלית [סק"א] אבל בחכמ"א [הנ"ל] מבואר שמהני, ובבינת אדם [נ'] חילק שאם עירב בכונה לא מהני שיטעמו אח"כ לראות האם יש בו טעם חלב, דעצם העירוב הוא כעין מבטל איסור בידים שנאסר, אבל אם נתערב מאליו מהני טעימה להתירו. ובמשב"ז [סק"ב] כתב שאם עירב בכונה נחשב כמבטל איסור ואפילו יש ס' כנגדו אסור, אבל אם נתערב מאליו אם יש ס' מותר וכן טעימה מהני.

ואם נתערב הפת במאכלים אחרים שאינם מינם, בחו"ד [ביאורים סק"ב] כתב שבטל ברוב, וביד יהודה [ארוך סק"ה] הביא מהלבוש ש"א שדינו ככל שאר איסורים שלא בטיל ברוב, ומסיק שלא גרע מפת עכ"ס וגבינה שלהם שבטילה ברוב, וגם א"א לחשיבו לדבר שאסור מחמת עצמו שמחמת כך יחשב לחתיכה הראויה להתכבד שלא יתבטל. אמנם אם נתערב בפת אחר ביד יהודה [ארוך סק"ד] הביא מהלבוש ש"א שפ"ת מועט שמותר לאוכלו בפני עצמו, כשנתערב באחרים נהפך לפת מרובה ונאסר אבל היד יהודה חולק עליו, וכתב שאם בכל התערובת יש ס' כנגד הבשר הבלוע באותו פת הכל מותר, אבל אם אין בהכל ס' כנגדו, נחשב כאילו הכל נילוש עם הבשר, אבל מ"מ קיל מנילוש עמו, ובזה יועיל אם יחלקו אח"כ לכמה אנשים.

ד. מי שעשה סופגניות חלביות, האם הן מותרות באכילה.

1. האם יש הבדל איזה כמות סופגניות עשה.
2. אם עשה כמות גדולה למסיבה של היום, האם מותר. באכילה.
3. האם מותר לו להכין את זה למסיבה של מחר.
4. אם עשה כמות גדולה לעצמו, האם יכול להביא את זה לאיזה שמחה או מסיבה שודאי יאכלו את הכל היום.
5. וכן מי שאוכל בשבועות חלבי, האם מותר לו לאפות חלות משוחים בחמאה, לצורך זה.
6. אם נזכר כשזה עדין בצק, האם יכול להוסיף כמות בצק או חומרים כדי שיהיה בהם ס' כנגד החמאה, או להחליט שאח"כ יחלק את זה לשכנים.

[ס"א, שפ"ד סק"א, חו"ד חידושים סק"ד, יד יהודה קצר סק"ב, וסק"ד, חמודי דניאל בב"ח י"ב, פ"ת סק"ג].

ז. לדעת המחבר [ס"א] השיעור שפת שנילוש בחלב מותר הוא רק כדי אכילה אחת, אבל לדעת הרמ"א כל שעושהו ליומו נחשב כדבר מועט ומותר, והכמות של ליומו נמדד לפי כמות האנשים שלהם הוא מכין שיאכלו באותו יום, בין אם מכין לעצמו ובין אם מכין למסיבה וכדו', והטעם הוא מפני שכל שמכין לאותו יום לא חיישינו שמא ישכח. [כמבואר בשפ"ד סק"א, ובחו"ד חידושים סק"ד] ולכאורה גם לדעת המחבר של שיעור סעודה אחת תלוי לכמה אנשים הוא מכין.

ולפי"ז להכין סופגניות חלביות וכדו' לדעת המחבר מותר רק בשיעור כדי אכילה אחת, אבל לדעת הרמ"א מותר להכין כמות שצריך לאותו יום, בין לצורך עצמו או שמכין לצורך מסיבה וכדו'.

אמנם גם אם צריך להכין כמות גדולה של סופגניות חלביות לצורך מסיבה וכדו' כל ההיתר הוא רק אם מכינים אותו באותו יום ממש מותר, אבל להכין לצורך מסיבה של מחר, אסור, וכן מי שאופה חלות חלביות לצורך סעודה של חג השבועות, מותר לו לאפות אותם רק בערב יו"ט ולא יום קודם, וכן בחו"ל יהיה אסור לאפות ליומים של שבועות בערב יו"ט כי אינו ליומו [וכן מבואר להדיא בחמודי דניאל בב"ח י"ב, ובנפש חיה יור"ד ל"ו].

ואם עשה הרבה סופגניות לא יועיל שאח"כ יחלקו להרבה אנשים כ"כ החו"ד [חידושים סק"ה] והשפ"ד [סק"א] דמאחר וכבר חל עליו איסור נעשה נבילה, דלא כהפליתי [סק"א] וכן אם יעשה אח"כ היכר וסימן לא יועיל כי כבר נהיה לחתיכה של איסור [חמודי דניאל תערובת י"ח].²⁶

אמנם אפשר שסופגניות חלביות וכן עוגה חלבית, מאחר ואין הרגילות שלהם לאוכלם עם בשר, אלא להיפך הדרך שלו הוא לשנות עמו קפה, אין עליו כלל דין פת שנילוש עמו וכמו שנתבאר בתשובה הבאה.

אבל אם נזכר בעודו בצק, מאחר וזה עדיין לא נאפה ועדיין יכול לכתחילה לאפות אותו ע"י שינוי, א"א להחשיבו עדיין לאיסור, ולכן יועיל שיוסיף בו חומרים כדי שיהיה יותר מס', או שיאפנו על דעת לחלקו להרבה אנשים. [כ"כ ביד יהודה קצר סק"ד].

ה. מיני סלטים, חמוצים וחריפים, שנתבשלו בקדרה בשרית.

1. האם הם מותרים באכילה כלל.
 2. וכן מי שבישל פירי תפוזי מעורב בחמאה לכמה ימים, או אורז מעורב ברוטב בשרי, האם מותר באכילה.
 3. וכן קוגל חלבי, או בשרי, שאינו ניכר שהוא שונה מקוגל רגיל, האם מותר באכילה.
 4. וכן חביתיות או לביבות שטיגנו אותם במחבת, ומשחו את המחבת בחמאה, או חביתיות פרוה שמילאו אותם בגבינה, האם מותרים באכילה.
 5. האם צריך לעשות שינוי בין בורקס חלבי ובשרי.
 6. וכן גלידה חלבית, או שוקולד חלבי, שמבחוץ אין כל סימן ניכר שזה חלבי, האם מותרים באכילה.
- [פ"ת סק"ג, רע"א סק"ב, משב"ז סק"א, וסק"ב, יד יהודה ארוך סק"א, וקצר סק"ג, פר"ח סק"א, חכמ"א כלל נ' דין ג', חתם סופר, שד"ח בב"ח אסיפת דינים ח].

ה. בגדר האיסור של פת הנילוש בשומן, נחלקו האחרונים האם האיסור נאמר רק בפת, או בכל דבר שהרגילות הוא לאכול אותו עם חלב ועם בשר, בט"ז [סק"א] מבואר שאפילו בכלים שיש בהם בליעות של בשר נאמר הגזירה של נילוש עמו, ובצ"צ [הביאו הפ"ת סק"א] מבואר שלא רק בלחם נאמר גזירה זו של נילוש עמו, אלא גם ביין יש גזירה זו. והרע"א [סק"ב] כתב שלא רק בפת גזרו אלא בכל דבר שהרגילות לאכול עם בשר וחלב, ומ"מ רק דברים הנאכלים עם החלב או הבשר, אבל לא במאכלים שנאכלים רק תוך שש אחד מהשני. וכן הביא בפ"ת סק"ג מהמהרי"ט, ובחכמ"א [כלל נ' ס"ג] שרק בפת שנאכל עם חלב ובשר גזרו, אמנם משמעות דבריו שהעיקר זה מה שנאכל עם חלב ובשר ולא רק אחריהם ולא מפני שזה רק דין בפת, ובמשב"ז [סק"א] כתב כהצ"צ לאסור גם יין שעירבו עם חלב, אלא שאפשר שמזה מוכח רק שסובר שלא רק בפת גזרו אלא בכל דבר, אבל עדיין אפשר שסובר כהרע"א שרק מה שנאכל ממש ביחד עם חלב ובשר גזרו ולא בדברים הנאכלים אח"כ.

אבל הפר"ח סק"א, החו"ד, והנחלת צבי, שהובאו בפ"ת [הנ"ל] וכן בחידושי החתם סופר מבואר שרק בפת שחמיר טפי ועל הלחם יחיה האדם גזרו ולא בדברים אחרים, ולדבריהם לכאורה אין כל חיוב לעשות בורקס חלבי ובשרי סימנים מיוחדים.

אבל ביד יהודה [סק"ג] חולק על המהרי"ט וסובר שאפילו דברים שכל החשש שלה הוא רק שיאכלנו תוך שש שעות ג"כ יש את הגזירה,

נמצא שלדעת הפר"ח ודעימיה גם סלטים שרגילים לאכול אותם בתוך סעודה בשרית וחלבית מותר לעשות אותם חלבי או בשרי, ואפשר שאפילו עוגה לענין זה אינו מוגדר כפת שעל הלחם יחיה האדם, אבל לדעת הצ"צ, הפמ"ג, והרע"א, שאינו דין בפת אלא כל דבר שהרגילות לאכול עם בשרי וחלבי, א"כ פירי תפוזי שבישלו עם חמאה לכמה ימים, או אורז ששפכו עליו רוטב בשרי, וכן קוגל חלבי או בשרי שאינו ניכר מבחוץ שהוא שונה, מאחר והרגילות של מאכלים אלו הוא לאכולם בין עם חלבי ובין עם בשרי, וכן חמוצים וחריפים שבישלו אותם בקדרה בשרית לפחות ב"י שמחמת חריפותם נחשבים לנ"ט ראשון, יאסרו לגמרי באכילה כי הרגילות הוא לאכולם עם שתי המינים, וכן חביתיות שטיגנו עם חמאה או אפילו ממולאים עם גבינה אם לא נעשו עם היכר נאסרו באכילה.

אמנם אפשר שגם לדעת האוסרים כל דבר שדרכו לאכול עם בשרי או חלבי, מ"מ כל יסוד האיסור אינו אלא דומיא דלחם דהיינו שבמהותו הוא מאכל שרגילים שהוא רק פרוה ובמקרה עירבו בו חלב, או בשר, אבל מאכלים כאלו שהרגילות הוא שיש מהם גם חלבי, גם בשרי, וגם פרוה, כגון קוגל תפוזי שהרגילות הוא שיש חלבי ויש בשרי, או חביתיות שהרגילות הוא שיש מהם הממולאים בגבינה ויש שהם פרוה, בזה אין את הגזירה של שמה יחליף, וכעין זה נראה במשב"ז [סק"ב] במה שכתב על הט"ז של מדוכה שכל האיסור הוא רק במי שהיה לו מדוכה פרוה ובטעות נהפך

²⁶ ואם לא ידע שיש איסור נחלקו האחרונים אם יכול למכרו כמחנות קטנות לישראל, או רק לעכו"ם או גם לעכו"ם לא. [חו"ד סק"ו, שפ"ד סק"א, קפ החיים סק"א, רק פעלים ח"ב י"א].

לבשרי, אבל לא במי שיש לו סתם מדוכה בשרית, וכעין זה כתב ביד יהודה [ארוך סק"א]. והעירוני שבפשוטות הפלאדין שעליו דנו בסימן זה נראה להדיא שהוא מאכל שעושים אותו גם בחלבי וגם בבשרי, אמנם אינו מוכרח כי הנידון בפלאדין בסימן זה הוא על מה שזב תחתיו, ואפשר שגם דבר שהרגילות לשאול מ"מ זה רק בצורה שרגיל אבל קוגל שהיא פרוה ונשפך תחתיו רוטב בשרי בזה כן שייך את הגזירה שיטעו. שו"ר בשד"ח שהביא מהחיד"א על מממולא שצריך היכר, ושבתפארת אדם כתב עליו שעל אותם דברים הידועים להדיא שלפעמים מלאים מבשר ולפעמים מחלב והדרך לשאול לא נאמר דין זה.

אמנם גם לפי"ז רק מקום שיש רגילות לערב לפעמים את הפירי בחמאה או את האורז ברוטב בשרי מותר להחזיקו משא"כ מקום שאין כזה רגילות אלא במקרה עשו כך יאסר, וכן חמוצים וחריפים רק בבית שהרגילות שהוא מיועד לבשרי מותר, אבל מקום שתמיד הוא פרוה אם בטעות בישלו אותו בקדרה בשרית, או תכנו את הצנון שום וכדו' בסכין בשרי, יאסר לגמרי ועדיין צ"ע. [שו"ר כעין זה ממש בדרכ"ת סק"א].

ולדעת היד יהודה שהביא מהש"ד, גם גלידה חלבית שאין עליו כל היכר שהוא חלבי, אפילו שאוכלים אותו רק תוך ו' שעות מבשרי ולא ביחד עם המינים האלו יאסר, אמנם להמבואר לעיל גם גלידה אפשר שמאחר והרגילות המצויה שיש פרוה וחלבי לא שייך בזה את הגזירה. ולדעת הט"ז יש לדון האם סובר כהיד יהודה שלא דוקא מאכלים שנאכלים עמו או שלמרות שאוסר גם בכלים אפשר שמ"מ כונתו רק בכלים שטוחנים בהם מאכלים כאלו שהרגילות לאכלם ביחד עם בשר או חלב אבל לא כאלו שרק אחריהם.

ו. מי שהולך לכולל ליום שלם, או נוסע טיול ליומיים.

1. האם מותר לו להכין לעצמו לחמניות מרוחות בחמאה, לכל היום או היומיים.
2. האם שונה כאשר הלחמניות מרוחות בגבינה, או ממולא בגבינה צהובה,
3. וכן עוגיות שמרחו אותם אחרי האפיה עם שוקולד חלבי, האם הם מותרים האכילה.
4. והם יש הבדל אם משחו את העוגיות עם השוקולד, או שהטבילו את העוגיות בהם
5. והאם יש הבדל אם העוגיות, או השוקולד היו עדיין רותחים.
6. והאם יש הבדל אם עשו כך בכונה או שנפל לתוך השוקולד.

[משב"ז סק"א, חו"ד ביאורים סק"ב, יד יהודה קצר סק"ב שפ"ד סק"א].

1. בט"ז ובש"ך שביארו שבפשוטו"א מיירי שלא זב תחת הפת ממש אלא זב ונבלע בתנור והבליעות הם אלו שהמשיכו עד לפת, והרי ק"ל שמכלי למאכל בליעות עוברים רק בשיעור כד"ק וא"כ מוכרח דסברי שגם פת כזו שרק בכד"ק שלו נבלע ממין מסויים נאסר באכילה, ובחו"ד [ועוד אחרונים מובא לעיל שאלה ג] מבואר שלא רק פת כזו שבשעת האפיה בעצמה נילוש בה שומן נאסר, אלא גם אם רק אחרי האפיה נשפך עליו חלב נאסר, וא"כ לדעת המחבר ששיעור של יומו גם נחשב כבר למרובה, או לדעת הרמ"א שלהכין לצורך מחרת אסור, מי שמכין לחמניות מרוחות בחמאה ליום אחד, או שנוסע לטיול וכדו' ומכין ליומים צריך ליאסר. אמנם כל זה אם זה מרוח היטב ולא ניכר, אבל אם זה ממולא בגבינה, או גבינה צהובה שקצת בולט החוצה, וכן עוגת גבינה, מבואר בשפ"ד [סק"א] שהיכר אינו צריך להיות דוקא ע"י שינוי צורה אלא גם אם בולט החוצה, או ניכר מחמת כל צורה שהיא מותר.

במשב"ז [סק"א] מבואר שאם החלב מעורב בכולו, ויש בהכל ס' כנגד החלב אין לו דין פת הנילוש בחלב, וממילא את הטבילו את העוגיות בשוקולד החלבי בשעה שהיה עדיין חם, וכן אם מרחו עליו את השוקולד בזמן שהעוגיות עדיין היו חמים, אם יש ס' כנגד השוקולד החלבי מאחר ומתערב בכולו בטל ומותר, אבל אם רק טחו את העוגה בשוקולד, או שאפילו אם הטבילו את העוגיות בעודם רותחים בשוקולד חלבי שכבר צונן, לא מספיק ס', אלא צריך גם להסיר כדי נטילה.

ויש לעיין דאם באופן שנבלע רק בשיעור כדנ"ט, מהני שיטול כדנ"ט, וע"י הנטילה כבר לא יחשב לפת שנילוש עמו ויחזור הפת להתירו, א"כ בכל החשש של זב תחתיו שמבואר שהפת אסורה, אמאי כל הפת אסורה, נהי נמי דכל שלא הסירו נחשב כנילוש עמו, מ"מ שיועיל להתירו ע"י שיסיר בשיעור כדנ"ט, והפת תהיה מותרת.

ובחו"ד [ביאורים סק"ב] כתב ג"כ שאם יש ס' הפת מותרת, ומ"מ זה רק באופן שהחלב מעורב בכולו, אבל אם נבלע רק בכדנ"ט שלו לא מהני ס', וכן אם לא עשה ממנו עיסה אלא נשפך עליו ונבלע בו אינו מתפשט בשוה ולא מהני ס', וא"כ אם משחו את השוקולד על העוגיות לא יועיל ס' אבל אם הטבילו בו את העוגיות, אפשר שיועיל ס'.

וביד יהודה [קצר סק"ב] כתב שאם עירב כן לכתחילה ויש ס', עם המין ההפכי אסור לאוכלו אפילו שיש ס', אבל עם המין שעירב בה או בפני"ע מותר.

אמנם אפשר שאם נכונים הדברים שכתבנו בשאלה קודמת שכל דבר שהרגילות שלו שלפעמים יש בו חלבי או בשרי, ולא שתמיד הוא פרוה אין את האיסור, גם פת שמרוח וכן עוגיות כבר לא נחשב לפת רגילה שהיא תמיד פרוה אלא כמאכל שרגילים לבדוק מה יש בתוכו וממילא אין בו איסור כלל וצ"ע.